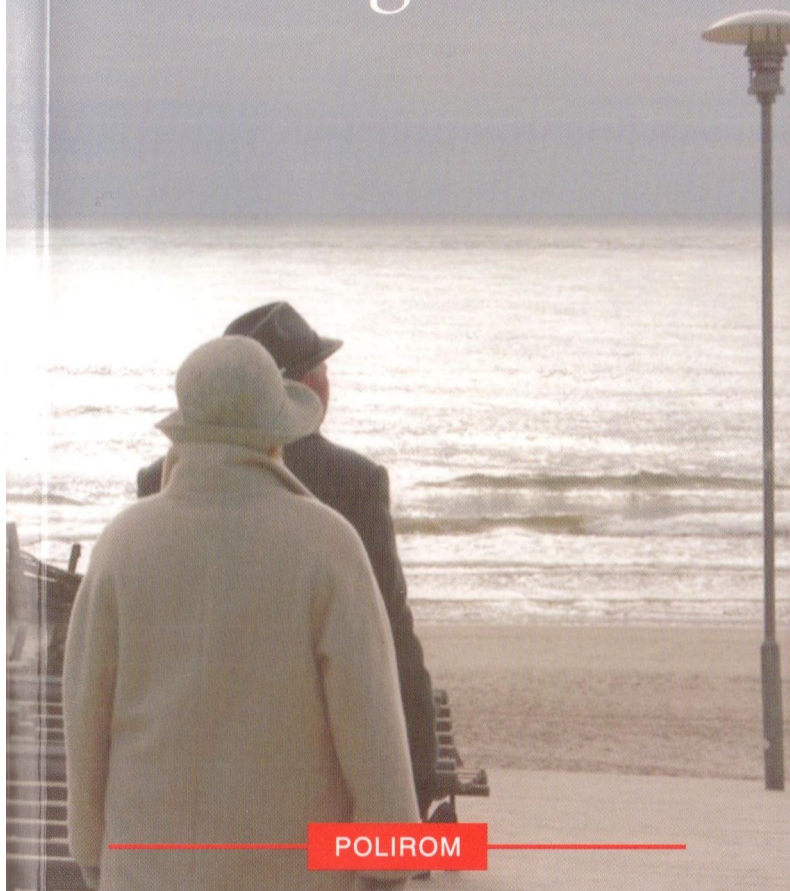

BIBLIOTECA POLIROM

Aharon Appelfeld

Pe neașteptate, dragoste

POLIROM

Aharon Appelfeld
Pe neașteptate, dragoste

Traducere din limba ebraică și note de Any Shilon

POLIROM
2010

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Aharon Appelfeld, *Pit'om ahava*

Copyright © Aharon Appelfeld, 2003

All rights reserved

© 2010 by Editura POLIROM, pentru prezenta
traducere

www. polirom.ro

Editura POLIROM

Pe neașteptate, dragoste este povestea unei întâlniri între două vieți luminate de un sentiment superior. O dragoste care nu ajunge să însemne distrugereea așa cum se întâmplă adesea, ci rămâne o formă de creație și meditație, în vreme ce narațiunea se deplasează într-o manieră subtilă pe diferite fronturi, înainte și înapoi, la suprafață și în profunzime... Însă este o carte în care se întâmplă multe lucruri grave – în același timp o lecție de înțelepciune și de literatură”.

L'Express

„Fiecare scrie după firea lui. Eu vorbesc despre violență într-o manieră nonviolentă pentru că nu sunt deloc o persoană violentă. Scriu lucrurile așa fi cum le resimt. Am întotdeauna sentimentul că-i literatura se înrudește cu muzica și că muzicali dezvăluie ce e mai delicat în sufletul omului. Știm cu toții că viața are o anumită doză de violență. Dar unii, printre care și scriitorii, au tendința să o sanctifice, să se identifice cu ea. Acest sentiment nu face parte din ființa mea, fapt pentru care nu pot să scriu astfel. Ceea ce mă interesează pe mine este să dezvălui o formă de noblete a omului”.

Aharon Appelfeld

Aharon Appelfeld, unul dintre reprezentanții de marcă ai literaturii israeliene contemporane, s-a născut în 1932, la Cernăuți. În timpul manifestărilor antisemite care au precedat izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, a fost deportat într-un lagăr de muncă din Transnistria, de unde a reușit să evadeze la vârsta de opt ani. A supraviețuit vreme de trei ani trăind prin păduri, iar în 1944 s-a alăturat Armatei Roșii. La scurt timp a reușit să fugă în Italia, după care, în 1946, a emigrat în Palestina. A studiat la Universitatea Ebraică din Ierusalim și a predat literatura ebraică la Universitatea Ben-Gurion. La sfârșitul anilor '50 a început să publice în ebraică, devenind unul dintre cei mai cunoscuți și mai apreciați scriitori israelieni. În 1983 i-a fost decernat Premiul Israel pentru literatură, iar în 2005, Premiul Nelly-Sachs pentru întreaga operă literară. Dintre romanele sale, traduse deja în peste treizeci de limbi, au apărut până acum în limba română *Badenheim 1939* (1979; Polirom, 2007), *Pentru toate păcatele* (Hasefer, 2000), *Caterina* (1989; Univers, 2002) și *Povestea unei vieți* (1999; Polirom, 2009), distins în 2004 cu Premiul Medicis pentru literatură străină. Scris într-un stil de o simplitate și armonie care amintesc de textele biblice, romanul *Pe neașteptate, dragoste* (2003) este în același timp o apologie a iubirii și o meditație asupra scriiturii. Appelfeld urmărește cu o subtilitate fascinantă sentimentele care se înfiripă treptat între Ernest, un scriitor septiiagenar bolnav și măcinat de ură, și menajera sa Irena, o tânără lipsită, de cultură, în ființa căreia se contopesc însă noblețea sufletească și înțelepciunea evreilor care trăiesc în spiritul tradiției și **n** 1 iubirii de Dumnezeu. Această întâlnire providențială îl ajută pe Ernest să regăsească, după îndelungi ani de rătăcirii, calea către originile sale, către limba sa maternă și către

dragostea de înaintași, care devine forța vitală a creației lui. Refăcând în sens invers drumul vieții, Ernest așterne pe hârtie episoade cutremurătoare din adolescența sa de activist în Organizația Tineretului Comunist și din anii petrecuți ca ofițer în Armata Roșie, străduindu-se să ajungă, în timpul care i-a mai rămas de trăit, la primele amintiri ale unei memorii palimpsestice.

1

Ernest a împlinit șaptezeci de ani și, de ziua lui, Irena i-a pregătit o tartă cu brânză pe care a ornat-o cu căpșuni.

— La mulți ani! îi ură ea punând tarta pe masă.

— La vârsta mea, sărbătoririle nu mai au rost, spuse Ernest fără s-o privească.

— Nu-i adevărat, protestă ea, sperându-se apoi de cuvintele care îi ieșiseră din gură.

Irena lucrează deja de doi ani în casa lui Ernest, de când a fost operat. Vine în fiecare dimineață la ora opt și pleacă la trei. În unele zile rămâne până mai târziu. Vorbesc puțin, dar se întâmplă ca Ernest s-o surprindă cu câte o întrebare sau să comenteze un subiect care îl preocupă.

— Ce ți-a venit să-mi faci o tartă? o întrebă fără să ridice ochii.

— Am crezut că te va bucura, răspunse ea repede, printr-o propoziție întreagă.

— Pe mine?

— O tartă cu brânză este întotdeauna un prilej de bucurie, zise Irena mulțumită de răspunsul ei.

— O tartă bună îmi face plăcere, dar nu mă bucură.

Irena nu discută diferența și nu comentă.

Ernest adăugă:

— La vârsta mea, bucuria obosește.

Cu un an în urmă era încă rezervat față de ea, dar

hărnicia și loialitatea ei l-au cucerit. Acum o ascultă cu atenție când îi dă sfaturi cu privire la întreținerea casei sau când îi povestește câte ceva. Irena nu vorbește mult. Cuvintele pe care le rostește în cursul zilei pot fi numărate pe degete. Știe că Ernest nu suportă pălăvrăgeala sau glumele. Se bucură însă când înțelege sensul vorbelor sale sau îl intuiește. Ernest o surprinde mereu. Ieri i-a spus:

— N-aș vrea să trăiesc o altă viață.

O clipă a rămas uluită: viața lui nu era chiar o grădină de trandafiri.

Irena ședea într-un colț, fără să-l privească. Îi place să-i servească un fel de mâncare și să-i urmărească reacția, însă are grijă să nu-i întrerupă firul gândurilor. Câteodată e atât de adâncit în gânduri, încât uită să mănânce. Ernest îi vorbește în germană, strecurând ici-colo câte un cuvânt în idiș, uneori și câte o propoziție în ebraică. Spune că memoria i-a slăbit de când a fost operat. Irena nu e de aceeași părere. Cuvintele lui sunt clare și ea înțelege tot ce îi cere fără nici o explicație. A observat deja că lui Ernest nu-i plac descrierile, dar uneori folosește câte un cuvânt la fel de proaspăt ca o pară a abia descojită și servită pe farfurie. În plus, are mici rafinamente care ei îi plac mult: pălăria pe care și-o pune înainte de-a ieși din casă au mica plecăciune pe care i-o face când îi aduce bastonul.

— N-am crezut că voi ajunge la șaptezeci de ani, spuse ea pentru sine.

— Slavă Domnului! exclamă Irena.

Ernest nu e încântat de această exaltare religioasă, dar nu face niciun comentariu.

— Șaptezeci de ani e o vârstă bună, adăugă ea fără motiv.

— Nu se deosebește cu nimic de altă vârstă: doar că te simți mai slăbit, iar memoria te trădează mai des.

Irena nu e de acord. Ernest e vioi, scrie, citește și, când iese la plimbare, umblă drept, mersul lui atrage toate privirile.

— Deci zici că șaptezeci de ani e o vârstă bună.

— Greșesc cumva? se apără ea.

— Bineînțeles că greșești.

Irena știe deja că verbul „a greși” nu reprezintă întotdeauna un dezacord. Uneori răzbate din el o acceptare tacită, însoțită de o ușoară nuanță de provocare.

Ziua se apropia de sfârșit. Irena făcu ordine în bucătărie, puse masa pentru cină, își îmbracă paltonul și îi ură lui Ernest noapte bună.

Drumul până acasă nu e lung. Locuiește în partea veche a cartierului Katamon, la douăzeci de minute depărtare de casa lui Ernest. Nu cu mult timp în urmă viața ei era răvășită, zilele treceau triste și inutile. Uneori se oprea pe stradă și se întreba dacă să-și continue plimbarea sau să se întoarcă acasă. Acum pășește încet, puțin obosită, dar cu mintea plină de cuvintele și sunetele pe care le-a înmagazinat pe parcursul zilei.

Apartamentul Irenei are trei camere, o bucătărie și o terasă. Aici a crescut și aici i-au murit părinții. După moartea lor a inventat mici ceremonii prin care să le cultive memoria. De când lucrează la Ernest, le-a mai rărit, dar continuă să meargă la cimitir în zilele în care s-au născut și în cele în care au murit. Sâmbăta și de sărbători aranjează casa întocmai cum obișnuia mama ei, dar acum aproape toate gândurile i se învârt în jurul lui Ernest. Uneori, când o copleșesc temerile, se duce să-l vadă din nou la lăsarea serii. Îi servește un ceai sau îi curăță un măr. De când lucrează la Ernest, nu mai merge în centru. Nu mai iese din casă nici măcar în plimbări scurte.

2

— Ești născută în țară, nu-i așa? o surprinse Ernest a doua zi cu o întrebare.

— Nu. Sunt născută după Eliberare, într-o tabără de refugiați de lângă Frankfurt.

— Nu știi de ce eram convins că ești născută în țară.

— Nu-mi amintesc nimic de-acolo, spuse și imediat îi păru rău.

Părinții îi povestiseră atâtea despre lagăr, încât uneori avea senzația că își amintește totul în amănunt.

Părinții ei s-au întâlnit acolo. Mama ei a rămas însărcinată, însă abia când era în luna a șasea de sarcină au fost cununați de un rabin american. I-a povestit asta doar în apropierea sfârșitului. Însă tabăra de refugiați de lângă Frankfurt s-a imprimat în imaginația ei, iar uneori i se întâmpla să o viseze. Scuze, îmi amintesc, vru să se corecteze, dar își dădu seama imediat că ar fi o prostie.

Ernest era bine dispus în dimineața aceea, citea ziarul și se amuza pe seama unui politician veteran care încerca să treacă drept o persoană onestă.

— Exact ca înainte de război. Se spune că viața nu se repetă. E fals, se repetă.

Ernest citea ziarele și era foarte bine informat despre tot ce se petrecea în țară. În urmă cu cinci ani divorțase de cea de-a doua soție și își dăduse demisia de la slujbă. Nu vorbea mult despre a doua soție, care se mutase la Viena, arunca doar din când în când câte o remarcă sarcastică.

Irena nu pune întrebări, însă micile contradicții pe care le surprinde la Ernest în cursul zilei îi pătrund în suflet. Puținele sale cuvinte sunt uneori tăioase ca un bisturiu. La început credea că e avocat și asprimea lui o speria. Dar acum știe că aceasta este rezultatul disciplinei din ultimii trei ani. Ernest scrie trei ore dimineața și alte două-trei noaptea. În plus, face două plimbări: una dimineața, până la cafenea, și a doua seara, pe care o numește „marșul”. Această disciplină, sau orice nume i s-ar da, se reflectă în starea sa de spirit prin vioiciune și uneori prin nerăbdare. Dar nu față de ea.

La ora nouă dimineața Ernest se duce la cafenea. Stă acolo o oră și jumătate, câteodată două. Majoritatea clienților îi sunt străini, dar nu se simte singur. De la sosirea Irenei, viața i s-a schimbat. Ea are grijă de toate. Bucătăria, în care domnea veșnic dezordinea, e ordonată și strălucește de curățenie. Salonul e mai luminos și chiar biblioteca, domeniul lui cel mai intim, e diferită de cum era înainte. Lui Ernest îi place să stea acasă, iar când iese, abia așteaptă să se întoarcă.

Dacă ar fi să spunem adevărul, n-a prea plăcut-o pe

Irena când a văzut-o prima oară: o femeie mărunțică, poticnită la vorbă. După numai câteva zile însă, a descoperit grație și farmec în purtarea ei plăcută, în chipul luminos, ba chiar și în ușoara ei bâlbâială. De la venirea ei se trezește mai devreme, se rade, se îmbracă și se așază la birou. La ora opt fix Irena sosește și îi pregătește micul dejun. Îi servește porții măsurate cu grijă și la temperatura potrivită. A invitat-o de multe ori să i se alăture, dar l-a refuzat întotdeauna. Abia după ce iese el din casă își pregătește o cafea.

Toată viața Irenei, până a ajuns să muncească în casa lui, au fost părinții. Tatăl ei era electrician, iar mama se ocupa de gospodărie. A vrut de multe ori să plece din casa părintească, dar până la urmă n-a părăsit-o. Statura mărunță și timiditatea o împiedicau. Mama îi oferea toată dragostea inimii ei iubitoare. Când ea a murit, tatăl i-a devenit și mamă. După moartea lui, s-a ocupat de gospodărie, ca să le păstreze vie amintirea. Sâmbăta și de sărbători aranja masa, aprindea lumânări, se așeza pe locul ei și își imagina că părinții erau lângă ea. N-a făcut nici cea mai mică schimbare în casă. Ceea ce a fost stabilit odinioară a devenit și mai stabil.

După moartea părinților a lucrat o vreme la un azil. Bătrânii de acolo o simpatizau și o alintau cu nume drăguțe, dar unele bătrâne o insultau, îi ziceau „muta” și o umileau. Într-o zi, una din ele a aruncat cu o farfurie în ea și Irena s-a hotărât să plece de-acolo.

Spre norocul ei, nu avea grija zilei de mâine. În afară de apartament, părinții îi lăsaseră economiile lor și despăgubirile primite de la nemți. La drept vorbind, ar fi putut trăi fără să muncească, dar amintirile ar fi copleșit-o, ar fi amețit-o și ar fi sfârșit prin a o alunga din casă.

Cu ani în urmă, părinții încercaseră să-i găsească un soț. Pretendenții erau cu toții mult mai în vârstă decât ea, scunzi și libidinoși. Irena era atât de jenată, că nici capul nu-l putea ridica. Până la urmă au încetat s-o mai sâcăie. După moartea părinților, un vecin a început să-i facă avansuri, încercând să o convingă de fiecare dată când

urca scările. Într-un rând s-a repezit la ea pe când se afla în pragul ușii și i-a ridicat rochia. S-a luptat cu el și a reușit să se refugieze în casă. Zile întregi n-a mai ieșit din apartament.

Așa au trecut anii. Aranja locuința exact cum făcuseră părinții ei toată viața. Gândul că păstra intacte casă, bucătăria și ustensilele din ea, livingul, patul mare din dormitorul părinților și camera ei întârea prezența lor în această lume. Își vedea părinții nu numai aici, ci și *in shtetl*¹-ul lor din Galiția, spre care îi zbura adesea gândul.

Într-un rând a visat-o pe maică-sa. Sfatul pe care i l-a dat era același ca în timpul vieții: „Trebuie să ieși din casă, draga mea, ești încă tânără, ai toată viața înaintea, dacă nu acum, atunci când?”. Irena a vrut să-i povestească despre bărbatul brutal care se repezise la ea, dar văzând chipul mamei, cuvintele i s-au oprit în gât. Când s-a trezit a doua zi dimineață, i-a părut rău că maică-sa n-a observat cât de îngrijit era apartamentul, exact așa cum îl lăsase. A plâns de durere.

Stătea în casă aproape toată ziua, de parcă n-ar fi fost o locuință, ci un templu în care nu ai voie să schimbi nimic și pe care trebuie să-l îngrijești cu multă băgare de seamă. I-a acordat și mai multă atenție, a acoperit ferestrele pentru ca soarele să nu decoloreze mobila. Vara umbra era plăcută. Iarna ridica storiurile, dar niciodată la fel de mult ca maică-sa. Aceasta deschidea larg și energic geamurile în fiecare dimineață, însă Irena nu moștenise de la ea gestul acela hotărât.

3

La douăsprezece și jumătate, Ernest se întoarce din plimbare și aduce cu el toate noutățile pe care le-a strâns de la cafenea și de pe stradă. Mersul îi e greoi și chipul concentrat. Ar trebui să se așeze la birou și să-și aștearnă ideile pe hârtie. Însă e prea agitat. Preferă să stea puțin în fotoliu și să aștepte ca Irena să-l cheme la masă.

¹ Denumirea sub care erau cunoscute comunitățile evreiești, cu o populație majoritară în diverse orașe mici din Europa centrală și de est înainte de Holocaust (n.r.).

De data asta lucrurile s-au petrecut puțin diferit. Ținea în mână o scrisoare și a anunțat imediat:

— Mi-a scris fosta mea soție. Oare ce mi-o fi scris?

Avea în voce un amestec de superioritate și dispreț. A pus scrisoarea pe masă, fără s-o deschidă. Ernest are diverse feluri de a-și arăta reticența. Să pună scrisoarea pe masă fără s-o deschidă e unul din ele.

— Mi-a scris fosta mea soție, a repetat, deși știa că vorbele sale nu vor trezi nicio reacție.

Irena a observat că nu exista nicio urmă a acesteia în casă, în timp ce amintirea primei soții se făcea simțită în mai multe locuri. Pe bufet se afla o fotografie de familie: Ernest în pantaloni scurți, soția sa ținând în brațe o fetiță.

Irena privește uneori îndelung fotografia aceasta. I se pare că i-a întâlnit cu mulți ani în urmă. Odată chiar a visat că soția lui Ernest a venit să-l viziteze împreună cu fetița, iar ea le-a pregătit o masă festivă.

Ernest și-a terminat prânzul și s-a așezat în fotoliu. La ora asta îi place să frunzărească revistele sau să tragă un pui de somn. Irena își încetinește activitatea, ca să nu facă zgomot. Când doarme, chipul lui Ernest parcă întinerește și fruntea i se înseninează.

— E deja trei și jumătate și tu încă mai muncești, zise Ernest trezindu-se din somn.

Pentru o clipă i se păru că-l deranja. Puse imediat rufele spălate în coș și, fără să le mai împăturească, se îndreptă spre ușă.

— Nu vrei să bei un ceai? întrebă Ernest întorcându-se spre ea.

— Am să beau acasă de-acum, îi răspunse ieșind pe ușă.

Scrisoarea l-a supărat. Au fost căsătoriți vreme de cinci ani, dar viața lor nu s-a dovedit fericită. Ea era o femeie cultivată, fostă comunistă, care avea opinii ferme în privința tuturor lucrurilor. Părerile ei nu erau lipsite de logică, dar felul în care le expunea îl făcea să-și iasă din fire. De câte ori o auzea lansându-se într-una din tiradele sale, fie pleca privirea în pământ, fie întorcea capul, însă

nimic nu-l ajuta. Ea o ținea pe-a ei. Casa nu era casă, iar mâncarea și-o pregătea singur. Atitudinea pe care o avea față de ocupația lui era și mai umilitoare: în adâncul sufletului îl disprețuia, pentru că nimeni nu scrie pentru sertare. Dacă nu ești în stare să publici, nu mai scrii. Fiecare cuvânt, fiecare gest al ei îl scoteau din sărite.

Era o femeie atrăgătoare, dar felul ei de-a gândi îi umbrea parcă frumusețea. Nu avea decât un singur țel: utilitatea. Un lucru inutil nu trebuie să existe pe lume. Și-a petrecut anii războiului în Siberia, unde a îndurat neconținut gerurile și ura împotriva evreilor, iar când a ajuns aici, nu i-a plăcut nimic, nici locul, nici oamenii. Ernest s-a luptat cu ea vreme de cinci ani, dar până la urmă s-au despărțit. Zilele de după divorț au fost unele de amară introspecție pentru Ernest.

Irena străbate drumul către casă încet, aproape mașinal. De obicei nu stă să-și analizeze îndelung gândurile. Dacă vede un peisaj încântător, îl privește și-l închide în sufletul ei. De cele mai multe ori, acesta i se arată din nou în vis. Câteodată îi umblă prin minte un cuvânt, îi răsună îndelung în urechi, apoi dispare așa cum a venit. Dar astăzi nu-și poate scoate din cap scena întoarcerii lui Ernest. Felul în care a intrat în casă și a pus scrisoarea pe masă. Fața îi era crispată, ca și cum niște sunete de care se eliberase l-ar fi asaltat din nou; iar când se așezase în fotoliu, amărăciunea nu dispăruse încă de pe chipul lui.

Având încă în fața ochilor figura încordată a lui Ernest, se simte asaltată de Silvia Gross cea înaltă și rece, care n-a ratat nicio ocazie de a-l aduce pe Ernest la disperare și care, chiar și acum, de la mare depărtare, continuă să-și picure veninul în sufletul lui prin scrisori. Viperă, îi veni să strige, dar fiindcă nu folosisese niciodată acest cuvânt, îl înghiți.

Irena ajunsese acasă când ultimele raze de soare se strecurau prin crăpăturile obloanelor și se apucă imediat să facă ordine în dulapul părinților. Hainele sunt împăturite exact așa cum au fost întotdeauna. Le scoate cu

atenție, le scutură și le pune la loc. Face asta o dată pe lună, pentru a lua parte la viața lor inertă. Hainele au pierdut deja mirosul lor, însă nu și forma. Stând lângă dulap, maică-sa o îndemna adesea să meargă la vreun club sau să iasă cu prietenii. Dar toate rugămințile ei stăruitoare n-au dus la nimic. Îi însoțea uneori la cinema pe tatăl sau pe mama ei. Taică-su era un bărbat frumos și îi făcea plăcere să iasă cu el.

După ce aranjă rafturile, deschise pachetul cu fotografii. Majoritatea erau poze de-acasă, din Zaltchov. În Israel nu s-au prea fotografiat. Irena știe fotografiile pe dinafară, dar o așteaptă totuși o mică descoperire: mama sa, tânără, îmbrățișată de doi băieți bine făcuți. Pe spate scrie: „Organizația Hashomer Hatzair² din Zaltchov”. Odată Ernest a întrebat-o ceva despre părinții ei. Ea s-a speriat și a răspuns:

- Sunt mereu cu mine.
- Cum? s-a mirat el.
- N-am schimbat nimic în casă.
- Totul e la fel ca înainte?
- Da, ca înainte.

Asta l-a lăsat perplex o clipă, dar n-a mai întrebat nimic.

4

A plouat toată noaptea și Ernest se simte deprimat. E greu de știut din ce motiv. Probabil că a scris prea mult. Scrie, șterge, iar la urmă rupe foile și le aruncă la gunoi. Irena i-a servit micul dejun și Ernest s-a așezat la masă. A observat că în ultimele săptămâni se luptă cu depresia. Vizita la cafenea e unul din trucurile prin care reușește să scape de dușmanul lui neînduplecat.

Scrisul e domeniul secret al lui Ernest. El nu povestește nimic, iar Irena nu pune întrebări, dar înțelege că în sufletul lui se dă o bătălie grea. Nu numai o dată l-a găsit dimineța la birou, palid și epuizat. Iar ziua, când se îndreaptă spre colțul lui, i se citește pe față atâta

² Hashomer Hatzair - organizație sionistă de tineret cu orientare politică socialistă.

concentrare, de parcă ar vrea să ascută o sabie care nu se lasă șlefuită. Uneori i se pare că se luptă cu niște demoni înfricoșători care se năpustesc asupra lui. Alteori, când vine să-l viziteze seara, aceștia fug ca niște șobolani răutăcioși.

Ernest pornește deci spre cafenea, iar când se întoarce, încruntarea i s-a risipit. S-a întâlnit pe drum cu un cunoscut, mult mai tânăr decât el, care i-a povestit că, în societatea de investiții unde lucrase înainte de-a ieși la pensie, totul a rămas la fel. Unii s-au pensionat, dar majoritatea continuă să lucreze în aceleași birouri. Gândul că și-a petrecut în acel loc douăzeci de ani din viață l-a întristat pentru o clipă, dar bucuria că nu se mai află acolo a învins tristețea.

— Sunt un om liber, strigă intrând în casă.

Irena nu înțelese de unde venea marea lui bucurie și întreabă:

— Ce s-a întâmplat?

— Nu mai lucrez la societatea de investiții Manfeld & Co. Lucrez la propria mea întreprindere. Societatea mea nu e impresionantă și nu promite lucruri mari și strălucitoare, dar e a mea, nu-i așa?

Irena se bucură, dându-și seama că deprimarea îi dispăruse.

După-amiază Ernest se așează în fotoliu și citi ziarul. Înainte să plece îi ceru un păhărel cu coniac. Irena îi turnă, iar el goli paharul dintr-o sorbitură. De când îl servește pe Ernest cu coniac, a învățat și ea să aprecieze licoarea asta galbenă. Uneori își toarnă și ea un păhărel când ajunge acasă. La început i se cam învârtea capul, dar acum ochii i se deschid, fanteziile ies din ascunzătoarea lor, iar ea stă la masă și revede ce i s-a întâmplat peste zi.

Se întâmplă ca, după un păhărel, mama și tatăl ei să vină și să se așeze lângă ea. Irena le povestește despre Ernest, iar ei o ascultă fără să facă vreun comentariu sau să-și spună părerea. De când lucrează la Ernest, a observat, nu îi mai dau niciun sfat, o ascultă doar, aparent mulțumiți de ceea ce le povestește.

Cu un an în urmă, într-o seară ploioasă, s-a dus să-l viziteze pe Ernest și l-a găsit beat. Amesteca limbile și o striga Ida. Ea s-a speriat și, de spaimă, l-a întrebat:

— Ce-ai făcut?

De parcă n-ar fi vorbit cu Ernest, ci un adolescent răracit. Admonestarea ei ciudată l-a făcut să râdă și a spus:

— Ce-am făcut? Am făcut multe. Am scris trei cărți pe care le-am rupt. Am salvat omenirea de trei cărți proaste.

— Iartă-mă, a zis Irena și s-a retras.

— Pentru ce te scuzi? a întrebat el aruncându-i o privire severă.

— Iartă-mă, a repetat ea.

— Draga mea, tu n-ai nicio vină. Eu sunt vinovat de toate, a spus bătându-se cu pumnul în piept.

De la acea întâlnire confuză, ori de câte ori soarbe din coniac, își amintește figura răvășită a lui Ernest și o apucă spaima că s-ar putea îmbăta și ar putea cădea. Când se întâmplă să-l mai găsească beat, el recunoaște spunând:

— În noaptea asta am băut un pahărel în plus. Ce să fac? Am vrut să mă stăpânesc, dar n-am putut.

O dată pe lună, dacă sănătatea i-o permite, pleacă la Tel Aviv. Stă câteva ore și se întoarce. La început îl suspecta că ar avea acolo o femeie. Nu demult a aflat că se duce într-adevăr să viziteze o femeie. Se numește Tony, au fost colegi de liceu, și e ținută de mulți ani într-un scaun cu roțile.

— Tony a scris o carte importantă, i-a mărturisit.

— Despre ce? i-au scăpat ei cuvintele.

— Despre romantismul german.

Lucrurile abstracte se află la o depărtare atât de mare că mintea ei nu le poate ajunge. Uneori vine câte un oaspete și vorbește cu Ernest într-o limbă din care ea nu înțelege nimic. Atunci Irenei îi devine clar că Ernest are spații intangibile pentru ea, deși prinde totuși câte ceva. Dintr-o convorbire a înțeles că primele încercări literare le-a făcut în orașul său natal, Cernăuți. A publicat acolo

câteva poezii în limba germană. Le amintește uneori, dar nu e mândru de ele. Le numește „păcatele tinereții”.

De atunci a fost purtat de ici-colo, a rătăcit dintr-o țară într-alta și, într-un sfârșit, a ancorat în Ierusalim. Ani de zile a vrut să-și reconstituie viața, dar s-a dovedit că o poveste nu e un lucru simplu. Uneori „ce” este piedica, alteori „cum”, dar cel mai adesea te sabotează amândouă deopotrivă. Sunt însă și zile în care scrisul curge lin, un cuvânt se înlănțuie cu altul, o frază cu cealaltă și în cele din urmă se naște un pasaj acceptabil. E o minune, dar asemenea minuni nu se petrec în fiecare zi.

5

Se apropie iarna. Cartea pe care vrea s-o scrie se complică. Ernest șterge fără milă cuvinte, fraze și descrieri, dar cu toate astea paginile nu i se par suficient plivite. Fiecare noapte aduce o nouă deziluzie. Ernest știe că nimeni n-o să-i citească manuscrisul și că, dacă îl va trimite la vreo editură, îi va fi returnat, totuși continuă și își concentrează atenția asupra fiecărui cuvânt, asupra fiecărei fraze. Anii nu i-au tocit simțul critic. Uneori un cuvânt nepotrivit îl chinuie toată noaptea. Cuvintele vechi, cuvintele-impasuri, ele sunt dușmanii lui, cu ele luptă până la capăt.

După o noapte de eforturi e deprimat și vorbește foarte puțin.

— Ce să-ți pregătesc, tartă cu brânză sau plăcintă cu mere? Întreabă Irena ca să-l distragă de la gândurile sale.

— N-are importanță.

Când Ernest spune „n-are importanță”, înseamnă că și-a pierdut pofta de mâncare și că e deprimat. Situația asta o provoacă pe Irena la fapte mari. Nu se odihnește o clipă. Gătește, prepară feluri de mâncare noi, sperând că îi va plăcea vreuna din bunătățile ei.

Într-o zi i-a spus:

— Azi-noapte am visat orașul meu natal.

— Ți-a părut bine?

— Era orașul meu, dar parcă totul arăta altfel. Casele din Herrengasse alunecaseră spre Siebenburgerstrasse.

Grădina publică fusese mutată în locul primăriei. Mi-am spus: „Totul poate fi pus la loc”, dar mi-am dat seama imediat că un lucru care a fost smuls din rădăcini nu mai poate trăi.

Îl auzise de multe ori vorbind despre orașul lui. Însă niciodată cu alean, niciodată cu nostalgie. Părinții ei vorbiseră despre Zaltchov cu o dragoste fățișă, dar Ernest nu. De câte ori se pomenea numele orașului său, o umbră de durere îi întuneca chipul, de parcă ar fi fost vorba despre o taină care nu se lăsa uitată.

Ani de-a rândul încercase să scrie, dar de fiecare dată când se așeza și voia să înceapă, se ridica un fel de zid între el și cuvinte. Acestea i se împotriveau, însă Ernest nu renunța. Chiar și în clipele de mare tristețe scria pe bilețele fraze și jumătăți de fraze. Aduna bilețelele într-o pungă mare, pe care o păstra numai pentru el. Din când în când deschidea punga și scotea din ea câte un bilețel care conținea aproape întotdeauna: autoironii, autoreproșuri pentru slăbiciune, reflecții despre orbire și superstiții, dar niciun cuvânt despre părinții săi, nici despre bunicii care i-au fost alături în copilărie și la începutul adolescenței.

Ani întregi așteptase în nopțile de nesomn cuvinte noi, care parcă pentru a-i face în ciudă nu veneau, iar când în cele din urmă soseau și se simțea pregătit să le folosească, munca de la societatea de investiții îi înghițea tot timpul. Soția își recita mantra cu malițiozitate: „Nimeni nu scrie pentru sertare. Dacă nu publici, mai bine renunți”.

Sună telefonul. Irena se apropie de Ernest și-i șopti la ureche că pe fir era Silvia Gross.

— N-am chef să vorbesc cu ea, mormăi acesta.

— Ernest nu poate veni acum la telefon, încercă Irena să-i îndulcească răspunsul.

— I-ai spus cine îl caută?

— Da.

— Spune-i că e un ticălos.

Bineînțeles, nu-i transmise partea asta.

— Nu vreau s-o văd, dacă vine aici, n-o lăsa să intre.

Irena era încântată de reacția lui agresivă. Pentru o

clipă avu senzația că spiritele rele care îl împresurau de câteva zile l-au părăsit. Spiritele l-au lăsat în pace, e adevărat, nu însă și durerile de spate. Irena se apropie și îi masă spatele cu alifie. Aceasta îi ușură durerile, iar Ernest se ridică din pat și se așează la birou.

De la începutul iernii nu se mai preocupa deloc de propria ei viață, toate gândurile i se îndreptau spre Ernest. Până și acasă, înconjurată de lucrurile pe care le cunoștea din copilărie, tot la el se gândea. Uneori îi telefona să-l întrebe dacă i-a plăcut cina pe care i-o pregătise și dacă să-i mai aducă și altceva dimineată în afară de chifle. Dacă i-ar fi cerut-o, ar fi rămas în casa lui și noaptea. Dar știe că Ernest trebuie să rămână singur, numai cu sine, să scrie și să lupte. Lupta îl epuizează enorm și de cele mai multe ori îl deprimă, dar până la urmă îl însuflețește. Într-o dimineată i-a spus: „Azi-noapte am scris un capitol de care sunt mulțumit”. Părea extenuat, dar în ochi avea o strălucire victorioasă.

Ernest e înalt și robust, iar lupta lui e și ea plină de vigoare. Seamănă cu efortul de-a îndoi bare de fier. Dar când e relaxat și stă în fotoliu, răsfoindu-și manuscrisele, ar vrea să îngenuncheze lângă el, să-i ia mâna într-ale ei și să-i spună: Sunt atât de fericită că mă lași să te servesc.

Odată a admonestat-o:

— Nu ești servitoare.

— Tu nu-mi permiți să te servesc, i-a răspuns speriată.

— Noi suntem prieteni, iar prietenii nu se servesc unul pe celălalt.

S-a gândit mult la cuvintele astea. S-a gândit atât de mult și atât de intens, încât la un moment dat i s-a părut că răsese de ea.

6

Au venit apoi zile liniștite. Ernest mergea în fiecare dimineată la cafenea. Irena se ocupa sârguincioasă de treburile casei, fără să se grăbească, de parcă ar fi fost călăuzită de un ghid interior. La început Ernest a crezut că nu vorbea din cauza vocabularului sărac. Irena a învățat

până în clasa a zecea, apoi a întrerupt școala. După aceea a rămas acasă, ajutându-și mama în gospodărie. La vârsta de optsprezece ani s-a înscris la școala de surori medicale. Presupunerea lui a amuzat-o oarecum. E adevărat, Irena nu vorbește mult, dar puținul care-i iese din gură vine dinăuntrul ei, din adâncul ființei sale, cuvintele ei au o profunzime și un farmec discret. Ernest a remarcat că mișcările îi sunt rapide, fără a fi nervoase sau neliniștite. Mânuieste lucrurile cu delicatețe, însă niciodată cu încetineală.

— Părinții tăi păstrau tradiția? o întrebă ca din întâmplare.

— Da, răspunse, surprinsă de întrebare.

— Și tu păstrezi tradiția?

— Eu fac la fel ca mama mea, spuse cu simplitate.

Ernest ar fi vrut s-o mai întrebe ceva, dar renunță, simțindu-i stânjeneala.

Puțin mai târziu, nereușind să se abțină, se hazardă iarăși:

— Părinții tăi au fost întotdeauna tradiționaliști?

— În tinerețe făceau parte din Hashomer Hatzair, spuse roșind.

— Atunci când s-au apropiat de tradiție?

— După război.

Ciudat, se gândi Ernest, mai ales după război.

Abia noaptea, după un păhărel, și-a dat seama că întrebările lui au fost indiscrete și grosolane. Irena i-a răspuns pentru că e angajata lui, dar până și un patron are obligația să fie politicos. Dacă n-ar fi fost atât de târziu, i-ar fi telefonat ca să se scuze.

— Iartă-mă, îi spuse de cum intră pe ușă dimineața.

— Pentru ce?

— Pentru întrebări.

— Nu m-am simțit jignită.

— Dar pe mine m-a jignit propriul meu comportament.

Irena nu respectă alte ritualuri religioase în afară de cele pe care le respecta mama ei. Vineri seara pune pe

masă doi colaci împletiți și aprinde lumânări. Vederea lumânărilor îi aduce în minte nu numai imaginea mamei, ci și pe aceea a bunicii și bunicului, pe care nu i-a cunoscut. De Yom Kippur³ postește, dar nu merge la sinagogă.

Nu binecuvântează alimentele, doar primele fructe ale anului. Imediat după Yom Kippur, tatăl ei construia o *suca*⁴ pe terasă, pentru sărbătoarea de Sucot⁵. De la moartea părinților nu mai are *suca*, dar gândurile i se îndreaptă spre coliba pe care o ridica tatăl ei.

Încă din copilărie avea darul de-a vedea departe, de a-și reprezenta locuri și oameni pe care nu-i întâlnise niciodată. Maică-sa se temea de acest dar al ei și îi spunea: „N-ai voie să-ți închipui. Cine își închipuie prea multe devine mincinos până la urmă”. Când spunea, de pildă, „îl văd pe bunicul”, maică-sa îi tăia vorba și o corecta: „Nu vezi nimic, doar ți se pare că vezi. Pe bunicul l-au omorât nemții”. Observațiile acestea îi înăbușeau fanteziile, dar de când lucrează la Ernest și-a recăpătat darul. Stă acasă și îi vede pe bunicul și pe bunica ei așa cum erau înainte de război, înainte de-a fi uciși.

În ultimul timp Ernest urmărește fiecare pas al Irenei. E o femeie ca toate celelalte și totuși specială. Diferența nu e bătătoare la ochi. Uneori pare o femeie care știe să asculte, dar în cea mai mare parte a timpului e introvertită. Alteori surprinde pe chipul ei un surâs, de parcă ar ascunde o taină.

Spune adesea „Slavă Domnului!”. Când spune „Slavă Domnului!”, lui Ernest îi vine s-o atenționeze și să-i explice că nu e frumos să-ți exprimi convingerile religioase în public, că credința trebuie să fie ascunsă, dar bineînțeles că nu-i spune nimic. Doar o singură dată, într-un moment de tristețe adâncă, nu s-a putut abține și a zis: „De ce spui

³ Ziua Ispășirii - este considerată cea mai importantă sărbătoare religioasă evreiască și celebrată prin post și rugăciune.

⁴ Colibă pentru Sucot.

⁵ Sucot sau Sărbătoarea Colibelor este una dintre sărbătorile iudaice de pelerinaj prescrise de Biblie, în care se celebrează ajutorul divin primit de evrei în timpul Exodului și sfârșitul anului agricol.

«Slavă Domnului»? Nu tot ce face Dumnezeu, dacă face într-adevăr ceva, e vrednic de mulțumire. Nu ai voie să-i justifici actele de cruzime. Spune mulțumesc pentru ceea ce e bun și frumos, dar nu pentru ce e urât și mârșav”. Irena s-a speriat și a plecat.

Când e deprimat, Ernest tace de obicei, însă uneori îl lovește un torent verbal și turuie fără oprire despre urâtenia și răutatea care întunecă cerul și seamănă disperarea. Irena știe că vorbele lui nu-i sunt adresate și, cu toate astea, i se pare că se referă în parte și la ea, iar asta o face să se simtă tristă și vinovată.

În adâncul inimii îi place furia lui. Îi face chipul să pară mai puternic. Odată a strigat: „În tinerețe au distrus iubirea din mine”. Ea n-a înțeles și n-a pus nicio întrebare, însă vorbele lui au chinuit-o toată noaptea și a zis: „Am să-ți dau toată dragostea pe care am strâns-o în mine”.

7

E ciudat, însă pe părinți aproape că nu-i mai vede. A trăit șaptesprezece ani alături de ei, dar trăsăturile parcă li s-au întunecat și au devenit neclare. Erau niște oameni închiși, care aproape că nu vorbeau. Uneori tatăl lui avea mici izbucniri de furie, iar maică-sa se grăbea să-i facă pe plac. Ernest a suferit mereu din pricina tăcerii lor, care semăna cu o furie ascunsă sau cu prăbușirea într-un întuneric adânc. Plecau dis-de-dimineată spre băcănie și se întorceau la lăsarea serii. La băcănie erau, în mod straniu, mult mai relaxați decât acasă.

Când a început să meargă la școală, zidul care îi despărțea s-a înălțat parcă și mai mult. Mama avea grijă de cărți, de caiete și de restul recuzitelor necesare, dar aproape că nu-i vorbea. La nouă ani se adâncea din ce în ce mai mult în cărți. Era atât de absorbit de ele, că nimic din ce se petrecea în jurul lui nu-l mai putea atinge. Citea în germană, în română și mai târziu în franceză. Dragostea sa pentru limbile străine și pentru literatură era fără margini.

Profesorii îl iubeau, elevii – mai puțin. Simțeau clar că, orice ar face, el îi va întrece. Dacă profesorul cerea un

sinonim în limba germană, el propunea imediat trei sau patru. Accentul lui în franceză era impecabil. Părinții era mândri de notele sale, dar nu știau cum s-o exprime. Erau prizonierii propriei lor tăceri, ca și cum și-ar fi înghițit limba.

Acasă mai păstrau unele ritualuri religioase, însă le împlineau fără vlagă, fără bucurie. În fiecare vineri maicăsa deretica prin casă, iar de sărbători făcea curățenie generală. Erau însă pregătiri pentru o zi în care nu știau de fapt ce să facă.

Tatăl se întindea pe canapea și citea ziarul. Câteodată mergea la sinagogă și îl țâra și pe Ernest după el. La întoarcere, mama îi întâmpina fără un cuvânt.

La drept vorbind, în anii aceia nu avea deloc nevoie de părinți. Cărțile erau cei mai buni prieteni ai lui. Să deschizi o carte și să te cufunzi imediat în paginile ei îngălbenite, să trăiești aieveau aventurile care se petrec în ea, asta era viața lui. Uneori maicăsa ieșea din muțenia ei și întreba din vârful buzelor: „Ce citești?”. Era o întrebare de formă și Ernest nu se obosea să răspundă.

În alte case în care avusese ocazia să între oamenii vorbeau, se certau sau uneori chiar țipau, în casa lor totul era înghețat. Odată taică-su a rupt tăcerea și l-a întrebat:

— Voi învățați istorie?

Uluit de întrebare, Ernest și-a revenit cu greu și a răspuns:

— Sigur, învățăm despre Revoluția Franceză.

— La țară nu se învăța istorie, a spus tatăl lui zâmbind.

Băcănia îi tocise spiritul. Lucrul acesta se vedea din felul în care pune mâinile pe masă sau în care se așeza pe scaun. Cel mai adesea se întindea pe canapea. Era locul lui preferat când se întorcea de la băcănie, sâmbăta sau de sărbători. Pasivitatea asta îl scotea pe Ernest din fire. Nu numai o dată i-a venit să se ridice și să țipe: Te sufoci aici!

Era musafir în propria casă și nimic din ceea ce îl înconjură nu părea să-i aparțină. Dacă n-ar fi existat biblioteca și cărțile pe care le devora, anii petrecuți acasă

ar fi fost un deșert arid. Bucuria și-o găsea la școală. În clasă era mereu primul. Rezultatele sale trezeau uimire, admirație și, desigur, invidie. În clasa a noua a căpătat un soi de aroganță. Nu o arăta niciodată deschis, dar întreg felul lui de-a fi spunea: Nu încercați să mă întreceți, sunt deja cel mai bun. Cu timpul a afișat această aroganță și acasă. Casa i se părea nu numai întunecoasă și umedă, ci și plină de o tensiune reținută. Uneori izbucnea în accese de furie, ca pentru a-și scutura povara de pe umeri, dar furia lui era ca un băț aruncat într-o baltă.

Părinții nu-i cereau nimic. Mai mult, parcă îi spuneau: „Faci deja prea multe. De ce nu stai lângă noi în tăcere. O să-ți distrugi sănătatea”. Lucrurile astea, chiar și atunci când erau doar sugerate, îl scoteau din sărite.

Abia mult mai târziu, departe de casă, a înțeles că dezhădăcinarea din Carpați și instalarea la oraș i-a redus la muțenie. Dacă exista totuși ceva care aducea un zâmbet de încântare pe fețele lor, aceasta era amintirea părinților de la munte, însă în cea mai mare parte a timpului păreau cufundați într-o stare de prostrație. Nu numai o dată a avut senzația că îl trăgeau în prăpastie. Fugea din casă și stătea în curte, dar și acolo îl apăsa senzația de sufocare. Pornea spre râu. Doar un meci de fotbal pe malul râului putea să-i readucă buna dispoziție.

— Ernest, zicea tatăl său din când în când, smulgându-se din melancolie.

Rezervat, Ernest se îndepărta puțin, apoi întreba:

— Ce vrei de la mine?

Răspunsul nu întârzia să vină:

— Nimic.

Sau, ca și cum abia și-ar fi amintit, spunea: „M-am întâlnit cu profesorul tău de franceză, e foarte mulțumit de tine. Pe când învățam eu la școală nu se preda franceza. Eram doar doi evrei într-o clasă cu patruzeci de fii de țărani”. Era greu de aflat dacă exprima astfel un regret sau o invidie ascunsă.

Ernest o surprinse din nou pe Irena:

— Irena, despre ce se vorbea la tine acasă?

— Despre tot felul de lucruri, răspunse, fără să-și dea seama că întrebarea era grea de subînțelesuri.

Pentru o clipă se simți tentat să o invite în labirintul său lăuntric, dar renunță. În noaptea aceea scrise, scrise mult. Abia spre dimineață răzbi dintre literele mâzgălite un adevăr simplu, îngropat ani de-a rândul în sufletul său: tăcerea părinților. Trebuia să recunoască acum că exista un fel de noblețe în tăcerea lor. Nu se plângeau și nu învinovăteau pe nimeni. După cum spuneau și repetau neconținut: „Totul este înăuntrul și vine dinlăuntrul nostru. Legătura cu credința părinților s-a rupt de când am plecat din sat.

Când am părăsit satul, credeam că era cel mai bun lucru pe care-l puteam face. Asta a fost soarta noastră și n-a fost vina nimănui. Putem să ne facem muștrări de cuget, dar nu să ne plângem. Părinții ne-au transmis toate tainele credinței, dar noi n-am fost în stare să pășim pe urmele lor”.

8

Ernest se gândește din nou la farmecul Irenei. Uneori i se pare că poartă în ea seninătatea omului care crede. Într-adevăr, are purtările unui om credincios. Nu se plânge, nu învinovățește pe nimeni, descoperă întotdeauna ceva bun în oameni și îi mulțumește des lui Dumnezeu. La început purtarea ei îl stânjenea oarecum, dar cu timpul a înțeles că aceasta nu avea nicio urmă de prozelitism sau de ipocrizie. Există parcă o armonie între vorbele și faptele ei. Adesea însă i se pare că Irena nu trăiește în tradiția străbunilor, ci e în întregime adâncită într-un fel de reflecție asupra celor ce li s-au întâmplat ei, părinților săi și bunicilor pe care nu i-a văzut niciodată. Lui Ernest îi place expresia chipului ei. Uneori are senzația că o uimește. Dar în general, fața sa e concentrată asupra lucrului de care se ocupă. Are multe de făcut și nu pierde nicio clipă. Casa strălucește, împreună cu toate lucrurile din ea. Când totul e în ordine, stă în bucătărie și pune castraveți la murat sau pregătește fructe pentru uscat. Când muncește, și muncește aproape tot timpul, Ernest

are impresia că meticulozitatea și ordinea sunt însăși ființa ei.

Într-o seară i-a destăinuit pe neașteptate că scria despre copilăria sa. Irena a deschis ochii larg, dornică să afle mai multe. Era gata să-i vorbească despre toate ideile sale, dar până la urmă a renunțat. Îi venea greu să vorbească despre copilăria și adolescența sa. N-au fost numai o acumulare de manii, au avut, trebuia să mărturisească, clipele lor de bucurie, mai ales la școală. Dar rănilor sale vii au fost și au rămas părinții, în toți anii pe care i-a petrecut sub acoperișul lor a scris împotriva părinților un act lung de acuzare și, chiar după ce a plecat de acasă, n-a încetat să-i învinovătească. Multă vreme a fost supărat cu ei, fără să aibă, dacă se poate spune așa, vreun motiv. Cât despre ei, nu i-au cerut niciodată nimic. I-au dat tot ce le-a stat în puteri. Viața lor nu li s-a părut importantă, n-au vrut nimic pentru ei și totuși nu i-a iertat nici atunci când a aflat ce le-au făcut soldații români.

În ultimele săptămâni încearcă cu disperare să ajungă la ei. Stă ore în șir la birou și îi așteaptă. Vreme de ani întregi părinții s-au chinuit să pătrundă în lumea lui, dar el era prea ocupat cu lucrul sau prea absorbit de sine și nu le-a dat voie să intre. Uneori maică-sa străpungea zidul și se strecura dincolo. A încercat și taică-su, dar fără succes. Îl privea de la depărtare, părând să întrebe neîncetat: Ce rău ți-am făcut, de fugi de noi până și acum, când suntem într-o altă lume? Niciodată în viață n-a existat vreo rivalitate între ei sau, dacă a existat, n-a fost foarte puternică, dar pe când încercau să se apropie de el, apăruse o rivalitate ascunsă. Cine avea să ajungă primul?

În ultimii ani regula jocului s-a schimbat: Ernest se chinuie să ajungă la ei.

Așteptarea neîntreruptă nu i-a readus la viață, dar imagini din copilărie se ivesc din depărtări încetoșate și i se perindă prin fața ochilor. Tatăl lui întins pe canapea și citind ziarul. Stătea mereu întins pe canapea. Acela era locul lui în lume. Maică-sa îi spunea adesea: „De ce nu te întinzi pe patul din dormitor? Canapeaua e îngustă! ”.

Taică-su nu reacționa și propunerea rămânea fără răspuns.

Alteori maică-sa stătea în fața ferestrei și privea întunericul nopții, ca și când ar fi așteptat să vină cineva din afară și să spargă tăcerea ce domnea în casă. Apoi, dintr-odată, își privea soțul, de parcă i-ar fi cerut aprobarea. Ernest n-a înțeles niciodată privirea aceea. I se părea că voia să-i facă reproșuri. Se înșela, bineînțeles: n-a cerut niciodată nimic.

Vineri seara maică-sa aprindea lumânări, însă ele nu aduceau casei mai multă lumină. Dimpotrivă, i se părea că lumânările de un alb închis sunt materializarea înghețului care domnea în casă. *Shabat shalom*⁶. Vocea ei se înălța și se lovea de aerul nemișcat. La auzul ei, taică-su se ridica de pe canapea și deschidea larg ochii, de parcă ar fi zis: Unde am greșit? Fără îndoială că am greșit, dar se pare că greșeala e ireparabilă. În zadar se chinuia maică-sa să schimbe atmosfera la cina de vineri seara. Tatăl lui mânca două porții de pește. Pofta sa de mâncare curioasă de vineri seara îl dezgusta.

Și-a mai amintit ceva în ultimele zile: felul în care mama sa împăturea rufele curate. În fiecare luni venea la ei spălătoreasă ucraineană, o femeie tânără și puternică, în ale cărei mâini cămășile și șosetele trosneau. Întreaga ei ființă radia echilibru, sănătate și poftă de viață. Tot ce lipsea din casa lor se regăsea în ea. Nu degeaba își întrerupea lectura și se așeza să o privească. Se numea Galina și acest nume cuprindea toate lucrurile după care tânjea: un trup pe care să-l strângi în brațe, sâni plini și pietroși, picioare zvelte, mișcări ritmice și râs. Pe lângă ea, maică-sa părea o umbră uscată. Păcat că n-a putut să-i vorbească. Tăcerea părinților se lipise de el, îi pătrunsese în trup și rămânea mut în prezența ei. Totuși i-a lăsat ceva. De câte ori simțea miros de apret, Galina i se ivera în minte, ca și cum anii nu ar fi atins-o.

Seara, după ce venea de la băcănie, mama lui se așeza și împăturea rufele. îl deranja s-o vadă culegând

⁶ „O sâmbătă liniștită” - urare tradițională de vineri seara și salutul obișnuit în cursul zilei de sâmbătă.

roadele muncii Galinei cu atâta ușurință.

Irena seamănă puțin cu Galina: are și ea picioare zvelte, un trup plin și mâini agile. Când apare dimineața, cu zâmbetul pe buze, ar vrea să-i spună: Hai să ne trăim viața de la capăt. Uită pentru o clipă durerile care l-au chinuit noaptea și anii care l-au uzat, e gata să se îmbrace călduros și să iasă la plimbare.

9

Capitolul comunist din viața lui Ernest a început la vârsta de doisprezece ani. Tinerii comuniști din cartier l-au convins să vină cu ei noaptea ca să lipească manifeste. Erau porecliți „lozincarii”. Aveau cam paisprezece sau cincisprezece ani, unii erau orfani, dar cei mai mulți erau copii săraci care fugiseră de-acasă. Trăiau în case părăsite sau în magazine goale pe care nu le păzea nimeni. Erau slabi, sprinteni, iar hainele lor răspândeau un miros de ulei. De la ei a auzit pentru prima oară cuvinte vulgare.

Într-una din nopți a fost prins și arestat. Părinții au fost anunțați și au venit înspăimântați la poliție. Maică-sa s-a jurat că sunt oameni corecți și că e vorba de unicul lor fiu. Rugămințile n-au folosit la nimic, bineînțeles. După părerea polițistului, comuniștilor nu li se cuvenea niciun strop de milă, locul lor era la închisoare.

— E doar un copil, se tânguia maică-sa.

— Și un copil comunist tot un comunist e, trebuie distrus înainte să prindă rădăcini.

Ce n-au reușit să facă rugămințile a făcut mita. Mama a pus câteva bancnote în palma polițistului și copilul a fost eliberat.

A doua zi Ernest nu s-a dus la întâlnire. Credea că astfel a închis episodul, dar dimineață, în drum spre școală, a fost oprit de cei care îl racolaseră și amenințat că, dacă nu se prezenta în noaptea aceea la întâlnire, avea să suporte consecințele. Nu părăsești partidul numai pentru că ai fost arestat o dată.

— Mi-e frică, lăasă să-i scape.

— De poliție ți-e frică? De Stalin trebuie să te temi!

Se întâlnea cu băieții aceia violenți aproape în fiecare

zi. Îl pândeau pe drumul spre școală sau când se întorcea. Încearca să fugă de ei, dar ei erau mai rapizi. Dacă nu-l prindeau ziua, îl sâcâiau noaptea. Odată, în toiul nopții, i-au bătut în geam și au țipat: „Trădătorule, trădătorii nu vor fi iertați!”

Până la urmă n-a mai rezistat presiunii și a revenit printre ei. Nu l-au primit bine. îi aminteau tot timpul că partidul nu suportă dezertorii și trădătorii.

Părinții se temeau că disparițiile lui nocturne nu aveau nimic inocent, dar erau prea ocupați cu prăvălia și cu datoriile și nu puneau prea multe întrebări. Ernest se implica din ce în ce mai mult în activitățile de partid. Într-o noapte a fost învățat cum să forțeze o ușă și cum să fabrice explozibile. Nu după mult timp a fost implicat în incendierea unei mici școli talmudice. Incendierea instituțiilor religioase era considerată una dintre misiunile de partid importante. Toți tinerii luau parte la așa ceva. La început a avut îndoieli, dar era din ce în ce mai atras de această duritate.

În altă noapte a fost martor la interogarea unui rabin bătrân care locuia la periferia orașului. Au intrat în casa lui fără să bată la ușă. Rabinul era așezat la masă și răsfoia o carte.

— Domnule rabin, i se adresă conducătorul grupului în ucraineană.

Auzindu-i vocea, rabinul ridică ochii din carte.

— Am venit să te avertizăm, continuă tânărul fără niciun fel de menajamente, să nu-i mai înveți pe băieți Talmudul⁷.

— Nu înțeleg, zise bătrânul îndreptându-se în scaun.

— Am venit să te avertizăm să nu mai predai Talmudul. E plin de superstiții. Să răspândești superstiții e ca și cum ai împrăști otravă.

— Otravă... repetă bătrânul aruncându-i o privire tăioasă.

— Exact.

⁷ Culegere de discuții rabinice privind legea iudaică, morala, tradiția și istoria.

— Acest studiu se adresează numai evreilor, încercă bătrânul să calmeze situația.

— Știu. Dar asta nu are nicio importanță. Otrava e otravă și ucide.

— Predau deja de cincizeci de ani, zise rabinul, de parcă în fața sa nu s-ar fi aflat un agresor, ci un detractor venit să se plângă de vreo decizie rabinică pe care o luase într-un conflict civil.

— Ai împrăștiat otravă în jurul tău vreme de cincizeci de ani. A venit timpul să încetezi. Partidul nu se joacă cu vorbele. Dacă cererile nu îi sunt îndeplinite, are mijloace să-i pună la locul lor pe recalcitranți.

La auzul amenințării rabinul zâmbi cu toată fața.

— Am șaptezeci și unu de ani. La vârsta asta nu te mai temi.

— Greșești. Teama n-are nicio legătură cu vârsta. Partidul își poate exercita autoritatea asupra oricui.

— După cum văd, partidul e atotputernic, zise bătrânul, nu fără o urmă de ironie.

— Corect. Și nu te-aș sfătui să-i încerci puterea pe pielea ta. E mai bine să accepți judecata partidului și să nu i te împotrivești.

— Dar ce e rău în studiul Talmudului? insistă rabinul.

— Nu ți-am explicat deja? Știi doar că Talmudul e plin de superstiții, legi obscure, ca să nu mai vorbim de vrăjitorie. Un om care se cufundă în studiul Talmudului e sortit să devină în cele din urmă un fanatic, un asupritor al femeilor și copiilor, un exploatator. Plantele astea otrăvitoare trebuie smulse din rădăcină.

— Cine ești tu? întrebă rabinul trezindu-se parcă dintr-un coșmar și punând mâinile albe pe masă.

— Asta n-are nicio importanță. Nu e o problemă personală. Trebuie să terminăm o dată pentru totdeauna cu această fascinație dăunătoare.

Era limpede că tânărul anchetator avea un talent oratoric remarcabil. Pe parcursul discuției folosise de câteva ori cuvântul „teologie”, precum și altele, pe care Ernest nu le înțelegea.

Bătrânul rabin se ridică în picioare și zise:

— E legea noastră sfântă și suntem gata să ne dăm viața pentru ea.

— Am auzit deja argumentul ăsta stupid, însă nu ne poate abate de la misiunea noastră.

— Ieși afară! izbucni rabinul.

— Ai depășit limita, spuse anchetatorul schimbând tonul. Partidul nu iartă o asemenea ofensă. Până acum ai fost considerat doar un element nociv pentru populație, de aici înainte vei fi considerat o amenințare. Cazul unui agresor e judecat cu infinit mai multă asprime.

— Ieși afară, ieși! repetă rabinul de parcă n-ar fi fost un anchetator amenințător, ci un simplu pisălog.

— Aș putea să te lichidez cu ușurință, spuse tânărul arătând spre pistolul pe care îl purta la centură. N-am s-o fac însă, pentru că partidul îți lasă timp să te căiești și să ceri iertare. Ți dau răgaz o săptămână.

La aceste cuvinte, bătrânul deschise ochii larg, de parcă nu îi vorbise un om, ci un demon apărut din neant.

— Te sfătuiesc să te gândești bine la ce ți-am spus, încheie tânărul și se îndreptă spre ușă, urmat de cei doi adolescenți care îl însoțeau.

Ernest era din ce în ce mai fermecat de aceste acțiuni și din ce în ce mai legat de partid. Gândul că ajută la eliberarea oamenilor din temnița religiei îi trezea dorința de acțiune. În zilele acelea devotamentul său era fără margini, iar spiritul de sacrificiu i se părea cea mai nobilă calitate umană.

10

Ernest scrie în fiecare zi. După trei ore simte însă o slăbiciune în tot corpul. Nu despre sine a scris în toți acești ani, ci despre alții. Are impresia că distanțarea de sine e obligatorie pentru a putea scrie obiectiv, că e la fel de importantă ca și distanțarea de iudaismul tribal, care i se pare un fel de anacronism sufocant.

Uneori îi citește Irenei câte un fragment sau câte un capitol. Ascultându-l, ea înclină capul, de parcă ar vrea să-i pătrundă cuvintele cu toată ființa ei. De data asta, nu se

poate stăpâni și strigă:

— E interzis să incendiezi sinagogi.

— Dar pe-atunci oamenii credeau că asta va mântui omenirea și pe evrei, zise Ernest încercând să repună lucrurile în context.

Când nu e de acord cu el, Irena închide ochii și tremură din tot trupul. Cu greu găsește cuvintele care să-i exprime sentimentele. Poate trece o zi întreagă, sau chiar mai multe, până e în stare să scoată din ea una sau două propoziții. Iar când le rostește în sfârșit, acestea îl surprind întotdeauna pe Ernest prin simplitatea și seriozitatea lor. Câteodată repetă o propoziție pe care a mai spus-o cândva.

Nu poți discuta în contradictoriu cu ea, între altele pentru că nu se ține tare pe poziții. A încercat de multe ori să o atragă într-o dezbatere, dar toate încercările sale au fost inutile.

Irena nu e ca toate femeile. De fiecare dată își dă seama tot mai mult de asta. Are un fel de inocență solidă, aproape de neclintit. În dimineața asta i-a povestit: „Vecina mea, doamna Grossman, m-a invitat la cină. De-abia merge, dar nu uită niciodată de comemorarea mamei mele. «Fiecare om devine din nou orfan în ziua comemorării morții mamei sale, chiar dacă are cincizeci de ani», mi-a spus. E adevărat, nu-i așa?”. „Nu-i așa”-ul e unul din farmecele Irenei.

Irena găsește întotdeauna ceva bun în fiecare om, chiar și la vecinii care nu se purtau prea amabil cu părinții ei. Probabil că îi e greu să fie supărată. Nu poate înțelege, de pildă, de ce sunt atât de urâți oamenii care se roagă.

— Și tu te rogi, o surprinde din nou Ernest.

— Uneori, nu regulat. Dar aprind lumânări, îmi place să privesc flăcările, mă emoționează.

Ernest știe că are ce primi de la Irena, chiar și în ceea ce îl preocupă acum. E vorba de lucruri despre care nu se vorbește, care sunt refulate sau trecute sub tăcere. După ce-i citește un fragment sau un capitol, îi cere părerea. Abordarea lui directă o stânjenește, se retrage în

sine și nu mai scoate un cuvânt.

Alteori, auzindu-i întrebarea, se îndreaptă de spinare și tot trupul ei pare să spună: De ce mă sâcâi cu lucruri despre care n-am nici cea mai vagă idee? Dar sunt și momente când ar vrea să-i spună: Trebuie să le ceri iertare părinților tăi. Nu-ți fie teamă, te vor ierta. Părinții își iartă întotdeauna copiii. N-ai dreptul să-i ignori. Un om fără părinți e orfan pentru totdeauna.

Dar deocamdată Ernest a eșuat din nou și n-a obținut niciun răspuns la întrebarea pe care a mai pus-o și înainte.

— Ești religioasă?

Și de data asta i-a răspuns:

— Fac tot ceea ce făcea și mama mea.

— Nu asta am întrebat!

Ce vrei de la mine? spunea fața ei tăcută.

Văzându-i chipul, încetă s-o mai necăjească.

„Există o contradicție în vorbele tale” e o propoziție obișnuită în gura lui Ernest. Irena cunoaște cuvântul „contradicție”, dar nu știe cum să-l folosească. Nu numai o dată și-a imaginat propoziția asta ca pe o sabie care iese din teacă și se pregătește să atace, însă în majoritatea cazurilor își spune: Ernest vrea să mă învețe ceva important, dar fiindcă eu nu sunt în stare să înțeleg, se repetă și îmi spune aceleași lucruri iar și iar. Odată i-a adresat un alt cuvânt neclar. S-a simțit atât de jignită, încât a plâns de durere. Ernest nu și-a imaginat că un cuvânt o putea răni atât de mult. Văzând ce a făcut, s-a apropiat de ea și i-a spus: „Irena, am vrut numai să mă lămuresc. Nu să te jignesc, Doamne ferește”.

În noaptea aceea n-a dormit. I se părea că Ernest a supus-o unui examen la care nu a reușit. A venit timpul ca Irena să înțeleagă că Ernest are un alt mod de-a gândi decât ea. Ernest întreabă, cercetează, face supoziții, compară, stabilește și infirmă. Dacă ar fi avut alți oameni în preajmă, ar fi analizat toate astea împreună cu ei, dar fiindcă își petrece aproape toată ziua numai cu Irena, încearcă să cerceteze gândurile tovarășei sale.

După o noapte de nesomn Irena a hotărât ca pe

viitor, dacă nu va înțelege ceva, să-i spună direct: Nu înțeleg, asta mă depășește. De ce faci atâta caz de părerea mea?

A doua zi l-a găsit beat turtă. Amesteca limbile, o striga Ida, dădea din mâini și era zăpăcit ca un copil rătăcit. Irena s-a dus la bucătărie și i-a pregătit o ceașcă cu cafea. Văzând ceașca aburindă, Ernest a strigat: „Tu ești îngerul meu salvator!”

11

În noaptea aceea a început, fără intenție, să scrie la persoana întâi.

Mai mult decât pe evreii religioși, îi uram pe evreii bogați. Ni se părea o faptă de eroism să-l atacăm pe proprietarul vreunei fabrici care nu le plătise la timp salariul muncitorilor. Până și patronii micilor întreprinderi, chiar și cei care aveau doar un atelier cu șase-șapte muncitori, treceau în ochii noștri drept exploatatori, iar clădirile lor erau incendiate. „Dreptatea trebuie să înceapă de acasă”, iată ordinul pe care îl primeam și lozinca pe care o strigam.

La început se încrâncena totul în mine la vederea acestor violențe, dar cu timpul m-am lăsat convins că, dacă bogații și complicii lor nu vor fi distruși, nedreptatea nu va fi niciodată stârpită. Capitalul și exploatarea trebuiau smulse din rădăcini.

În anii aceia am luat parte, prin subsoluri, la conferințe nu numai despre *Capitalul* lui Marx și despre teoriile lui Freud. I-am citit pe Gorki, pe Șolohov și alte cărți care veneau din Uniunea Sovietică. Activitatea ilegală, al cărei punct culminant erau întâlnirile nocturne, îmi dădea senzația că contribui la crearea unei lumi noi.

Care e vina evreilor? Fiecare conferință se deschidea cu această întrebare, iar răspunsul nu întârzia să vină: încăpățânarea lor. Refuzul de-a se schimba, atașamentul față de credința strămoșească veche și perimată. Noii evrei nu păreau nici ei mai buni: religia lor era banul. La vremea aceea îi uram pe evrei, cu atât mai mult cu cât majoritatea patronilor mei și a bancherilor erau evrei.

La aceste întâlniri nocturne secrete se vehiculau tot felul de idei: să distrugem ghetourile când va veni vremea și să-i mutăm pe evrei în colonii agricole, să-i închidem în lagăre de reeducare pe rabini, pe judecătorii religioși, pe supraveghetori⁸ și pe conducătorii *yeshivelor*⁹. Să interzicem studiul în clasele de religie pentru vârsta mică și mijlocie. Dar furia comuniștilor se îndrepta cel mai mult împotriva băilor rituale: acestea erau pentru ei simbolul însuși al ignoranței și al răului.

Am plecat de acasă la vârsta de șaptesprezece ani, când am terminat liceul. Nici rugămințile mamei, nici tăcerile tatii n-au folosit la nimic. Gândul că de-acum încolo voi dormi în case părăsite, mă voi întreține din jaf și-mi voi sprijini prietenii neajutorați, gândul ăsta era mai puternic decât orice sentiment de vinovăție.

Realitatea s-a dovedit, bineînțeles, diferită de ceea ce-mi imaginam. Viața în casele părăsite nu era deloc idilică. Ne luptam pentru fiecare colț de podea, pentru fiecare saltea putredă, ca să nu mai vorbesc despre fiecare fărâmbă de pâine sau bucățică de brânză. Degeaba încercau comandantul să facă ordine în balamucul ăla. Nici frica de poliție, care năvălea în unele nopți în clădiri, nu reușea să ne facă mai solidari. Cei care puteau să fugă, fugeau, cei slabi erau prinși și arestați. Era o viață violentă, istovitoare. Deseori dormeam noaptea sub un pod sau prin vreun gang, numai ca să nu fiu în preajma tovarășilor mei de luptă.

Nu m-am mai întors la părinți. Nu numai o dată au ajuns la mine rugămințile mamei. „Întoarce-te acasă, fiule, viața fără tine nu e viață”. Ajungeau la mine prin scrisorele scurte sau prin întâlniri întâmplătoare cu vreun vecin. Le ignoram. „Oțelire”, acesta era cuvântul pe care îl adoptasem în acea perioadă. Trebuia să mă călesc pentru luptele care aveau să vină. Umanitatea e mai importantă decât individul, revoluția primează.

⁸ Persoane care supraveghează respectarea legilor rituale în alimentație.

⁹ Institut de învățământ iudaic superior.

În acea perioadă am distrus părți întregi din mine. Consideram un lux tot ce nu contribuia la revoluție. Am încetat să citesc poeziile atât de îndrăgite ale lui Rilke și Kleist. Nu mi-am permis să mă delectez cu o frază ritmată, cu un cuvânt aparte, ca să nu mai vorbim de o frază ce evoca misterele sufletului. Mi-am interzis până și plimbările pe malul râului sau vizitele la cafenea. Mâneam prin cantinele pentru săraci întreținute de biserici și de sinagogi.

Voiam să fiu un simplu soldat, un soldat care primește ordine și le execută fără să crâcnească. Tot ce învățasem în liceu – îndoiala, supoziția, comparația, ambiguitatea –, toate aceste studii vaste și subtile mi se păreau un păcat pe care trebuia să-l plătesc prin muncă silnică.

12

Comisarii poporului au descoperit foarte repede talentele lui Ernest: cunoașterea limbilor străine, ușurința în exprimare și în redactare, care îi permiteau să compună manifeste în serie. Literatura a fost marea lui dragoste, dar a lăsat-o deoparte și nu s-a mai ocupat de ea. Lumea nu va fi armonizată prin poezie, ci prin stârpirea nedreptății, se autosugestiona. În loc de poezie sau de proză scria manifeste, scrisori deschise și pamflete. Învățase să transforme problemele personale în lozinci care atrăgeau ochiul și în cuvinte care captivau urechea. La fel ca toți camarazii lui, împărțea lumea în alb și negru. În bine, reprezentat de comunism, și în rău, unde intra tot restul. Delimitarea aceasta era atât de tranșantă, încât niciunul dintre apropiații săi nu se îndoia de ea. Uneori inima i se strângea la vederea unui cuvânt pe care îl ciuntise, dar convingerea că își făcea datoria era mai puternică decât orice alt sentiment.

Își petrecea ore întregi în subsol, scriind și rescriind. În program nu figurau numai subiecte sociale și politice, ci și subiecte culturale: literatură, religie, arte plastice și muzică. Își mobiliza tot talentul, mai mult, toate energia tinerească, pentru a compune manifeste extraordinare.

Ceea ce publicau celelalte partide părea, prin comparație, fad, ezitant, lipsit de vlagă și de conținut. Broșurile sale atrăgeau prin paragrafe de literatură și filosofie, se remarcău prin claritatea, limbajul lor direct și mobilizator. Articolele sale erau admirate, citate și renumite în oraș. Desigur, nimeni nu știa cine e autorul. Se zvonea că manifestele stilizate veneau direct de la Moscova. Comuniștii din oraș nu erau chiar un model de bună purtare, dar lozincile și broșurile lui Ernest erau considerate „un model de creație literară”.

Îl târau din oraș în oraș ca pe o vită de povară. Peste tot îl așteptau un subsol, o masă de scris veche, niște hârtie grosolană, un toc și cerneală. Știa ce trebuia ridicat în slăvi și ce trebuia defăimat. Din mâna lui ieșeau întotdeauna rânduri pline de sens, care debordau de ironie și aprindeau imaginația.

În „noptile de bucătărie” - întâlniri restrânse în care se luau decizii asupra activității viitoare sau a sancțiunilor - făcea cunoștință cu conducătorii locali, majoritatea de aceeași religie cu el. Vorbeau ucraineană și rusă mai bine decât ucrainenii. Erau scunzi și miopi, iar privirea le strălucea de istețime, suspiciune și ambiție. Proiectele concrete erau notate în carnețele pe care le scoteau din buzunarele pantalonilor. Își pronunțau numele evreiești în stil ucrainean, ceea ce era o dovadă incontestabilă a zidului ridicat între ei și frații lor. Mai era ceva care definea „noptile de bucătărie”: hărțile mici, desenate de mână de voluntare anonime, unde erau însemnate instituțiile religioase, fabricile și atelierele ce urmau să fie incendiate sau asupra patronilor cărora urmau să se comită atentate.

La doi ani de când nu-și mai văzuse părinții, hotărî să-i viziteze. Dar nu pentru că ar fi simțit nevoia, ci fiindcă somnul îi era chinuit de vise apăsătoare. La început încercă să le ignore, însă acestea reveneau noapte de noapte. Părinții îi apăreau în vis așa cum și-i amintea. Fețele li se scofălciseră și exprimau, ca de obicei, o dezamăgire la adresa lui. Fără să înțeleagă de ce, Ernest

interpretă această dezamăgire ca pe un îndemn de-a se întoarce acasă.

Străbătu drumul de la subsol până acolo pe întuneric. Știa că la ora șapte părinții lui închideau băcănia și se întorceau acasă. La opt tatăl lui se întindea pe canapea, se cufunda în lectura ziarului și aștepta ca maică-sa să strige: „Masa e gata”.

Nu remarcă nicio schimbare când deschise ușa. Maică-sa pregătea masa, iar taică-su stătea întins pe canapea. Apariția neașteptată a lui Ernest îi înmărmuri. De uimire nu reușiră să scoată niciun sunet.

— Pe unde umbli? reuși într-un târziu maică-sa să articuleze trei cuvinte.

— Nu departe de-aici, răspunse cu o voce parcă străină.

— Ai o casă?

— Da.

Nu simți nevoia să dea alte amănunte și maică-sa amuți. Tatăl lui nu scosese nicio vorbă. Chipul său prelung parcă se lungise și mai mult. Uimirea continua să i se citească în ochi. Văzându-i privirea, Ernest se simți cuprins de o ușoară aroganță și anunță:

— Lucrez la niște proiecte importante.

Taică-su nu reacționează nici de data asta. Ernest simți că cuvântul pe care îl folosise, „proiecte”, era încărcat de o superioritate găunoasă.

— Ne pregătim să închidem prăvălia, zise maică-sa, dezvăluindu-i situația lor reală.

— De ce?

— Clienții nu mai vin.

— Din ce veți trăi?

— Dumnezeu știe.

Pentru o clipă vru să-i spună că în curând totul se va schimba, dar se abținu și zise:

— Trebuie să ne gândim la ce e de făcut.

Auzindu-l, fața mamei se luminează.

— N-avem pe nimeni în oraș cu care ne-am putea sfătui. Magazinele mari le înghit pe cele mici. Nu le putem

oferi clienților noștri ceea ce le oferă magazinele mari.

— Înțeleg, spuse plecând capul.

— Va trebui să ne găsim de lucru.

Auzind asta, își pierdu răbdarea și zise:

— O să mă întorc curând ca să discutăm mai pe larg.

— Nu rămâi să mănânci ceva?

— Mă grăbesc, răspunse întocmai ca înainte.

— Am făcut clătite dulci, așa cum îți plac ție, i se adresă ea de parcă nu plecase niciodată de-acasă.

— N-am timp acum, zise grăbindu-se să o sărute pe frunte și îndreptându-se spre ușă.

După ce ușa se închise în urma lui, tatăl se dezmetici pentru o clipă și spuse: „Nu înțeleg nimic”, apoi se culcă la loc pe canapea.

Buimac, Ernest se plimbă multă vreme pe străzile cufundate în întuneric. Dintr-odată își dădu seama de un lucru care îi scăpase de-a lungul anilor: partidul interzicea orice legături între sexe, căci dragostea liberă, așa cum era numită atunci, distrăgea de la activitatea politică. Acțiunile partizane erau mai presus de orice. Puteai să te căsătorești și să ai copii, dar era interzis să te săruți prin subsoluri și cu atât mai mult să întreții relații sexuale. Contravenienții erau muștrați cu asprime și infracțiunea era notată în dosarele lor personale.

Ernest, care visa la o dragoste liberă, a realizat foarte repede că aceasta era interzisă. Asistase odată la procesul unei fete plinuțe și vioaie, care avusese legături cu trei băieți. Biata de ea nu acuzase pe niciunul dintre ei, dimpotrivă, luase toată vina asupra sa. Sentința fusese dură și fără echivoc. Fusese exclusă pentru totdeauna din rândurile partidului.

După această sentință i s-a părut că numai lui Stalin, numai lui, îi era permisă dragostea liberă, restul omenirii trebuind să se mulțumească cu gândul că el o făcea perfect.

13

Ernest îi citi un capitol Irenei. îi vine greu să-l urmărească, dar vocea lui o vrăjește și emoția palpită în

sufletul ei multă vreme după aceea. De data asta înțelege textul și rămâne uimită de cât de obtuz a putut fi. De ce ai fugit de mama ta și de tatăl tău? vrea să-l întrebe. Ernest îi observă stupoarea și încearcă să-i explice. Nu e ușor. Știe că Irena are limbajul ei propriu și propriile ei imagini. Când îi vorbește, cuvintele pe care le rostește i se par exagerate și artificiale, așa că le retrage imediat. Dacă nu l-ar asculta cu atâta atenție, nu i-ar citi nimic. De fiecare dată încearcă să-i explice pe larg și de fiecare dată e dezamăgit de el însuși.

— De ce am fugit de părinți? întrebi. Fiindcă pe-atunci credeam că viața poate fi regenerată. Mi se părea că părinții mei aparțin generației deșertului, care nu mai poate fi izbăvită. Din acest motiv am refuzat să le accept dragostea. Ți se pare complicat?

De obicei Ernest îi vorbește laconic, dar de data asta s-a întins mai mult. Irena nu a înțeles mare lucru, dar a simțit că tot ce spunea venea din inimă. Când Ernest se emoționează, o roșeață ușoară îi acoperă obraji și gâtul. În drum spre casă continuă să se gândească la tot ce îi destăinuise el. Deschise cu grijă ușa apartamentului și aprinse repede o lumânare, apoi închise ochii și se rugă: „Doamne, ajută-l pe Ernest să descopere calea către tine. Dacă își va găsi calea, se va însănătoși. E foarte bolnav și gândurile îl chinuie. Dă-i cuvintele prin care să le ceară iertare părinților săi”.

Se apucă imediat să facă ordine prin camere. După moartea părinților casa a rămas ani de-a rândul așa cum a rânduie-o mama ei. Acum a devenit templul secret al Irenei. Hainele și majoritatea vaselor nu mai erau folosite. Uneori i se părea că hainele și vasele și-au pierdut viața anterioară, iar acum răzbăteau din ele amintiri scumpe. În unele zile stătea nemișcată ore întregi și încerca să se impregneze de atmosfera pe care o emana casa.

„Dumnezeule, continuă să se roage în sufletul ei, redă-i lui Ernest părinții. Fără părinți n-are cine să ne susțină în viață. Ei ne păzesc pe lumea asta, iar când trec în lumea celor dreți, rămân legați de noi în egală

măsură". Se ruga atât de fierbinte, încât la un moment dat începu să-i vadă pe părinții lui. Tatăl întins pe canapea, mama în bucătărie, iar între ei o tăcere încordată, îi vine greu să-și ștergă din minte imaginea asta, poate pentru că Ernest i-a descris-o adesea sub diferite forme.

Despre bunicii din Carpați n-a scris încă nimic. Irena era foarte legată de bunicii ei. Știa totul despre ei. Ani de-a rândul maică-sa i-a povestit în fiecare seară câte o întâmplare sau un episod din viața lor. Nu e de mirare că au devenit o parte ascunsă a memoriei sale. Pe peretele dinspre răsărit sunt atârinate două fotografii mărite: bunicul e un bărbat înalt, sprijinit în baston, îmbrăcat într-o cămașă țărănească, încins cu un brâu peste mijloc, cu un chip care emană un fel de onestitate tranșantă. Bunica e o femeie mărunțică, greoaie, cu un zâmbet cald pe buze.

Irenei îi place să privească fotografiile. Nu numai o dată a bântuit prin căsuța sau pe ogoarele lor. Nu numai o dată li s-a alăturat pe drumul spre sinagogă și înapoi. Tot ce i-a povestit maică-sa e încă viu și naște în mintea ei imagini și fantezii. Când e singură în casă, nu se simte părăsită. Irena știe ce li s-a întâmplat în timpul războiului, dar senzația că ei continuă să trăiască e mai puternică decât moartea lor. Odată maică-sa i-a spus, vorbind în numele bunicului, că moartea e doar o iluzie și că trebuie ignorată. Fraza asta i s-a întipărit în minte.

O doare să vadă că părinții nu îi vin în ajutor lui Ernest. Boala îl sâcăie și rămâne în urmă cu scrisul. De fapt, scrie, dar șterge mult și rupe toate foile. Irena simte că, dacă le-ar cere iertare părinților, i-ar trezi acolo sus, iar ei i-ar chema și pe bunici în ajutor. Nu știe cum să-i vorbească despre asta, dar își dă seama că, dacă ar insista să le ceară iertare părinților, s-ar putea s-o certe.

În noaptea aceea a aprins câteva lumânări, ca să nu lase casa în întuneric. Când e luminată de flacăra lumânărilor, spiritele rele n-au nicio putere. Nici asupra ei, nici asupra viselor sale.

numit comisar pentru probleme evreiești pe regiune. Citise deja până atunci tot ce trebuia să citească un comunist înfocat, vizitase în secret Uniunea Sovietică, făcuse cursuri intensive de logistică și era implicat în toate activitățile partidului.

Comisia care îl numise știa că nimeni nu e mai potrivit decât el. Loialitatea față de partid și animozitatea față de neamul său se împleteau strâns. Mai știa că Ernest nu poate sta într-un loc nici măcar o zi, lucrează sistematic, are mereu inițiative noi și duce la îndeplinire tot ce promite.

La o lună după numire întocmise deja mai multe liste: una cu evreii bogați, alta cu elita religioasă și alta cu cei care trebuiau inițiați în secretele partidului, în special băieți și fete de liceu și din institutele postliceale ale orașului.

În perioada aceea ostilitatea sa față de propriul neam ajunsese la apogeu. Credea cu convingere că evreii, din pricina modului lor greșit de viață, erau degenerați, fără șanse de recuperare. Dacă ar fi putut, ar fi dat foc tuturor sinagogilor și *yeshivelor*, tuturor fabricilor și atelierelor în care erau exploatați muncitorii, ar fi condamnat chiar la incendiere cercurile literare și artistice. Ura sa față de evrei avea pe-atunci mai multe fețe. Prietenii lui erau ucrainenii pe jumătate evrei care își renegau iudaismul și polonezii refugiați care aduceau cu ei de acasă un antisemitism visceral.

Noaptea se învârtea prin cartierul evreiesc. Labirintul acela de băcănii, prăvălii de textile, tarabe și intrări în sinagogi i se părea întruchiparea bolii și a jegului. „Păduchernițele astea trebuie distruse”, se ațâța singur.

Își vizita părinții de câteva ori pe an. Lichidarea băcăniei durase mai multe luni și până la urmă i-o vânduseră pe o nimica toată unui misit din oraș. Ernest află și clocoti de furie. În mod ciudat, nu era furios pe misitul care profitase de situația părinților săi, ci pe ei, fiindcă nu luptaseră pentru puțina lor avere. Părinții nu se

schimbară deloc, deveniră și mai nesiguri, și mai reci. Stătea puțin cu ei, înșira câteva fraze pline de aroganță și ieșea pe ușă. După plecarea sa, părinții rămâneau nemișcați pe locurile lor, ca după o spargere violentă.

Ernest, care în adolescență fusese sensibil la peisaje, la animale, la oamenii necăjiți, își alungase din suflet orice urmă de sentimentalism. Adoptă un jargon sociologic abstract, se folosi de statistici și de sentințe brutale. Discuțiile personale i se păreau inutile. Identificarea cu individul te moleșeste. Trebuie să vezi perspectiva generală, țelul, iar țelul în acel moment era Birobidjan. Să-i smulgă pe evrei din locurile lor și să-i replanteze în stepele Birobidjanului, acesta era visul lui. Când vorbea cu tinerii, le promitea o viață sănătoasă, normală, o viață utilă pentru societate și plină de bucurie. Nu puțini tineri se lăsaseră convinși de discursurile sale, își părăsiseră părinții înaintați în vârstă și își luaseră zborul spre necunoscut.

Mai târziu avea să se întrebe: Ce-am făcut, ce diavol mă mâna pe-atunci? Dușmăniile care ți-au marcat tinerețea nu sunt ușor de uitat. Vor trece ani buni până când își va încheia călătoria spre părinți și chiar mai mulți până va ajunge la bunici. Acum se află la capătul călătoriei și așteaptă nopți de nopți ca ei să apară. În clipa în care se crapă de ziuă și din întineric se ivesc primele imagini, trupul i se destinde puțin, dar sunt și nopți când revede tăcerea părinților, care devine tot mai vastă, până când nu mai există nicio graniță între ei și tăcerea lor, iar el știe că esența lor se află în această tăcere. Chipurile lor repetă: Nu e nimic de zis, nu ne vom schimba niciodată, nu există nicio șansă să ne schimbăm. Așa am fost și probabil că așa vom rămâne întotdeauna. Când le aude tăcerea, Ernest se chircește și începe să tremure.

Cu un an înainte ca războiul să ajungă în orașul său, Ernest s-a căsătorit cu Tina, o tânără evreică orfană pe care partidul o înrolase în rândurile sale. Ernest lucrase cu ea o perioadă și fusese impresionat de modestia și de onestitatea ei. Odată stăteau împreună la cantină și

discutau despre opera lui Gorki. Ernest s-a mirat să audă din gura ei lucruri atât de neașteptate. Se simțea că nu citește mecanic și că este foarte sensibilă la amănunte. Ceea ce o impresionase nu fusese ideologia socială a lui Gorki, ci capacitatea sa de a vedea până și cele mai mărunte aspecte ale suferinței umane, în special la copii și, mai mult chiar, la bătrâni.

Conversația aceea de la cantină i-a trezit sentimentele și l-a făcut să redevină el însuși. Se întâlneau și vorbeau despre cărți și despre scris, despre, ce e important în viață și ce este neesențial. Tina nu renega comunismul, dar preocuparea ei majoră nu era regenerarea societății, ci viața individului. La început încercase s-o atenționeze că nu aceasta e linia partidului. Tina se speriasse și se scuzase. Însă cu timpul a încetat să-i mai facă observații. Discernământul și grația ei îi cuceriseră inima.

Căsătoria a avut loc în subsolul în care se afla sediul partidului. Însuși secretarul de partid a prezidat ceremonia. Ernest și Tina au jurat credință partidului și lui Stalin. Apoi s-au ridicat paharele, s-au declamat lozincile cunoscute și s-a recitat din versurile lui Maiakovski.

A fost o perioadă de fericire neașteptată. În fiecare zi descoperea ceva nou în Tina și simțea că ea și numai ea putea să-i redea acea parte esențială din el însuși pe care o pierduse. Cum anume urma să facă asta, nu știa. Avea să-și amintească de zilele petrecute alături de ea ca de niște zile senine și însorite, iar de cele care au venit după ele, ca de un întuneric fără sfârșit.

Dar între timp s-a născut fiica lor și fericirea lui Ernest nu avea margini. Partidul a organizat o mică petrecere în subsol. Au cântat din nou, au luat lumea veche în derâdere, s-au îmbătat și au înjurat poliția și pe colaboratorii ei.

După aceea aproape că n-au mai fost împreună. Războiul se apropia și lui i s-au încredințat tot felul de misiuni. În primăvară Hitler și-a încălcat toate promisiunile și armatele sale au trecut granițele. Conducătorilor

partidului li s-a ordonat să fugă în Uniunea Sovietică. S-a despărțit de Tina în grabă. Era convins, fără să știe exact de ce, că revenirea lui era doar o chestiune de zile. Tina vedea lucrurile altfel. Plângea și îi săruta mâinile.

A venit timpul trenurilor și al bombardamentelor. Ernest sărea dintr-un tren într-altul, iar dacă acestea nu veneau la timp sau se blocau, mergea pe jos, împreună cu convoaiele de refugiați. Fiecare zi îl îndepărta de Tina și în fiecare zi vedea noi suferințe, dar era sigur de victoria Armatei Roșii și de întoarcerea lui rapidă alături de soție. Într-un orașel de lângă Moscova a fost mobilizat în armată și trimis imediat la un curs de ofițeri. Erau cursuri scurte, rapide, destinate special cadrelor de partid.

În aceeași perioadă românii și nemții au ocupat orașul lui. Evreii au fost închiși în ghetou și au început deportările spre Ucraina. Mai târziu a aflat că Tina și fetița lor s-au aflat într-unul din primele convoaie.

N-a reușit să și le închipuie ani de zile, dar de când a început să scrie despre război le vede uneori clar pe Tina și pe micuța Helga, de parcă nu ar fi mamă și fică, ci două fetițe care se țin de mână. Fetița cea mare îi spune celei mici: „Mai e puțin și ajungem la apă, atunci ai să poți bea cât ai să vrei”. Îi e greu să-și șteargă din minte imaginea asta, o vede întruna, din diverse unghiuri, ziua și noaptea. Și pe părinți îi vede în coloana lungă a deportaților. Tatăl lui o ține pe maică-sa de mână și îi spune:

— Nu ai de ce să-ți faci griji, totul e deja în urma noastră.

— Ce-o să se întâmple cu datoriile? întreabă maică-sa.

— Războiul ne-a absolvit de datorii, îi răspunde tatăl său cu o voce obosită.

— Nu înțeleg, spune maică-sa și chipul ei se întunecă dintr-odată.

De-acum încolo nu mai vorbesc. Pășesc mână în mână, împreună cu toți ceilalți.

Iarna e în toi, dar ici-colo se zăresc petice de pământ prin stratul de zăpadă, ca primăvara. E o iluzie,

bineînțeles. Viscolul și-a oprit șuierul pentru câteva zile, gheața de pe râu s-a topit și apele au crescut. Soldații îi zoresc pe deportați cu lovituri și împușcături, ca să ajungă la timp la fluviul furios. Deportatii știu ce-i așteaptă, dar nu încearcă să fugă. Când ajung aproape de râu, își dau jos ranițele. Asta îi ușurează și sunt împinși în apă atât de soldați, cât și de frații lor. Când sunt deja în mijlocul râului, tatăl își scoate gulerul, așa, cum obișnuia să facă în fiecare dimineață, înainte să se bărbierească.

16

Iarna și-a intrat în drepturi, iar eforturile Irenei de a-l scoate pe Ernest din depresia în care căzuse nu dădeau roade. Stătea în fața lui și îi înșira felurile pe care le gătise. Dacă nu-i răspundea, o lua de la capăt și i le descria în amănunt. Dacă nu reacționa nici de data asta, știa că nu trebuia să-l mai deranjeze.

Ernest scrie până noaptea târziu și nu doarme mai mult de patru ore. „La vârsta mea nu mai ai nevoie de mult somn”, spune el. Irena simte că patru ore de somn nu sunt suficiente. E adevărat, Ernest mai ațipește după-amiaza, dar nu doarme. „Nu-ți face griji pentru mine”, o roagă când se simte copleșit de depresie. Irena îi ascultă rugămintea și nu intră în camera lui decât dacă o cheamă. Știe deja că deprimarea e un val persistent și greu de depășit și că, până nu va trece de la sine, Ernest va rămâne ghemuit în pat.

Toamna trecută scosese din sertar un teanc de manuscrise și îi spusese Irenei:

— Astea sunt cărțile pe care le-am scris și nu le-am terminat.

— Într-o bună zi ai să te întorci la ele și ai să le termini, zisese Irena cu speranța că n-o va contrazice.

— N-am să le mai termin.

— De ce?

— Pentru că nu merită.

— Nu înțeleg, se speriasse ea.

Ernest e într-o luptă permanentă atât cu viața, cât și cu scrierile sale. Viața nu și-o poate schimba, dar vrea să

dea scriiturii sale o formă nouă. Nu va mai fi o descriere a întâmplărilor plină de amănunte, ci doar esențialul. Multă vreme își dorise să scrie despre om, așa cum este el în realitate, fără nicio trăsătură etnică. Eroii săi se numeau Eldorado, Homer sau purtau alte nume din miturile antice. Luptau pentru dreptate, loialitate și puritate. Însă de la sosirea Irenei multe lucruri s-au schimbat în viața sa. În toți acești ani a încercat să fugă de viața sa, să o ignore, să construiască deasupra ei turnuri uriașe. Acum ea îl împresoară ca o umbră și îi e clar că cere reparații.

Ploaia cade fără încetare și aburește geamurile. Probabil că Ernest nu va merge azi la cafenea. Stă la birou și copiază. Când Ernest copiază, înseamnă că vrea să păstreze un paragraf sau un capitol. Când copiază, scrisul lui e clar, fără suișuri sau coborâșuri. Și chiar rămâne la birou până la prânz.

— Am supă de legume proaspătă, anunță Irena vesel.

— Mulțumesc.

Irena știe că nimic nu-l scoate din posomoreala sa mai bine decât supa de legume. Lupta sa cu depresia e grea. Înainte nu se scula din pat cu zilele, dar acum Irena nu-i mai dă voie să se lase pradă durerilor. Născocoște tot felul de trucuri și tentații ca să-l atragă la masă. Mâncarea bună, crede ea, îl va scoate din depresie.

Uneori, pentru a-i face plăcere, îmbracă bluza brodată și fusta asortată cu broderia, se fardează și își pune cercei în urechi. Lui Ernest îi face mare plăcere s-o vadă pe Irena gătită.

Adesea, văzându-i încleștarea, vrea să se apropie de el și să-i spună: Am să fac tot ce-mi ceri. De obicei Ernest refuză să primească ajutor, nici când e foarte slăbit nu acceptă ca ea să-l sprijine și cu atât mai puțin să-l spele. Ernest e un bărbat mândru, mersul lui drept o dovedește îndeajuns. După operație a fost silit să accepte ajutor, dar și atunci în foarte mică măsură. Am să trăiesc atât cât mă vor ține picioarele. Fără mers viața n-are niciun sens. Când iese din casă și pășește pe trotuar, nu se vede nimic din slăbiciunea lui.

Irena îi servește supa și întreabă:

— E bună?

— Foarte bună.

Răspunsul acesta îi face plăcere. E un semn că depresia scade și că în curând lumina se va întoarce pe chipul lui.

— Cum e afară?

— E ploaie și bate vântul.

— Dar mi se pare că acum s-au oprit.

Ernest continuă să mănânce supa; chipul lui pare să fi revenit la normal și un ușor zâmbet ironic i s-a ivit pe buze. Irena cunoaște bine acest zâmbet. În curând va face o remarcă critică la adresa persoanei sau a stării sale. După masă se bărbiereste, se îmbracă și spune:

— Mă duc la cafenea.

— E frig.

— Îmi place frigul.

Când Ernest își pune costumul gri și își îmbracă paltonul, își leagă un fular din lână subțire la gât și spune „La revedere”, Irena simte un fel de mândrie ascunsă la gândul că faptele sale au dat roade, iar bucuria aceasta o învăluie mult timp.

17

Ernest a scris noaptea și se simte mulțumit de munca sa. Când e mulțumit, chipul i se destinde și nu se vede pe el niciun semn de oboseală. Îi povestește Irenei lucruri pe care nu se aștepta să le audă din gura lui: cum arăta orașul său în diferite anotimpuri, despre părculețele ascunse prin care îi plăcea să se plimbe după cursurile de la liceu și despre chioșcurile mici din ele, care semănau cu niște capele, de unde puteai să-ți cumperi un pahar cu limonadă rece sau o înghețată, înainte de-a merge la biblioteca municipală. Liceul era terenul lui de antrenament. Acolo îi uimea pe toți etalându-și nu numai cunoștințele, ci mai ales abilitatea gândirii. Franceza, literatura și filosofia erau materiile sale preferate, dar era foarte bun și la materiile reale. Era iubit de profesori. Toți se minunau de aptitudinile sale și de purtările sale plăcute și nimeni nu

avea nicio îndoială: într-o zi avea să devină profesor universitar. Aderarea la comunism i-a tăiat aripile. E ciudat, își va spune mai târziu, cum mi-am vândut sufletul unei ideologii atât de ipocrite.

Între timp Irena i-a pregătit micul dejun: felii subțiri de pâine prăjită, brânză slabă și legume, încearcă să-i servească mese variate. Astăzi a adăugat măslinae negre și un desert din prune pe care l-a inventat singură.

— Trebuie să mănânci cu mine, zise Ernest pe un ton care nu admitea replică.

— Îmi place să te servesc, îi răspunse ea cu sinceritate.

— Dar și tu ai dreptul la un mic dejun.

Argumentul nu era nou, dar Irena nu se simțea în largul ei stând lângă el.

Dacă plouă tare și e foarte frig, Ernest rămâne în pat și citește Biblia. A descoperit Cartea Sfântă cu doi ani în urmă și de atunci e fascinat de ritmul ei și de economia de cuvinte. Citește zilnic un capitol sau două, ajutându-se cu traducerea lui Buber¹⁰. Traducerea lui Buber sună mai sofisticat decât paginile din Biblie. Ieri și-a amintit ceva nou: cu trei luni înainte de-a împlini treisprezece ani, tatăl său i-a adus un profesor ca să-l pregătească pentru *bar mitzva*¹¹. Era un bătrân cu o privire plină de blândețe și bunătate. Ținând în mâinile sale albe Pentateuhul¹², l-a privit pe Ernest direct în ochi și a spus:

— Aceasta e Legea Sfântă pe care am primit-o din Ceruri. În ea se găsesc lucruri minunate. Străbunii noștri au păzit-o cu mare grijă.

Îi vorbea într-o germană amestecată cu idiș, fapt care slăbea oarecum forța cuvintelor sale. În acea perioadă Ernest se simțea înstrăinat de iudaism și de evrei, iar

¹⁰ Martin Buber (1878-1965) - filozof evreu austriac, traducător al Bibliei ebraice în limba germană.

¹¹ Ceremonia de intrare a băieților evrei în rândul adulților la împlinirea vârstei de treisprezece ani.

¹² Pentateuhul sau Tora este partea care cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament.

cuvintele pline de bune intenții ale bătrânului i se păreau un demers ipocrit, dacă nu chiar o înșelătorie.

Unele lecții îl amuzau. Însă nu trecură nici trei săptămâni și își pierdu răbdarea. Ritualul jertfelor i se părea o baie de sânge demnă de preistorie și nu de omul zilelor noastre. Nu-i ascunse bătrânului părerea sa. Acesta îl ascultă și zise:

— Nu e îngăduit să vorbești așa. Dumnezeu atotputernicul aude.

— Nu mi-e frică. Dumnezeu e invenția omului primitiv. Noi ne-am eliberat de această invenție.

Îi vorbea bătrânului ca unui nătâng. La auzul obrăzniciei sale, acesta lăsă capul în pământ. Când își reveni, se uită la el și zise:

— După cum văd, nu vrei să înveți Legea Sfântă.

— Nu! veni fără întârziere răspunsul.

— Nu poți fi evreu fără Tora, încercă bătrânul altă tactică.

— Renunț cu plăcere la titlul ăsta.

Bătrânul nu mai adăugă niciun cuvânt, se ridică și se îndreptă spre bucătărie, unde stătea tatăl lui. După ce îi ascultă scurta explicație, tatăl îi plăti, se scuză, spuse câteva cuvinte despre noua generație și îl însoți până la ușă.

Mai târziu i se adresă lui Ernest spunând:

— Înțeleg că Tora nu te interesează.

— Corect, îi răspunse scurt.

— Din Tora se poate învăța istorie, continuă tatăl lui străduindu-se să vorbească în limbajul evreilor absolvenți de liceu.

— Istoria se învață din cărțile de istoric», i „tăie Ernest punând capăt discuției.

Tatăl său știa că, în privința culturii, va fi întotdeauna mai prejos.

Această amintire îndepărtată, care rămăsese ascunsă înăuntrul lui de-a lungul anilor, îl învălui pe Ernest și îl făcu să vadă limpede unele obiecte uitate din casa

părintească, cum ar fi o maglă¹³ atârnată în spatele bucătăriei și frânghiile de usturoi agățate lângă ea. Casă, pe care o părăsise cu nepăsare și dispreț, nu dispăruse din memoria sa. Imaginea bătrânului care i se arătase noaptea îl bucură ca un dar primit de departe. O clipă se gândi să-i împărtășească Irenei această bucurie, dar își dădu seama imediat că problema era complicată și că nu era momentul potrivit să-i vorbească despre asta.

— Cum e afară? o întrebă distrat pe Irena.

— Frig.

— Am să îmbrac paltonul de iarnă.

Ernest o surprinde întotdeauna. Săptămâna trecută, înainte de-a pleca la cafenea, îmbrăcat deja în paltonul scurt de iarnă, se întorsese spre ea și întrebase:

— Sunt îmbrăcat bine?

— Foarte bine.

— Un om de vârsta mea nu-și permite să umble neglijent îmbrăcat.

Irena îi calcă hainele cu mare grijă, dar îl lasă pe el să aleagă ce și când să poarte. Ernest are simțul culorilor și l-a surprins adesea punând o cămașă pe o haină ca să vadă cum se asortează. Îi plac culorile vii, dar nu stridente. Când pleacă dimineața, Ernest lasă acasă ceva din ființa lui. Uneori Irena i se adresează acestei ființe absente și îi povestește ce îi trece prin cap. În mod ciudat, îi vine mult mai ușor să-i vorbească lui Ernest când nu e lângă ea.

18

După ce a scris fără întrerupere câteva zile, depresia a pus din nou stăpânire pe el. Pofta de mâncare i-a scăzut, paloarea i-a acoperit din nou fața, mormăie cuvinte de neînțeles, anulează proiecte pe care până mai ieri le aștepta cu bucurie și Irena îl aude destul de des spunând: „Trebuie să ardem totul”. Când îi ajung la urechi aceste cuvinte, o cuprinde frica. Depresia poate să dureze o săptămână, uneori chiar mai mult. Atunci Irena vine mai devreme dimineața și pleacă mai târziu. E atât de îngrijorată în zilele acestea sumbre, că uită uneori câte o

¹³ Scândură de spălat rufe.

oală pe foc sau rufele în mașina de spălat.

Când Ernest e cuprins de deprimare, ea încearcă să se facă mică, să nu miște vasele sau mobilele din loc. Ar vrea să-i spună: Nu trebuie să te ghemuiești în pat, asta îngreunează respirația. Trebuie să stai culcat pe spate, cu capul mai sus, și să lași aerul să circule liber. Dar bineînțeles că n-o spune. Din când în când el ridică puțin capul și mormăie cu o voce care parcă nu-i a lui: „N-am surprins încă esențialul, amănuntele mă derutează”. Irena știe că atunci vorbește cu sine, că depresia îi întuneacă dispoziția și că nimic din ce scrie nu îi e pe plac.

Când îl biruie întunericul, își distruge manuscrisele, le rupe în bucăți și le aruncă în coșul de gunoi. Inima i se frânge de durere, dar nu îndrăznește să-i spună: Linștește-te!

Cu câteva zile în urmă a trecut pe la el spre seară și l-a găsit beat. De data asta nu amesteca lucrurile, vorbea coerent despre eșecurile sale. A spus cam așa: „Nimeni nu e scriitor numai pentru că are un oarecare talent literar. Dacă nu ești legat de părinți și de bunici și prin ei de tribul tău, ești doar un scrib, nu un scriitor. Literatura rusă e mare și autentică pentru că e legată de credința poporului rus. Scriitorul rus nu disprețuiește icoanele, el însuși îngenunchează și se roagă: «Iisuse, părintele celor aflați în suferință, mântuiește-mă și pe mine»”.

Cu ceva ani în urmă, câțiva prieteni au încercat să publice o mică antologie a povestirilor sale în limba ebraică. Au tradus două paragrafe pentru exemplificare, însă nicio editură nu a fost de acord să ia cheltuielile asupra sa și, cu cât lucrurile trăgăneau mai mult, cu atât Ernest primea mai multe scrisori rezervate sau de refuz. Știa că majoritatea editorilor sunt oameni practici, lipsiți de sentimente și de gust, dar lui i se părea că simțiseră slăbiciunile ascunse în scrierile lui. Cândva Ernest era ferm în convingerile sale: „Scriu după cum îmi dictează conștiința”, spunea rupând scrisorile de refuz în bucăți. Sperase ani la rând că o editură germană sau austriacă va fi interesată de cărțile sale și că le va publica, dar și de

acolo a primit scrisori politicoase și reci. Anii s-au scurs fără să aducă vreo schimbare. Scria cu înfrigurare, uneori cu o stăruință exemplară, dar treceau și luni întregi fără să atingă stiloul. După operație îndoielile l-au asaltat și mai mult. Slăbiciunea și depresia i-au distrus încrederea în sine. Dacă înainte scrisorile rezervate și cele de refuz îl înfuriau și îl îmboldeau să scrie, acum era de acord cu criticii săi, ba chiar adăuga: „Sunt îngăduitori cu mine. Dacă aș fi editor, nu mi-aș exprima numai rezervele, aș critica totul”. După operație a simțit că mașinăria puternică ce duduia cândva în trupul lui și scotea la suprafață imagini și idei și-a încetinit ritmul. Coniacul reușea să-i mai însuflețească voința, dar nu ca înainte.

Irena vedea lupta care se dădea în Ernest, dar nu știa întotdeauna ce să facă. Un lucru îi era clar: depresia nu reușea să-l urâtească. Uneori i se părea că în noaptea în care se cufunda, aceasta îi rafina ideile. O anumită noblețe îi impregna palmele, degetele subțiri și în felul în care își mișca buzele. Irena stătea deoparte, îl urmărea și se întreba cum putea ușura suferința acestui prinț.

Când s-a întors acasă, a dat pe gât două păhărele de coniac, unul după altul. Capul a început să i se învârtă, apoi și l-a imaginat pe Ernest, îmbrăcat în costumul lui albastru, intrând pe poarta unui castel magnific, în timp ce garda soldaților îi dă onorul. Ernest ridică mâna și îi salută la rândul său cu o înclinare a capului. Apoi urcă scările, iar regele în persoană îl întâmpină și îl salută.

Irena se trezește din fantezie, vrea să se ridice în picioare, dar se simte greoaie și amețită și se așază la loc.

Se gândește că de-acum înainte rolul ei va fi diferit: trebuie să se apropie de trupul lui mare și să-l ajute oricând va fi necesar, iar dacă se va înfuria pe ea, o să-i spună: Vreau să fiu cu tine și în întuneric. Iubesc întunericul tău la fel cum iubesc lumina pe care o radiază fruntea ta. Pentru o clipă se sperie de gândurile ei, se duce la chiuvetă și își stropește fața cu apă, dar imediat vede chipul lui Ernest așa cum nu-l mai văzuse niciodată: scăldat în lumină, de parcă s-ar fi eliberat în sfârșit de

lanțurile care îl țineau legat.

19

A doua zi, în drum spre casa lui Ernest, își aminti viziunea minunată din ajun. Și-l imagină pe Ernest așezat în fotoliu, citind Biblia. În ultimul timp nu lăsa cartea din mână. Uneori i se părea că nu citește, ci soarbe fiecare rând, și că, de atâta uimire, nu înaintează deloc cu lectura.

Spre surprinderea ei, îl găsi pe Ernest culcat în pat.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă.

Își dădu imediat seama că depresia pusese din nou stăpânire pe el. Slăbiciunea era vizibilă nu numai pe fața, ci și pe mâinile care îi zăceau fără vlagă pe plapumă.

Se duse în bucătărie să-i pregătească micul dejun. Înainte avea obiceiul să anunțe: „Pregătesc micul dejun”. Acum știe deja că nimic nu e mai bun decât mirosul de cafea ca să-l scoale pe Ernest din pat.

Peste puțin timp stătea deja la masă, sorbea din cafea și mormăia:

— E târziu.

Irena îi ghici gândurile și remarcă:

— Nu există devreme sau târziu.

— Ce vrei să spui? o puse el în încurcătură.

Irena râse, de parcă ar fi fost prinsă cu o greșeală, și adăugă imediat:

— Nu mai țin minte unde am auzit expresia asta.

Ernest se bărbieri, se îmbracă și plecă la cafenea, în capul scării se întoarse spre ea și zise:

— Ce voiam să-ți spun...

Irena îngheață la auzul acestor cuvinte, căci după ele pot urma altele: „Manuscrisele sunt în cele două sertare de sus... dacă mi se întâmplă ceva, arde-le, te rog”. I-a zis asta doar o singură dată, dar Irenei îi e tot timpul teamă. De data asta a uitat însă ce voia să-i spună.

Îi trebuie douăzeci de minute ca să ajungă la cafeneaua Hermon. Când plouă și e vânt puternic drumul durează mai mult. Cu ani în urmă existau în Rehavia¹⁴ cercuri de literatură, de filosofie și de mistică iudaică, iar

¹⁴ Cartier elitist din Ierusalim.

În sinagoga Yeshurun se ținea în mod regulat un curs de Talmud. Anii '50 și '60 au fost ani de activitate intensă în cartierul Rehavia. Ernest era unul din membrii permanenți ai cercului de literatură. Uneori avea impresia că la orizont se întrevădea o cultură evreiască nouă, diferită de cultura așezărilor agricole afiliate partidelor de stânga. În fruntea ei se aflau Martin Buber și Gershom Scholem¹⁵. La majoritatea întâlnirilor se vorbea în germană, dar erau printre participanți și unii care, întocmai ca Ernest, știau atât idiș, cât și ebraică.

În perioada aceea scria mult și ștergea mult. Uneori avea sentimentul că săpa în locul potrivit. E adevărat că săpa foarte încet, dar intuiția îi spunea că, dacă persevera, avea să ajungă la pânza de apă vie. Au fost și zile pline de disperare, de rătăcire, de iluzii și de teamă de viitor. Când a divorțat și a ieșit la pensie anticipat, a simțit o mare ușurare. I se părea că pornește în sfârșit la drum și că ceea ce s-a pierdut din el sau i-a fost răpit îi va fi redat.

Atâta timp cât cercul literar s-a ținut regulat, iar el a fost adâncit în scrisul său, citind lunar câte un capitol sau un fragment și ascultând apoi laude sau observații, viața lui a avut un scop. Dar când cercul s-a destrămat și participanții s-au împrăștiat care încotro, Ernest a simțit că viața sa în lumea asta s-a scurtat considerabil.

20

Așa trec zilele. Sunt zile mai bune și zile de cădere. Irena face totul ca să-l ajute: se fardează, se îmbracă cu grijă ca să-i atragă privirea dimineța. Ernest e foarte atent la detalii și, de fiecare dată când descoperă la ea o combinație de culori nouă, zice: „Îți vine bine”. Irena știe că Ernest nu spune vorbe în vânt și păstrează cu sfințenie în suflet fiecare cuvânt al său.

În ultima vreme Ernest luptă pe două fronturi: vechea boală de inimă și tumoarea canceroasă care i-a fost extirpată cu doi ani în urmă. Bolile sunt ținute sub control, dar îi amenință încă viața. Această amenințare ia forme

¹⁵ Gershom Scholem (1897-1982) - filozof și istoric evreu, fondatorul școlii moderne de studii cabalistice.

diferite, cum ar fi durerile, revelațiile și halucinațiile pe care le aduc cu ele. Când durerile se întetesc, se reîntoarce la anii dinainte de război, când era comisar pentru problemele evreiești și lovea în instituțiile religioase, în rabini și în judecătorii religioși. Cu câteva nopți în urmă a visat că un rabin bătrân s-a năpustit asupra lui, l-a trântit la pământ, i-a legat mâinile și picioarele și i-a strigat: „Meriți să mori!”. Coșmarurile sunt cei mai aprigi dușmani ai săi. După o noapte plină de coșmaruri, urmează în mod firesc depresia. Ernest știe că aceste crize sunt opera Îngerului Morții și că trebuie să se pregătească pentru lupta finală.

Îl frământă și o altă teamă, mai profundă, pe care încearcă să și-o ascundă până și lui însuși: aceea că spre sfârșit, când boala se va înrăutăți, va fi scos din casă și internat într-unul din azilurile din oraș. Odată a vorbit cu Irena despre asta, iar ea s-a grăbit să-i promită că îi va fi întotdeauna alături, indiferent ce s-ar întâmpla. Ernest nu se îndoiește de promisiunea ei, însă frica de necunoscut nu-i dă pace. Când e deprimat, o roagă din nou: „Să nu mă închizi într-un azil, vreau să mor lângă cărțile mele”.

— De ce n-ai încredere în mine? întreabă Irena cu o voce tremurătoare.

— Iartă-mă, te rog mult, iartă-mă.

Vine ora prânzului și, odată cu ea, supa de legume. Supa de legume, așa cum o prepară Irena, e un act gândit care se manifestă printr-o varietate de culori, totul la temperatura perfectă. Irena n-a învățat să gătească, fiindcă maică-sa nu prepara decât feluri tradiționale, dar dorința de a îmbunătăți gustul mâncării dietetice care i-a fost recomandată lui Ernest face din ea o bucătăreasă excelentă. Lui Ernest îi place cum gătește ea și de multe ori a declarat: „Îmi servești niște bunătăți demne de un rege. Cine te-a învățat să faci minuni?”. Nu îi place numai mâncarea ei. Prezența ei îl face să se simtă legat de lume. Într-un rând a încercat să-i mulțumească, dar n-a reușit. Simplitatea ei e atât de solidă, că uneori se simte infirm alături de ea. I se face rușine când își amintește cum i-a

vorbit despre ceea ce scria și cum s-a complicat, folosind stereotipuri și un stil alegoric.

— Avem mere coapte, propune ea pentru desert.

— Sigur că vreau.

Când Ernest spune „sigur că vreau”, înseamnă că norul care i-a întunecat dimineța s-a risipit, că se simte mai bine și că îndată o să-i istorisească vreuna din întâmplările sale. Într-adevăr, se pune imediat pe povestit:

— Azi l-am văzut pe profesorul Stauber condus de un bărbat înalt și voinic. M-am apropiat și m-am prezentat. M-a privit năuc și nu m-a recunoscut. Trebuie să știi că profesorul Stauber era autoritatea supremă în ceea ce privea romantismul german. M-am prezentat din nou, dar nu mi-a dat nicio atenție și a ridicat privirea spre bărbatul înalt și voinic, de parcă i-ar fi cerut voie să-mi vorbească. Omul acesta, care până nu demult era prințul intelectualilor, egalul lui Gershom Scholem, merge acum pe strada pe care umblă de treizeci de ani, fără să știe pe ce lume se află. S-a străduit ani de zile să învețe ebraica, dar bărbatul acesta inteligent și muncitor, care cunoștea la perfecție greaca și latina, care vorbea fluent în germană, franceză, italiană și spaniolă, n-a fost în stare să și-o însușească. Orice propoziție care îi ieșea din gură era incorectă și dezarticulată. Nu sunt nici doi ani de când mergea încă pe strada Ramban, plin de sănătate și optimism, și declara în gura mare: „Nu râdeți de mine, în câțiva ani voi vorbi ebraica la fel ca descendenții celui deal doilea val de imigrație¹⁶ din Petah Tikva¹⁷”. Iar acum un bărbat înalt și voinic îl conduce de parcă ar fi o umbră. În curând am să ajung și eu ca el.

— Te înșeli, îl contrazice Irena imediat.

Ernest zâmbeste. Irenei îi place acest zâmbet mai mult decât orice. Nu e un zâmbet de slăbiciune sau de aroganță, ci unul de secretă împăcare cu sine. Când se

¹⁶ Val de imigrație evreiască în Palestina, între anii 1904-1914, totalizând aproximativ 35 000 de persoane, majoritatea din estul Europei.

¹⁷ Oraș din Israel fondat de sus-menționații imigranți.

simte strâns legat de senzațiile sale, Ernest e invadat de un soi de bucurie interioară, se vede pe buzele lui. Acum câteva zile i-a luat mâna și i-a sărutat-o, iar de atunci îl simte și mai prezent înăuntrul ei.

21

Iarna devenea tot mai friguroasă. Irena a cumpărat un radiator electric pentru a încălzi camera de lucru a lui Ernest în orele în care încălzirea centrală nu funcționa. Situația lui financiară pare a fi satisfăcătoare. La fiecare câteva luni îi mărește salariul, iar de sărbători îi cumpără un șal de mătase sau câte o bijuterie. De Hanuka¹⁸ i-a cumpărat un medalion cu cercei asortați.

— De ce cheltuiești atâția bani? protestase ea.

— Pentru că meriți, îi răspunsese scurt.

Irena păstrează darurile de la el în sertar și le poartă la ocazii festive. În secret, e foarte mândră de podoabele acestea, iar în nopțile de insomnie le scoate din sertar, le așază cu grijă pe masă și le privește.

Ernest și-a reluat munca nocturnă. Ce ciudat e să trăiesc în Ierusalim și să scriu în germană! se miră el uneori. Cu ani în urmă, un editor grosolan l-a întrebat: „De ce nu scrii în ebraică?”. Ernest, care avea atunci patruzeci și cinci de ani și se afla în toiul unei lupte crâncene, i-a răspuns printr-o scrisoare lungă și detaliată, în care îi explica relația sa ambivalentă cu limba germană și felul în care aceasta îl rănea zilnic. „Totuși, a adăugat, aceasta e limba mea maternă, în această limbă am vorbit cu părinții, în această limbă am citit primele povești și numai în această limbă reușesc să scriu”.

În adâncul inimii îi invidiază pe cei cărora destinul le-a dăruit limba evreiască străveche, ale cărei rădăcini închid în ele spiritul iudaic originar. Ebraica nu va face niciodată parte din ființa lui, prorocea el, așa cum n-a făcut parte nici din ființa lui Else Lasker-Schiiler¹⁹, totuși nu

¹⁸ Sărbătoare evreiască ce comemorează victoria macabeilor asupra monarhiei seleucide din Siria, care încerca să elenizeze popoarele de sub dominația sa; durează opt zile și cade de obicei în luna decembrie.

¹⁹ Poetă germană de origine evreiască (1869-1945).

trecea o zi fără să citească un capitol din Biblie sau din povestirile hasidice²⁰. Sunt zile când parfumul de tămâie pe care îl răspândesc aceste cărți îl amețește. Uneori, după ce citește câte un capitol din Biblie, stă și plânge ca un copil.

Într-o seară, chiar înainte ca Irena să plece, Ernest s-a întors spre ea zicând:

— Aș vrea să-ți spun ceva.

— Ce? întrebă ea încordată.

— Nu te speria, vreau să te numesc moștenitoarea mea.

— Pe mine? spuse ea trăgându-se înapoi.

— Ești persoana cea mai apropiată de mine.

— Nu înțeleg nimic și, pe deasupra, de ce să te gândești la moarte? întrebă ea amestecând lucrurile.

— Nu trebuie să te gândești la moarte, dar... în fine, știi doar...

— Ai să mai trăiești mulți ani.

— Adevărat. Și totuși...

— Nu pot, zise ea luându-și o expresie de copil încăpățânat.

— O să mai vorbim despre asta, n-ai de ce să te temi. E mult mai simplu decât îți închipui.

Irena își acoperi fața cu palmele și Ernest renunță la discuție.

În noaptea aceea Irena nu-și găsi liniștea. Prin minte i se învâртеau frânturi de idei și de imagini. Scurtele convorbiri purtate în pragul ușii o înspăimântau întotdeauna, dar acum frica scăpase parcă din tainița ei întunecată și îi dezvăluia realitatea. Dacă Dumnezeu i-ar fi dăruit mai multe cuvinte, ar fi putut să-l roage pe Ernest: Nu arunca pe umerii mei o povară mai grea decât sunt în stare să duc. Munca nu e grea pentru mine, dar nu-mi răscoli gândurile.

Toată noaptea compuse în minte fraze pentru discuția de a doua zi dimineață și în cele din urmă hotărî

²⁰ Hasidismul este un curent inovator al gândirii și vieții comunităților evreiești de la sfârșitul secolului XVIII.

să-i spună: Sunt o femeie fără cultură, până și în ebraică scriu cu greșeli. Sunt gata să fac orice fel de muncă, dar nu arunca pe umerii mei poveri mai grele decât sunt în stare să duc. Cu greu am terminat clasa a zecea.

Dar când sosi dimineață și îl găsi pe Ernest îmbrăcat în costumul gri, stând în fotoliu și citind o carte, toate temerile care o chinuseră peste noapte se risipiră. Ernest luă micul dejun și plecă la cafenea. Irena răsuflă ușurată. I se păru că ceea ce se petrecuse în ajun nu fusese decât un coșmar trecător, iar acum realitatea își reluase cursul și ștersese totul.

Rămase așezată la masă vreme îndelungată și își imaginea cum se luptase Ernest cu gândurile sale toată noaptea. În ultimul timp viața și scrisul deveniseră pentru el unul și același lucru. Sunt zile în care cuvintele i se supun și altele în care se simte pierdut. Când îl vede căzând, îi vine să strige în gura mare: Moartea e doar o iluzie, o înșelătorie, nu te teme, vom rămâne mereu împreună. Sunt zile în care o invadează ceva din ființa mamei ei, poate și din a bunicilor, iar atunci îi vin pe limbă alte cuvinte și se simte puternică.

În momentul când se întoarce de la cafenea, Ernest pare mai înalt. Lucrurile pe care le vede pe drum îl emoționează. Dacă aude vreun cuvânt rar sau vreun proverb, e fericit de parcă a găsit o piatră prețioasă.

— Azi am pregătit o masă ușoară, îl întâmpină Irena.

— Mie, spune Ernest, îmi plac mesele ușoare. Tot ce pregătești tu e gustos și ușor.

— Azi avem chiftele de dovlecei.

— Cum se spune: Omul bun știe ce-i în sufletul vitei sale.

22

În noaptea aceea Irena avu un somn chinuit de coșmaruri. Se ridică de câteva ori din pat și se duse la geam, să vadă dacă începea să se lumineze de ziuă. I se părea că, de când uitase să meargă la cimitir de ziua comemorativă a mamei, spiritele rele se răzbunau pe ea.

Ca de obicei în clipele grele, se îndreptă spre cele

două albume modeste cu fotografii pe care i le lăsaseră părinții. Cel mai mult îi plac fotografiile făcute în străinătate care au scăpat de distrugere. Părinții ei nu-i vorbeau foarte mult despre război. Înainte să moară, tatăl ei deschidea uneori albumul și îi povestea. Fiecare fotografie în sine e o lume: grupul din Hashomer Hatzair, castelul părăsit al contelui Potocki, râul care traversează satul, biserica înaltă zugrăvită în verde, sinagoga din lemn, iar la mijloc bunicii, niște evrei voinici, cu frica lui Dumnezeu, deprinși cu muncile pământului, care semănau cu țăranii ucraineni. Uneori i se pare că a fost și ea în casa lor, că a mâncat la masa lor și a muncit pe ogoarele lor. De fiecare dată când o chinuie presimțirile rele, își spune: N-am voie să mă las stăpânită de ele, am o datorie de îndeplinit și trebuie să stau de strajă, dar ce poate să facă dacă rugămintele surprinzătoare ale lui Ernest o tulbură în asemenea măsură? Când el se oprește în prag și zice: „Ce voiam să spun?”, frica de cuvintele care urmează îi dă ameteți.

Și în dimineța aceasta, înainte de-a ieși din casă, o rugă din nou ca, în cazul în care i se va întâmpla ceva, să ardă manuscrisele.

— Nu pot să iau asupra mea această obligație, îndrăzni să se împotrivescă de data asta.

— Dacă nu-mi promiți, le ard singur.

— Să nu faci asta, zise ea ridicând brusc capul.

— Nu vreau ca ochi străini să scormonească prin ce-am scris.

— Dumnezeuule mare! exclamă ea, fără să-și dea seama ce spune.

Când Ernest nu e acasă, Irena se cufundă în muncă și încearcă să-și alunge temerile din suflet. Știe că, dată fiind starea lui, n-are voie să-l contrazică și că trebuie să-i răspundă: Am să ard totul, fie și numai pentru a-l liniști. Însă îi vine greu s-o facă. Maică-sa i-ar fi spus că, pentru a trăi în bună înțelegere și a evita să provoci suferință, trebuie uneori să treci cu vederea unele lucruri, ba chiar, dacă e neapărată nevoie, să minți. Să spui adevărul e

uneori mai greu decât să minți. Irena își iubise mama și îi plăcuse să-i urmeze sfaturile. Dar nu deprinsese de la ea înțelepciunea practică a vieții.

Ernest se întoarce acasă cu un zâmbet ironic pe buze. Una dintre editurile din țară hotărâse să publice o antologie din scrierile sale, nu gratuit, se înțelege, i se ceruse să participe cu trei mii de dolari la cheltuielile de editare. Ani de zile se plimbaseră manuscrisele sale de la o editură la alta, iar acum, când le venise în sfârșit timpul să fie publicate, Ernest nu mai era mulțumit de ele. Ani de-a rândul, încă din adolescență de fapt, visase să descrie omul așa cum era el. Originile i se păreau meschine și provinciale. Acum știe deja că literatura începe cu fântâna asupra căreia te-ai aplecat în copilărie și cu frica nemăsurată care te cuprindea la vederea adâncurilor sale, cu cățelușul pe care l-ai mângâiat și care s-a dovedit în cele din urmă a fi turbat, cu fuga la clinica plină de oameni speriați și de copii care țipă, cu doctorul care, ținând o seringă mare în mână, dezvelește pântecul tremurător și înfinge acul în el. Mama nu e mai puțin speriată decât copilul. De aici ar fi trebuit să înceapă, de la cuștile de tablă uitate în ploaia de toamnă, de la mama sa, de la tatăl său. Dacă ar fi plecat din acest punct, viața sa ar fi fost alta.

O clipă se gândi ce să-i spună Irenei. Uneori i se pare că Irena îi înțelege chinurile creației la fel de bine ca pe cele ale trupului și vrea să se așeze lângă ea și să-i povestească totul în amănunt, dar sunt și zile în care îl cuprinde îndoiala și preferă să n-o împovăreze cu suferința sa.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Irena văzându-l emoționat.

— Au hotărât să-mi publice aici câteva nuvele, îi mărturisi el adevărul.

— E minunat, nu-i așa?

— Știu și eu? zise ca să încheie discuția și să nu mai dea nicio explicație.

Irenei nu-i place să-l preseze. Când Ernest tace, ea

preferă să se retragă în bucătărie și îl lasă să stea singur în fotoliu. Îi vine greu să asiste la luptele sale cotidiene. Nu ajunge că e obligat să înghită nouă pastile diferite în fiecare zi, mai trebuie să se măsoare și cu dilemele scrisului. Dar Ernest, trebuie să recunoască, face față cu succes dificultăților. Se îmbracă îngrijit, iese zilnic la plimbare, iar privirea nu-i trădează chinurile.

Ernest e vioi și se interesează de tot ce se petrece în jurul lui, atât în cultură, cât și în economie. Ea nu pricepe nimic din economie. Cultura locală probabil că nu-l satisface. Refugiații nu se preocupă nici de valorile estetice, nici de cultivarea spiritului. Refugiații rămân refugiați, chiar dacă au devenit agricultori, industriași sau profesori universitari. Pe scurt, aici găsești o cultură de dezrădăcinați, o cultură ușor accesibilă. Politică deghizată în literatură și dramă.

Când și-a exprimat părerea în prezența unui director al societății de investiții, acesta l-a pus imediat la punct:

— Aici trăiește un popor nou.

— Prin ce e nou?

— Chiar e nevoie de explicații?

Irena ascultă și încearcă să-l înțeleagă până la capăt. Îl vede pe Ernest luptând zi și noapte, îngropându-și sufletul în maldărul de pagini nesfârșite de pe birou. De ce nu te oprești puțin din scris? ar vrea să-i spună de fiecare dată când îi vede chipul sfârșit.

În noaptea aceea compuse o scrisoare pentru editor. „N-am să vă ascund că nuvelele mele nu mi se par strălucite. Mulțumesc Cerului că ați amânat publicarea lor. Aș fi regretat mult dacă le-ați fi publicat”. Vru să-i citească Irenei scrisoarea, dar până la urmă hotărî să n-o necăjească. Puse scrisoarea în plic și simți imediat o mare ușurare.

23

De Purim²¹ Irena a adus o farfurie plină cu prăjituri

²¹ Sărbătoare religioasă evreiască ce comemorează salvarea poporului evreu de pe cuprinsul vechiului Imperiu Persan de complotul urzit de Aman, care dorea exterminarea sa.

tradiționale și fructe uscate.

— Cu ce ocazie? Întrebă Ernest.

— Cu ocazia Purimului.

— Drăguț din partea ta să-mi amintești că e sărbătoare.

— Mama obișnuia să pregătească daruri de Purim²² și să le ducă vecinilor.

— Nu aveai rude?

— Aveam doar un văr la Bnei Brak²³, dar a murit. Observase deja că, de fiecare dată când vorbea despre vreun capitol din viața ei, scotea la iveală un detaliu dureros.

La sfârșitul mesei, Irena îi aduse un ceai. Ernest gustă o prăjiturică și zise:

— E foarte bună. Îmi aduce aminte de cele pe care le pregătea mama de Purim.

Ei îi vine greu să și-i imagineze pe părinții lui Ernest. Îi vede ca pe niște oameni care au fost smulși dintr-un loc, fără să fie replantați în altă parte, și durerea aceasta îi însoțește pretutindeni. Odată l-a visat pe tatăl lui, culcat pe canapea și mormăind ceva, ca și cum și-ar fi mărturisit păcatele. Mama lui a îngenuncheat lângă el și i-a spus: „N-a existat și nu s-a creat altceva decât ce a fost”. Cuvintele acestea l-au impresionat și a încetat să mai mormăie.

Odată și-a adunat curajul și l-a întrebat:

— Mama ta era păstra tradiția?

— Mama era legată de tradiția strămoșească și frecventa unele instituții religioase, însă eu nu înțelegeam deloc modul ei de viață. Se închidea în sine. Îmi amintesc chipul și ochii ei, dar mâinile ei nu mi le amintesc. Nu mi-a spus vreun cuvânt nici măcar când am plecat de-acasă și când știa cu certitudine că mă duc să mă alătur partidului. Odată, copil fiind, am întrebat-o: „Mamă, de ce nu vorbești?”. Brusc, mi s-a părut că întrebarea mea a adus o umbră de tristețe pe chipul ei. Nu mi-am înțeles părinții, n-

²² Conform tradiției, de Purim se trimit mici platouri cu prăjituri tradiționale, fructe uscate și dulciuri cunoscuților, vecinilor etc.

²³ Orașel cu populație religioasă din apropiere de Tel Aviv.

am înțeles nici viața lor, nici lupta lor cu ei înșiși și cu Dumnezeu. Trăiam atunci într-o lume a frazelor mari, o lume în alb-negru, plină de visuri de îndreptare a umanității, însă durerea părinților mei n-am fost în stare s-o văd.

Înainte ca Irena să plece, o rugă să-i toarne un păhărel cu coniac și o invită să i se alăture. Irena umplu două păhărelele și ciocniră pentru viață²⁴. Acum, observă, coșul e plin de hârtii rupte. De dimineață a rupt tot ce a scris noaptea.

Lupta lui Ernest cu sine se strecoară și în sufletul ei. Câteodată i se pare că lupta lui e disperată. I se întâmplă adesea să vorbească despre anii pe care i-a irosit și despre rezultatele mediocre pe care le-a obținut, însă uneori simte că există o forță în disperarea lui. Noaptea luptă împotriva unei entități infinit mai puternice decât el și de multe ori o învinge. Privirea tăioasă pe care o are dimineața în ochi nu e un semn de slăbiciune, ci de voință puternică. Odată i-a spus:

— Viața e atât de plină, atât de plină de contradicții; nu le înțeleg, dar aș vrea să le pot descrie.

Altă dată a îndrăznit să-l întrebe:

— Crezi în Dumnezeu?

— Da, în Dumnezeul strămoșilor mei. Mi-a luat ani de zile. În tinerețe mă dezgusta până și cuvântul „Dumnezeu”.

Irenei îi vine greu să-i înțeleagă toate gândurile. I se par înalte și de neatins. Ea îl înțelege pe Dumnezeu la fel ca în copilărie. Într-o zi maică-sa i-a spus: „Dumnezeu e pretutindeni”. De atunci și-l imaginează trăind în piersicii care înfloresc primăvara sau în smochinii de la marginea drumului. Dar cel mai puternic îi simte prezența sâmbăta sau de sărbători. Depune mult efort ca să aranjeze casa pentru sâmbătă sau pentru sărbători. Când stă la masă vineri seara, simte lumina intensă care o învăluie și se roagă din inimă ca Dumnezeu să însenineze chipul lui Ernest și să-i arate cum să lupte cu monstrul întunecat

²⁴ L'haim - formula uzuală în limba ebraică atunci când se ciocnesc paharele; se traduce prin „pentru viață”.

care se încapățânează să-l tulbure.

Cu o săptămână în urmă Ernest s-a simțit rău și doctorul i-a spus să stea câteva zile în pat. I-a respectat sfatul și, într-o seară i-a spus Irenei: „Nici nu știi ce bine e să stai în pat și să nu faci nimic! Să închizi ochii și să nu te gândești la nimic”. Pe Irena cuvintele lui au speriat-o. I s-a părut că erau dictate de oboseală și de dorința de-a renunța la luptă. Se înșela. Era doar o clipă de destindere, de abandonare temporară a luptei. Munca nocturnă îl epuiza. După o noapte de căutat cuvinte și ritmuri, trupul îi era vlăguit. Alegerea cuvintelor potrivite dă naștere uneori unei melodii, dar de obicei cuvintele sunt ca pietrișul și, oricât ai trudi, nu le poți schimba forma. Și deodată s-a simțit eliberat de toată această povară. Trupul și sufletul s-au desprins în sfârșit unul de celălalt.

De-a lungul timpului, Irena a pus la punct câteva stratageme pentru a-l scoate din depresie. Una dintre ele ar fi clătitele umplute cu brânză și stafide. Se ridică și anunță:

— Fac clătite!

— Acum?

— Imediat!

Irenei îi place cum rămâne Ernest la masă după ce a terminat prânzul. Fața îi e luminoasă și îl simte foarte aproape. În aceste momente îi povestește de obicei despre loviturile pe care le-a primit în viață. Odată i-a povestit despre timpul petrecut în Armata Roșie, despre caii care l-au purtat prin stepele Ucrainei, despre frăția de arme și despre dorința aprigă de viață care însuflețea tot regimentul. S-a dus la noptieră, a scos o cutie mică de tablă și i-a arătat toate ordinele și medaliile pe care le primise.

— I-am iubit pe soldați și ei m-au iubit pe mine, a spus și amintirea îndepărtată i s-a așternut pe chip.

24

În februarie căzu multă zăpadă și Ernest nu ieși din casă. De câteva ori se încapățână să iasă, dar Irena reuși să-l convingă că drumurile erau alunecoase și că se putea

cădea ușor.

— Statul tot timpul în casă îmi amortește gândirea.

— Ce pot să-ți fac?

— Să mă lași să ies.

Auzind aceste cuvinte, ea izbucni în plâns.

— Irena, ce-i cu tine, am glumit!

— Iartă-mă.

— Nu trebuie să-ți ceri iertare. Eu îți datorez scuze.

Tu nu-mi vrei decât binele și, în loc să-ți mulțumesc, eu te necăjesc.

Naivitatea Irenei îl emoționează întotdeauna. Pe șaisprezece februarie a împlinit treizeci și șase de ani și Ernest a invitat-o la restaurant pentru a sărbători evenimentul, dar vremea a fost urâtă și friguroasă, așa că au sărbătorit acasă.

Ernest a aprins două lumânări de ceară pe care le pregătise dinainte și i-a oferit un cadou: un medalion în care erau încrustate pietre prețioase.

— Cheltuiești prea mult pentru mine, a spus ea.

— E un fleac.

— E foarte scump.

Irena pregătise de astă dată pește la grătar cu garnitură de legume. Când stă lângă el, Ernest ar vrea să-i pună întrebări despre viața ei, despre viața părinților și despre satul din care au venit. I se pare uneori că ea păstrează în amintire nu numai evenimentele din viața ei, ci și pe cele din viața părinților ei.

În seara aniversării sale, și-a adunat curajul și i-a spus:

— Irena, tu îmi înapoiezi părinții. M-am despărțit de ei cu o grabă criminală.

— Nu te înțeleg.

— Tu îți păstrezi părinții în suflet.

— Dar nu simt nimic special.

— Ai toate gesturile omului care a avut părinți.

— Nu merg la sinagogă, a zis ea fără să știe de ce.

— Dar ai liniștea celui care se roagă.

Irena se bucură când Ernest e mulțumit de meniu și

laudă truda mâinilor ei, dar rugămintea de-a arde manuscrisele în caz că i se întâmplă ceva și de a-i moșteni apartamentul și cărțile, rugămintea aceasta o înfricoșează. Coșmarurile n-o lasă noaptea să doarmă. Poruncește-mi să spăl podelele și să frec chiuvețele, dar nu-mi porunci să ard cărțile, ar vrea să strige din toate puterile.

Când coșmarurile îi tulbură somnul, se scoală, își face o cafea și răsfoiește caietele cu amintiri pe care i le-au lăsat părinții. Citind din ele, i se pare că a trăit și ea în satul lor, că a întâmpinat acolo sâmbetele și sărbătorile, că a șezut pe lavița de lângă casa țărănească și a mers cu toți ceilalți la râu, în ajun de Rosh Hashana²⁵, ca să îndeplinească obligațiile rituale²⁶.

Doamne, apără-mă de frică, se roagă ea uneori. Noaptea trecută, Ernest i-a apărut în vis, îmbrăcat în costumul lui elegant, și i-a cerut cu asprime să ardă manuscrisele. Ea s-a speriat atât de tare, încât a strigat: „Cum ți-e porunca, stăpâne!” și a căzut în genunchi în fața lui.

Dar după aceea visul s-a schimbat. Ernest stătea lângă ușă, i-a cuprins brațele și a strâns-o la piept. Irenei îi place trupul lui mare și mirosul delicat pe care îl răspândește. De data asta nu s-a mai putut stăpâni și i-a spus:

— Vreau să fiu cu tine întotdeauna.

— N-am nicio îndoială, i-a răspuns Ernest cu generozitate, însă la un moment dat va trebui să ne despărțim pentru o vreme.

— Refuz, a zis ea cu o îndârjire care l-a uimit pe Ernest.

— În cazul ăsta vom face cum dorești, a spus el ridicând-o în brațe.

Ernest scrie noaptea, dar nu rupe paginile. Când pe birou se înalță teancuri de foi și e mulțumit de ele, Irena

²⁵ Sărbătoarea evreiască ce marchează începutul noului an, potrivit calendarului ebraic; cade la începutul toamnei.

²⁶ Referire la tashlikh - obligația rituală de-a merge pe malul unei ape și de-a arunca în mod simbolic în ea păcatele anului care a trecut.

simte că acuși o va ridica din nou în brațe și că va pluti împreună cu el spre alte lumi. Uneori e vorba de un codru des, alteori de unul din acele orașe mari în care a trăit el în tinerețe. Despre război vorbește foarte puțin. Irena știe că în timpul războiului i-au fost uciși pe malurile fluviului Bug părinții, soția și fiica sa Helga. Uneori i se pare că i-a cunoscut îndeaproape și că s-a jucat cu Helga pe covor.

Dar despre a doua soție, despre Silvia Gross, Ernest vorbește mereu cu o furie stăpânită, iar odată nu s-a putut abține și i-a zis: „Doi monștri mi-au stat în cale în țara asta: societatea de investiții și soția mea. Nu știu care din ele mi-a făcut mai mult rău”.

Ernest știe să se exprime, chiar și tăcerea lui e tăioasă. Cu câteva zile în urmă i-a spus: „Nu mă tem de moarte, mi-e frică de degradare. Omul ar trebui să dispară discret, fără să deranjeze pe nimeni. O moarte lentă e un blestem. Dacă aș ști să mă rog, m-aș ruga pentru o moarte rapidă”.

Ernest spune des „Dacă aș ști să mă rog”. De ce spune „Dacă aș ști”? Ce mare greutate e să te rogi?

Acum două nopți a avut un vis lung și clar. L-a văzut pe Ernest de la distanță, ținându-se de șold și încercând să-și aline durerea. Cu cât se apropia mai mult de el, cu atât greșeala ei devenea mai evidentă. Ernest nu părea suferind, era îmbrăcat într-o uniformă elegantă și mergea cu pași siguri spre intrarea palatului.

— Irena, îi zise când o văzu stând pe trotuar, de ce stai deoparte, alătură-mi-te la ceremonie.

— Prefer să stau deoparte, se vede bine și de aici.

— Dar n-ai să poți vedea ceremonia din interiorul palatului.

— Am s-o ascult la difuzoare.

— Dar trebuie să stai lângă mine. Vreau să-ți transfer toate documentele.

Irena se simți cuprinsă de spaimă și zise:

— Nu vreau să primesc nimic, am primit deja mai mult decât era nevoie. Nu-mi trebuie nimic.

La auzul vorbelor ei, Ernest plecă privirea și spuse cu

tandrețe:

— E un transfer simplu, mult mai ușor decât îți imaginezi.

Orchestra începu să cânte.

Irena s-a trezit din vis și a vrut să meargă imediat la Ernest, dar era prea devreme, așa că și-a făcut o cafea. De când îi el spusese ceea ce-i spusese, coșmarurile nu-i mai dădeau pace. Reveneau periodic, într-un amestec de groază și bucurie.

Voia să ajungă mai devreme, dar până la urmă întârzie o jumătate de oră.

— Eram deja îngrijorat, o întâmpină Ernest, tu vii întotdeauna mai devreme.

— Scuze.

— Pentru ce te scuzi?

În dimineața aceea Ernest era bine dispus și, după micul dejun, își îndesă câteva foi în buzunarul paltonului său scurt și porni spre cafenea. Irena știa că de astă dată va sta la cafenea și va nota câteva gânduri. „Îmi fug ideile”, se plângea el uneori. Când era bine dispus, vorbea despre sine la persoana a treia, spunând: „Ernest e un prost. Își închipuie că, dacă va îmbrăca paltonul scurt, va arăta mai tânăr. Crede că anii pot fi șterși. Anii se cunosc în mers și în fiecare rid”. Câteodată, ca s-o tachineze pe Irena pentru că i se adresa cu pronumele de politețe, îi zicea: „Cine e acel «dumneata» căruia i te adresezi? Există doar un singur Domn, cel din ceruri. Ernest e făcut din carne și sânge și trebuie să i se spună «tu»”. Irena îl înțelege, dar îi vine greu să i se adreseze direct.

Ziua era senină și plăcută. Ernest ieși bine dispus și se întoarse bine dispus, Irena pregăti prânzul, iar la ora patru îi aduse ceaiul de după-amiază și plecă acasă.

Tot drumul către casă își repetă: Ernest e mulțumit de ce a scris, de aceea e atât de bine dispus. Intrând în apartament, aprinse imediat două lumânări colorate, în semn de mulțumire. Stătu multă vreme și privi lumânările aprinse, îl văzu în fața ochilor pe Ernest, aplecat asupra hârtiilor lui, și se simți copleșită de bucurie și

recunoștință. În seara aceea făcu baie devreme, se culcă mai devreme și avu un somn liniștit și netulburat.

Dar pentru Ernest noaptea aceea n-a fost liniștită. După miezul nopții hoții i-au spart ușa, l-au legat și i-au astupat gura cu un plasture. Se pare că Ernest s-a împotrivit și a plătit scump pentru asta, fiindcă hoții l-au bătut. Când a sosit de dimineață, mai devreme decât de obicei, Irena a văzut negru în fața ochilor. Ușa era spartă, dulapurile deschise, hârtiile răvășite, iar Ernest zăcea în camera din spate, legat și alb ca varul. I-a scos imediat plasturele de pe gură, i-a dezlegat mâinile și picioarele și, cu o voce care parcă nu era a ei, a strigat: „Ernest!”

Ernest a deschis ochii, dar nu putea vorbi. I-a spălat fața cu apă și a chemat doctorul. Acesta a sosit în grabă, poliția a venit și ea în urma lui, iar casă, care cunoscuse liniștea desăvârșită și luptele interioare, a fost răvășită în toate direcțiile. Detectivii scotoceau prin toate cotloanele, iar ofițerul de poliție încerca în zadar să scoată vreun cuvânt din gura lui Ernest.

Doctorul a dat ordin să fie chemată o ambulanță și Ernest să fie transportat de urgență la spital. Irena l-a însoțit. La orele prânzului, radiografiile erau deja gata și indicau exact traumatismele: o fractură la piciorul stâng și două coaste fisurate.

Mai târziu, Ernest a fost întrebat din nou:

— Ce-ți amintești?

— Nimic, a răspuns ridicând din umeri.

Irena nu se mișca de lângă patul lui. În ochii ei părea acum un soldat care se întorsese rănit de pe front.

Știa că, dat fiind trecutul său comunist, fusese pus să urmeze un curs rapid de ofițeri și trimis pe front imediat după aceea. Rămăsese în serviciu activ un an și jumătate și se pare că se distinsese în luptă. Odată îi spusese: „Păcat că n-am continuat să servesc în armată. Era o luptă sănătoasă. Orice altă luptă e un război împotriva propriei tale persoane”.

Ernest avea dureri și a cerut un calmant. I s-a făcut o injecție și a căzut într-un somn adânc.

Irenei i se părea că, imediat ce se va trezi, îi va povesti despre război, despre front și despre divizia de artilerie care bombarda fără oprire comandamentul german.

26

Convalescența a fost lungă. Irena nu se mișca nici noaptea de lângă patul lui. Degeaba o ruga: „Du-te să te odihnești”. Devotamentul ei era un amestec de liniște și răbdare. Ochii nu i se dezlipeau de chipul lui, urechile îi ascultau respirația. Pastilele și injecțiile îi alinau durerile pentru două sau trei ore, dar după miezul nopții acestea reveneau și îl trezeau. Irena se grăbea să-i dea încă o pastilă, iar dacă aceasta nu îl ajuta, ruga asistenta să-i mai facă o injecție. Fără să înțeleagă de ce, Irena își imagina somnul lui ca pe o luptă împotriva creaturii care îl bântuia în nopțile petrecute la birou.

După o săptămână de somn neîntrerupt, își reveni. Chipul îi era încă palid și obrajii lăsați, dar în ochi îi revenise strălucirea vioaie. Ceru să coboare din pat. Irena îi întinse cârjele și el se sprijini, se ridică și încercă să stea drept.

— Încă o experiență, zise îndreptându-se încet în direcția băii.

Nici acum nu-și amintea ce i se întâmplase. Irena îi povesti că hoții îi spărseseră casa și îi furaseră portofelul și ceasul de mână.

— Și nu s-au atins de cărțile și de manuscrisele mele?

— Nu s-au atins de ele, le-au împrăștiat doar.

— Un jaf în toată regula, râse el sarcastic.

Curios! se gândi Irena. S-a interesat dacă manuscrisele n-au fost distruse, asta înseamnă că sunt totuși importante pentru el. De ce mi-o fi cerut să le ard?

Îi treceau multe lucruri prin minte, dar devotamentul ei nu scădea nicio clipă. I se consacraseră în totalitate lui Ernest. Strălucirea îi revenise în ochi, dar gândurile îi erau încă împrăștiate și sărea de la una la alta. Într-o noapte se apucă să-i povestească din nou despre timpul petrecut în Armata Roșie. Observase deja că Ernest nu povestea ceva

dintr-odată. La început pregătea starea sufletească necesară ascultării, contura spațiul, apoi, încetul cu încetul, introducea în el imaginile.

— Am stat pe front un an și jumătate. Au fost zile minunate. Iubeam soldații și ei mă iubeau pe mine. Oameni sărmani, majoritatea bețivi, care îi venerau în aceeași măsură pe Stalin și pe Iisus, cu capetele pline de un amestec de propagandă comunistă și credințe religioase învățate pe-ascuns de la mamele lor. Am luptat alături de ei un an și jumătate, din Ucraina până la Berlin, cu sentimentul că distrugem monstrul ticălos care domnea asupra Stalingradului și de acolo voia să cotopească întreaga Rusie. Tunurile noastre bubuiau, tancurile noastre se năpusteau la atac, iar senzația de distrugere ne antrena și ne dădea aripi. Fiecare dintre noi, evreu sau nu, fusese lovit. Unul își pierduse fratele, altul mama. Dorința de răzbunare ardea în noi și ne împingea să înaintăm, să ne aruncăm în luptă. Ne porecliseră „panterele de oțel” și chiar eram niște pantere.

În acele zile minunate uitam de cruzimea comunismului și eram uniți într-un singur țel: să distrugem monstrul acela spurcat. După ce cuceream vreun sat, vreun oraș de provincie sau vreo gară, sărbătoream și beam până ne îmbătăm. Aveam ordin să jefuim și bețiile erau dese. Femeile erau violate în casele și în curțile lor, dar aveam sentimentul că tăiem șarpele în bucăți și chiar asta făceam.

Însă mai târziu, după război, pe țărmurile aurii din Napoli, în drum spre țară, mi-am pierdut voința nezdruncinată și atunci au fost sădiți în mine primii germenii ai disperării. La început n-am știut că se numește disperare. Credeam că numai refugiații erau deznădăjduiți, nu și eu.

Ernest termină de povestit și după o jumătate de oră ațipi. Nici când se odihnește pe pernă chipul lui nu-și pierde fermitatea. Irena se roagă în gând să se însănătoșească și să se întoarcă la biroul lui, la deprinderile sale minunate. Într-un rând, când se trezi, îi

zise:

- N-am înțeles atunci că era începutul unei lupte.
- O luptă pentru ce? încercă ea să afle.
- Pentru libertatea de opinie și pentru un sens al vieții.

Somnola aproape tot timpul. Odată a lăsat să-i scape câteva fraze lungi, complicate și de neînțeles. Altă dată a ridicat vocea și a strigat: „Vom distruge șarpele orice ar fi!”. Irena s-a speriat și s-a apropiat de el. Somnul îi era acum adânc ca al unui militar. Peste puțin timp îl vor trezi sau se va trezi singur. Își va îmbrăca fără întârziere uniforma și va pleca la regiment. Iar regimentul va sta deja în poziție de drepti, în rânduri de câte trei soldați, așteptându-i ordinele.

27

Cu o săptămână în urmă credea că Ernest se va însănătoși în câteva zile. Se pare însă că a fost doar dorința inimii ei. Ernest are dureri mari și nici inima nu îi mai bate ca înainte, dar între două crize discută cu Irena. În cea mai mare parte a timpului Ernest vorbește și ea ascultă. Uneori pune o întrebare în legătură cu un cuvânt sau cu o expresie. La spital, Ernest e un alt Ernest. Acum se cunoaște că a fost ofițer în Armata Roșie. Are uneori dureri mari, dar nu se plânge. Glumește pe seama durerilor și le numește „dureri pisăloage”, care nu numai că-i limitează mișcările, dar îl obligă să se preocupe de propriul său trup, ba chiar îi constrânge și pe alții să se ocupe de el. Omul trebuie să fie independent, nu să deranjeze o echipă întreagă. Dacă ar ști cât de mult dorește Irena să-l ajute, nu ar mai numi „deranj” ceea ce face ea.

Una dintre asistente, care îi admirase devotamentul, îl întreabă:

- E fica dumitale?
- Ernest nu se pierdu cu firea și întreabă la rândul lui:
- Îmi seamănă?
- Foarte.
- În acest caz, e fica mea.

Într-o seară, când durerile îl mai lăsaseră, vorbi din nou despre părinții săi.

— Mi se părea, zise, că se întreceau între ei, cine tăcea mai mult. Pe-atunci îmi însușisem deja o grămadă de cuvinte, cuvinte din cărțile pe care le citisem și cuvinte pe care mi le impusese partidul. Când deschideam gura să vorbesc, rămâneau amândoi uluiți, întrebându-se de unde știam atâtea cuvinte. Nu înțelegeam semnificația tăcerii lor și asta mă scotea din sărite. Credeam că numai cine expune fapte, le detaliază și le motivează merită să facă parte din specia umană. Restul erau niște ignoranți care trebuiau îndrumați și învățați. Admiram oamenii elocvenți, oamenii care aveau o ideologie, care știau ce e bine și ce e rău. Vedeam bâlbâială ca pe un cusur. Eram sigur că va veni o zi când, toți bâlbâiții vor fi trimiși la școli speciale, pentru a li se corecta vorbirea. Îmi ignoram părinții luni la rând, de parcă nici n-ar fi existat. Ei nu îndrăzneau să mă întrebe ce făceam sau ce aveam de gând să fac. Vedeam în tăcerea lor un imobilism enervant și un soi de smerenie. M-am bucurat când am plecat de-acasă. Când veneam în vizită, mama îmi îndesa în buzunar o bancnotă sau două și asta mă ustura mereu, era ca și cum le-aș fi furat conștiința sau ca și cum aș fi furat de la ei.

Le uram pasivitatea. „Clientul trebuie convins, îi sfătuiau mereu vecinii. Clientul nu cumpără decât dacă îl convingi, dacă îi faci demonstrații și îl încredințezi că primește marfa cea mai bună. Fără reclamă nu există vânzare”. Adevărat”, spunea tata fără să schimbe nimic din felul său de-a fi.

Părinții mei nu erau numai foarte tăcuți, aveau și un fel de reținere de-a nu face prea mult, de-a nu se implica prea mult. Nu am înțeles niciodată atitudinea lor crispată, mersul lor în vârful picioarelor, atenția lor încordată în permanență. Mi se părea că totul se trăgea la ei din frică, dintr-o ignoranță continuă și din mărginire, din indiferența față de marile credințe și față de lupta pentru binele tuturor. Vedeam numai meschinăria. Mulți ani mai târziu am înțeles că părinții mei purtau în adâncul lor o

moștenire străveche, care fusese retezată. Poate că nici ei nu știau asta, dar toate purtările lor exprimau o noblețe sărăcită, care își pierduse măreția. Abia după multă vreme, ca să spun adevărul, abia în ultimele luni, am simțit tăcerea lor ca pe ceva palpabil. Numai o aristocrație veche de generații poate să tacă în felul ăsta, numai generațiile care s-au autoeducat în acest sens pot să tacă astfel. Trăiau cu sentimentul că viața e scurtă, urâtă și de neînțeles, iar vorbitul nu o face mai inteligibilă.

E adevărat că pierduseră tăcerea activă a părinților lor, tăcerea aceea care e rugăciune și legământ cu Dumnezeuul strămoșilor. Lor le rămăsese doar o tăcere sterilă, fără legătură cu Cerul, o nobilă deznădejde.

Ernest se opri și Irena simți că de astă dată îi dezvăluise o durere pe care i-o ascunsese până acum.

Mai târziu adăugă:

— Au vrut să-mi dea sufletul și puterea lor, dar n-am știut să le primesc.

28

Recuperarea lui Ernest e lentă, cu suișuri și coborâșuri. Când are dureri mari, strânge din dinți și își mușcă buzele. Luptă cu durerile și primește complimente de la medici și de la surori. Odată Irena a fost cât pe ce să-i spună: Vom aprinde lumânări în ziua comemorativă a părinților tăi. Părinții se vor întoarce la tine și te vor ierta. Părinții își iartă întotdeauna copiii. Atâta timp cât are grijă cum trebuie de casă și merge la cimitir să aprindă o lumânare la mormântul lor în zilele comemorative, Irena e sigură că spiritele nu-i vor tulbura somnul noaptea.

Irena a observat un lucru: de când e în spital, Ernest vorbește mult și, de câte ori îl lasă durerile, spune câte ceva despre părinții lui, despre casă și despre distanța dintre casă și băcănie. Distanța aceasta neînsemnată îi frământă mintea. Irena nu știe cum să se comporte și ce să facă pentru a-l liniști. Vineri seara, când aprinde lumânări, se roagă și îi imploră pe părinții lui Ernest să nu fie supărați pe el, să-i vorbească cu bunățate; va asculta tot ce-i vor spune, dar în starea lui nimeni nu trebuie să fie

supărat pe el.

Într-o seară s-a dus acasă la el, a șters praful, a spălat pe jos și, înainte de-a pleca, a aprins o lumânare de pomenire. Poate că părinții lui îi vor auzi chemarea tocmai de aici și îl vor ierta.

De când i-a vorbit pe îndelete despre părinții lui, Irena nu mai are liniște. Îl ascultă și încearcă să ajungă la ei pe alte căi. Dacă face eforturi, îi vede chiar în fața ochilor: niște oameni înalți, ușor încovoiați, învăluiți în tăcere. În ochii lor nu se citește supărarea, doar o mirare plină de milă. Când se apropie de ea, ar vrea să le spună: Ernest vă caută. Vă caută deja de mulți ani. Ce să-i spun? Ei o privesc și mirarea lor crește, dar nu vorbesc.

Bineînțeles că nu-i pomenește nimic lui Ernest despre aceste întâlniri secrete, dar el simte probabil că ea face eforturi imense pentru a-l scoate din abisul în care se găsește, iar în fiecare dimineață, când deschide ochii și o vede pe Irena, îi spune:

- De ce nu te duci să te culci?
- Am dormit deja.
- Dar stai tot timpul lângă mine.
- Am dormit trei ore neîntrerupte.

Uneori i se pare că și el își caută acum părinții cu toată energia durerilor sale și ar vrea să-i spună: Nu încape nicio îndoială că într-o zi vei ajunge la ei. E adevărat, drumul nu e încă pavat, dar dorul poate ajunge oriunde. Nu ești singur. Are cine să se îngrijească de tine. Ernest îi simte probabil eforturile și îi spune:

- Mulțumesc, Irena.
- Pentru ce?
- Pentru că stai lângă mine.
- Dar nu fac nimic.
- Faci mai mult decât merit.
- Meriți orice ajutor.

Din când în când el vorbește despre scrisul lui, despre nenumăratele nopți în care a săpat la izvoare nepotrivite.

- Ani la rând n-am înțeles de ce fântânile erau seci.

Mi se părea că, dacă voi săpa mai adânc, voi găsi apa vieții.

Altă dată i-a spus:

— Trebuie să merg urgent acasă.

— Care casă?

— Casa părintească.

Ai să mergi. Ești deja pe drum într-acolo, ar fi vrut să-i spună, dar n-o făcu.

Irena știe că lui Ernest nu-i plac consolările de formă, cuvintele decorative sau vorbele în vânt. Odată i-a spus, și n-a uitat asta niciodată:

— Cuvintele care nu sunt legate de o durere nu sunt cuvinte, ci niște paie pe miriște. Toată viața m-am îndreptat spre locuri cărora nu le aparțineam, spre cuvinte care nu izvorâseră din mine. Ce înseamnă „cuvinte care nu izvorâseră din mine”? vru să întrebe. Ernest îi ghici gândurile și răspunse:

— Cuvinte care nu s-au născut din durerile mele.

29

Ernest avu o nouă cădere, de data asta era vorba de inimă. Îi spuse Irenei:

— Când mă voi întoarce acasă, voi fi alt om.

— Prin ce vei fi diferit? se miră Irena.

În orice caz, va aprinde lumânări de pomenire și în casa lui. Părinții ei respectau cu religiozitate Ziua Holocaustului. Posteau, stăteau acasă, în jurul lumânărilor de pomenire, și răsfoiau albume memoriale. Când a apărut o carte despre Zaltchov, au cumpărat trei exemplare. Unul i l-au trimis vărului din Bnei Brak, iar pe celelalte două le-au așezat pe un raft din bibliotecă. În carte erau liste cu numele locuitorilor orașelului dinainte de război și din timpul războiului, precum și o listă lungă cu supraviețuitorii care se regăsiseră după război.

Ziua Holocaustului se asemana în casa lor cu sărbătoarea de Yom Kippur. Părinții ei nu erau tradiționaliști. La drept vorbind, respectau foarte puține din poruncile biblice, dar acest puțin făcea să domnească în casă o atmosferă de intimitate și seninătate. Aceasta se

simțea mai ales de Yom Kippur. Păstrau întotdeauna ceva din bunici în gesturile pe care le făceau, până și în felul cum stăteau la masă sau cum tăceau. Nu se comportau ca părinții lor, dar gesturile acestora erau întipărite în adâncul lor. Dacă binecuvântau, o făceau ca ei.

— La ce te gândești? o întrebă Ernest surprinzându-o din nou.

— La Ziua Holocaustului, mărturisi ea.

— E curând?

— Peste o lună.

A remarcat deja că Irena vorbește cu o simplitate dezarmantă despre Holocaust, ca despre multe alte lucruri, de altfel.

Ani la rând n-a fost în stare să vorbească despre Holocaust. Era convins că e imposibil să scrii despre un asemenea subiect, că e interzis. Mulți împărtășeau aceeași părere. Atât filosoful Adorno²⁷, cât și alți intelectuali susțineau că literatura care își alegea drept sursă de inspirație Holocaustul era inadmisibilă. Ernest acceptase această interdicție fără să protesteze.

Toate ceremoniile din Ziua Holocaustului i se păreau grosolane, lipsite de sens, chiar mai rău, grotești: o mână de oameni de afaceri și politicieni se lansau în tirade pline de locuri comune, cărau făclii și îi glorificau pe partizani. Dacă așa se vorbește despre Holocaust, atunci mie nu mi-e permis să vorbesc despre el, își spunea. Și a păstrat într-adevăr tăcerea.

Când s-a căsătorit cu Silvia Gross, a găsit în ea un partener care îi împărtășea vederile. Și ea rupsesse legăturile cu părinții ei, își ura propriul neam, modul său de viață și credința sa. Toate cărțile evreiești, toate tradițiile, ca să nu mai vorbim de căsătorii, de ceremoniile de *bar mitzva*, de sărbătorile evreiești sau de înmormântări, o enervau îngrozitor. „Sioniștii vorbeau despre un popor liber, despre normalitate. Unde e libertatea, unde e normalitatea? Totul se petrece ca în

²⁷ Theodor Adorno (1903-1969) - filozof, muzicolog și sociolog german de origine evreiască.

orășelele din estul Europei", se indigna ea. Frumusețea fizică și felul brutal de-a vorbi se contopeau în ea și emanau o forță sălbatică. Atunci când certurile se înmulțiseră, pornind mai întâi de la nimicuri de zi cu zi și ajungând în cele din urmă la scrierile lui, simțise că ura ei era plină de venin.

Într-o zi nu s-a mai putut stăpâni și i-a strigat: „Monstrule!”. Ea nu i-a rămas datoră și a zbierat la el: „Biet sceptic smintit! Nu faci decât să scormonești peste tot și să strici hârtia. Ești un caz disperat!”. Ernest nu avea la îndemână decât un singur cuvânt și l-a repetat pe tot parcursul scandalului: „Monstrule!”. Mai târziu avea să spună: „Cum de-am putut trăi cu bestia asta?”

După ce s-a despărțit de Silvia Gross, a avut impresia că scrierile sale, care în toți acești ani fuseseră un șir de șovăieli și de ciorne, au căpătat formă și au început să curgă liber, ceea ce era un semn bun, însă numai la prima vedere. Imaginația îi rătăcea printr-o lume dezolantă, fără nicio temelie. Ori de câte ori îi apăreau în minte părinții sau bunicii care locuiseră în satul din Carpați, alunga amintirea lor.

Abia când Irena a intrat în viața sa a înțeles că, în ciuda ceremoniilor artificiale din Ziua Holocaustului, morții săi, care se detașaseră de el și se retrăseseră într-o lume acvatică, aveau parte în acea zi, întocmai ca toți ceilalți martiri, de un fel de mică reînviere.

Cu puțin timp în urmă, văzuse într-un coșmar nocturn fluviul Bug și în mijlocul său pe părinții lui, pe Tina și pe Helga. Pe moment i se păruse că se scăldau în apele liniștite. De jur-împrejur pluteau oameni pe care îi cunoscuse îndeaproape, dar nu-și aducea aminte numele lor. O clipă a vrut să le vorbească, întocmai ca pe vremea când era comisar și se adresa mulțimii de 1 Mai sau la o aniversare a revoluției, și să le spună: „Tovarăși și tovarășe, e aproape ziua în care voi, cei ce trăiți pe vecie în fluviul Bug, și noi, cei de pe malurile sale, ne vom reuni și nimic nu ne va mai despărți”. Însă în acel moment s-a trezit și a strâns mâna Irenei.

Ernest e aproape vindecat: analizele de sânge, tensiunea arterială, electrocardiograma sunt încurajatoare și în curând îi va fi scos ghipsul de pe picior. Cât despre somnul lui prelungit, medicii spun că e un semn de convalescență. Irena știe că lupta pe care o duce de luni întregi și-a schimbat locul, iar acum se desfășoară în somn. Somnul îi e greu și, la fiecare câteva minute, tresare și lasă să-i scape câteva cuvinte sau propoziții.

Irenei îi vine greu să înțeleagă dacă vorbește despre viața sau despre scrierile sale, care îl preocupă în aceeași măsură ca și viața. În ultimele zile l-a auzit bolborosind: „Fapte, fapte, nu descrieri. Prisosul de detalii ascunde esențialul. Proza biblică trebuie să fie un exemplu pentru fiecare scriitor”.

Când s-a trezit, s-a ridicat în capul oaselor și a zis: „Anii cei mai adevărați din viața mea au fost cei petrecuți în Armata Roșie. Acolo știi clar cine îți e dușman și cine îți e prieten. Soldații sunt fii tăi, iar dușmanul e un șarpe care trebuie zdrobit. Pierderile sunt multe și grele, dar gândurile îți sunt limpezi și nu te macină îndoielile.

Faci ceea ce trebuie să faci, iar noaptea, chiar dacă bat tunurile, dormi liniștit”.

Tot în aceeași noapte i-a povestit că, după demobilizarea din Armata Roșie, a fugit în Italia, de unde voia să plece în Australia. Mulți se îmbrăcau atunci pentru Australia și Noua Zeelandă și i se părea că îndepărtatul continent îl va ajuta să-și uite viața. „N-am plecat în Australia pentru că, în drum spre Napoli, mi-a ieșit în cale un vapor care ducea refugiați în țară. Și așa am ajuns în țară, aproape din întâmplare”.

Între timp Irena pregătește casa pentru întoarcerea lui Ernest. Gândul că în curând viața își va relua cursul obișnuit îi dă aripi. Rănirea lui Ernest și recuperarea sa lentă au apropiat-o de somnul lui. A învățat să-și dea seama dacă are dureri sau nu.

Într-una din nopți i-a spus:

— Dacă aș fi distrus la timp tot ce am scris, aș fi

putut lua totul de la capăt. Fiindcă n-am făcut-o, nu voi avea parte de un nou început. Mi-a fost milă de munca mea, chiar dacă știam că era o muncă sterilă.

În aceeași noapte s-a trezit și a zis:

— Iartă-mă, Irena.

— Pentru ce?

— Pentru că te-am rugat să-mi distrugi manuscrisele.

— Și...?

— Un om trebuie să facă singur asemenea lucruri, nu printr-un intermediar.

Pentru o clipă s-a simțit ușurată, dar a înțeles că ceea ce-i ceruse atunci continua să-l tulbure. A fost cât pe ce să-i spună: N-ai grijă, voi face ce mi-ai cerut, dar se abține.

În adâncul sufletului, știa că un asemenea fel de supunere nu i-ar fi deloc pe plac. Îi spusese adesea, uneori chiar pe un ton dojenitor: „Muncești prea mult, nu ai o viață a ta. Renunțarea completă nu e măsura corectă”. Uneori i se părea că voia s-o alunge din viața lui. Fără îndoială, se înșela. Se atașa de ea din ce în ce mai mult.

Îi spunea deseori: „Mi-e dor de casa noastră. Mi-e dor să mă trezesc și să știu că vei veni curând să-mi pregătești micul dejun. Mă aflu într-o luptă continuă de la sfârșitul războiului, dar acum nu sunt singur”. Asemenea declarații o sperie și ar vrea să-i răspundă: Asta nu mi se datorează mie, eu sunt o femeie simplă. Dar în taină păstrează în suflet fiecare cuvânt pe care i-l spune.

Înainte de întoarcerea lui Ernest a făcut curățenie generală în casă. I-a văzut pentru prima oară manuscrisele de aproape, manuscrise curate, ordonate, cu titluri. Despre aceste manuscrise spunea el câteodată că sunt pline de greșeli și că trebuie rescrise. Cel mai sever calificativ era cel de „imposturi”.

Irena nu știe nici acum care e defectul lor.

Ernest se consacră în întregime scrierilor sale, asta poate jura la orice tribunal. Devotamentul lui e total, neîntrerupt. Migălește zi și noapte la lucrările sale. Rupe aproape totul, aruncă foile în coșul de gunoi și păstrează foarte puțin material. Nimic nu merită atâta devotament,

își spune, refuzând să accepte severitatea lui Ernest față de sine însuși.

Cu câteva nopți în urmă, stând lângă patul lui Ernest, a închis ochii și a ațipit. A visat că era la tribunal. Sala era aproape goală, luminată ici-colo de pete de soare. Ernest ședea pe banca acuzaților, iar pe lângă el se plimbau doi avocați. Imaginea era totodată solemnă și înfricoșătoare, poate din cauza luminii mohorâte care cădea asupra băncilor goale. Procurorul citea actul de acuzare. Irena nu înțelegea niciun cuvânt din toată vorbăria lui fără sfârșit.

Dintr-odată a fost chemată la bara martorilor și a vrut să spună: Mă aflu aici din greșeală, nu știu să depun mărturie. Dar judecătorul, văzându-i ezitățile, i-a aruncat o privire aspră, iar ea s-a ridicat și s-a apropiat.

— De câți ani îl cunoști pe acuzat? a întrebat-o procurorul.

— De doi ani și jumătate, a spus, bucuroasă că era în stare să răspundă.

— Ce știi despre acuzat? a continuat procurorul fără să ridice vocea.

— Ernest vorbește foarte puțin, domnule, a răspuns ea cu mare grijă, parcă atingând un obiect fragil.

— Și totuși, ce ai auzit, ce a spus și despre cine a vorbit?

— Se acuză aproape tot timpul pe sine, a mărturisit, bucuroasă că găsisse cuvintele potrivite.

— De ce se acuză?

— Că scrierile sale sunt pline de greșeli.

— Și de mai ce?

— De asta, în principal.

Irena s-a trezit din coșmar. Somnul lui Ernest era liniștit, salonul era cufundat în semiîntuneric, bolnavii din jurul lui dormeau și ei în tihnă, însă Irena nu se simțea liniștită. Nu reușea să-și șteargă din minte imaginea sălii de tribunal. I se părea că mărturia ei n-a fost completă și că în curând avea să fie chemată din nou să depună mărturie. Spaima aceasta a făcut-o să se ridice în picioare.

— De ce nu te duci să te culci, a zis Ernest

deschizând ochii.

- Am dormit destul, chiar prea mult.
- Du-te acasă, draga mea.
- Nu sunt obosită, a spus, chicotind fără motiv.

31

A doua zi Ernest a fost externat din spital și s-a întors acasă. Irena pregătise casa cu mare grijă. Ernest rămase surprins: fiecare lucru se afla la locul lui.

- Nu mi-am imaginat că mă voi mai întoarce aici.
- Trebuie să sărbătorim asta, spuse Irena și scoase o tartă cu brânză din frigider, asemănătoare cu aceea pe care i-o pregătise când împlinise șaptezeci de ani.
- Irena... bâigui nereușind să-și ascundă emoția.
- Mulțumită lui Dumnezeu te-ai întors acasă.
- Nu știu să aduc mulțumiri și probabil că n-am să știu niciodată.

Irena nu reuși să-i înțeleagă comentariul. Își aminti de visul ei și îi spuse:

- Noaptea trecută am visat ceva despre tine.
- Despre mine?
- Te aflai într-un tribunal.
- Am fost achitat? se grăbi să afle.
- Erai foarte liniștit și din când în când zâmbeai.
- Irena! strigă.
- Ce e? ridică ea vocea, de parcă ar fi fost surprinsă cu o greșeală regretabilă.
- De ce ai aprins lumânări?
- De sărbători obișnuim să aprindem lumânări, nu-i așa?

- Ce sărbătoare e azi?
- Oare revenirea ta acasă nu e o sărbătoare?

De Pesah Irena aranjă frumos masa. Foarte emoționat, Ernest zise:

- Aș vrea să spun rugăciunile, dar nu știu melodiile²⁸.
- Nu contează. E plăcut să stai la masa de Pesah.

²⁸ Rugăciunile de Pesah au anumite fraze muzicale și includ o serie de cântece.

Curios, își spuse Ernest, sâmbetele și sărbătorile îi luminează Irenei chipul, iar pe mine mă deprimă. Probabil că am moștenit depresia de la tatăl meu.

— Tatălui meu nu-i plăceau sărbătorile, nu se putu abține să nu-i destăinuie. Mama aranja masa de Pesah exact așa cum se aranja în casa părinților ei, dar tocmai această precizie îl enerva pe tata. Scurta pe cât posibil citirea textului tradițional, închidea ochii și se cufunda în sine. Fără îndoială, despărțirea de părinții săi îl duruse, dar nu vorbea despre asta. Uneori închidea ochii în mijlocul ceremonialului și începea să cânte.

În partid totul era clocotitor. Activitatea era veselă și intensă și se desfășura pe câmpuri, prin hambare sau pe malul râurilor. Din motive limpede de înțeles nu se numeau „Tineretul comunist”, ci „Clubul cultural progresist”.

La doisprezece ani învățasem deja să-i urâm pe evreii religioși. Îl priveam cum mergeau grăbiți spre sinagogă, vorbind între ei în șoaptă, făcând schimb de mărfuri sau de bancnote. Tinerii comisari ne explicau că la evrei nu există nimic pur, totul e viclenie sau înșelăciune. Pentru ei nu e important să-i ajute pe săraci, ci să-și practice ritualurile.

Eram organizați în secții, împărțite fiecare în grupe de câte cinci. Trebuia să furăm din magazinele evreiești. Marfa furată le-o distribuim nevoiașilor din cartierele sărace. Trebuia să pregătim misiunea cu atenție. Îl urmăream pe patron câteva zile, reținând orele de deschidere și de închidere ale magazinului. Alegeam prăvăliile care nu aveau gratii sau obloane. Verificam nu numai ușile și ferestrele, ci și lucarnele înguste. Am învățat foarte repede că și printr-o lucarnă îngustă te puteai strecura înăuntru și puteai da o spargere grozavă.

De obicei reușeam, dar când eram prinși, se deschidea o anchetă. Dacă se dovedea că planul fusese greșit, șeful grupei era judecat, uneori chiar toată grupa. Era ca în armată, câteodată chiar mai strict. Adesea smulgeam câte o ușă sau câte o fereastră și, pentru a ne acoperi urmele, incendiam prăvălia după ce o jefuiam.

Violența era însoțită de un sentiment de dreptate. Nu furam pentru noi, ci pentru săraci. Noaptea duceam marfa furată în cartierele sărace și o împărțeam după o listă cu nume pregătită dinainte.

Irena asculta. Îi venea încă greu să înțeleagă toată încâlceala aceea, dar simțea că greșelile despre care vorbea Ernest nu își găsiseră încă rezolvarea în scrierile sale.

La câteva zile după întoarcerea de la spital, începu să vorbească despre o vacanță de vară petrecută la bunicii din Carpați. Bunicii erau îmbrăcați în haine țărănești, cu cămăși lungi, și erau legați trup și suflet de lanurile de cereale și de livezi. Asta se întâmpla înainte de nebunia comunistă. Anii comunismului șterseseră din inima lui, printre altele, și aceste imagini fericite.

În Carpați văzuse lucruri fascinante. Îi venea greu acum să le descrie în amănunt. Se strădui să și le amintească. De câteva ori îl găsisese dimineața beat și vesel. Beția lui o speria și căuta să rămână până mai târziu după-amiază. La drept vorbind, ar trebui să rămână în casa lui și să-l îngrijească.

Într-o noapte de beție, a îmbrățișat-o, a strâns-o la piept și i-a spus: „Tu ești lumina mea, tu mi-ai redat tot ce mi-a fost răpit”. Irena a înlemnit, dar nu s-a speriat. Trupul lui mare radia forță și multă tandrețe și îi simțea degetele și respirația.

În noaptea aceea n-a dormit. S-a plimbat din cameră în cameră, iar în cele din urmă s-a așezat și a citit jurnalul lui Etty Hillesum, care fusese ucisă în timpul Holocaustului. În tinerețea ei cunoscuse mulți bărbați, dar și o dragoste arzătoare de Dumnezeu. Dragostea de Dumnezeu și dragostea pentru bărbați sunt unul și același lucru, își spuse Irena și se îngrozi de gândul care îi trecuse prin minte.

Programul zilnic al lui Ernest s-a schimbat. Stă aproape toată ziua acasă și abia după-amiază pleacă la cafenea. Nu mai rostește fraze amenințătoare din pragul

ușii înainte de plecare. Irena e îngrijorată din cauza acestei rețineri, care înseamnă probabil că va distruge el însuși manuscrisele.

Când se întoarce de la cafenea, cina e deja gata. După aceea Irena îi propune un pahar cu suc de grepfrut sau un ceai și o prăjitură. Dacă Ernest acceptă, mai rămâne câteva minute, apoi se întoarce acasă.

De la spitalizarea lui Ernest, și-a cam neglijat casa. Totuși, o dată pe săptămână dă cu aspiratorul și spală podelele. Când termină treaba, se așază la masă și răsfoiește o carte. Uneori i se pare că în ultimele luni prezența părinților în casă se face mai puțin simțită, de parcă ar fi înțeles că acum i se consacră în totalitate lui Ernest. Pe Irena o doare că părinții s-au îndepărtat de ea. „Nu-ți fie teamă, a auzit într-o noapte vocea mamei, ne-am retras pentru că nu vrem să te deranjăm sau să-ți tulburăm gândurile. Suntem la fel de aproape de tine ca întotdeauna”. Nu mă deranjați, ar fi vrut să-i răspundă, dar fără să știe de ce, cuvintele nu-i ieșiră din gură.

Irenei îi face plăcere să se gândească la părinți, care nu sunt pentru ea o amintire scumpă, ci o prezență caldă. Le povestește tot ce are pe inimă. Nu le ascunde nimic din sentimentele sau gândurile ei, dar de când lucrează la Ernest, părinții se închid tot mai mult în ei înșiși, de parcă le-ar fi rușine de lipsa lor de cultură. Irena încearcă acum să-i readucă lângă ea, să-i reazeze pe locurile lor, în living sau în bucătărie.

Până la urmă, e foarte ușor să-i readucă lângă ea. Stau pe locurile lor dintotdeauna. Nu îi pun tot felul de întrebări, așa cum obișnuiau adesea să facă pe când erau în viață, ci o ascultă cu atenție. Se arată interesați de tot ce le povestește Irena și par mulțumiți de felul în care întreține casa.

Odată le-a povestit despre ce i s-a întâmplat lui Ernest, despre spargerea din casa lui și despre felul în care a fost rănit. Voia să le descrie totul limpede și ordonat și, pentru o clipă, chiar a avut impresia că o să reușească, dar cuvintele s-au legat doar în câteva propoziții scurte. În

cele din urmă a spus:

— Ernest mi-a povestit despre adolescența lui în Organizația Tineretului Comunist.

— Organizația Tineretului Comunist era tot ce putea fi mai rău. Dădeau foc cărților sfinte și sinagogilor. Nu ți-am povestit că au încercat în două rânduri să incendieze două sinagogi din Zaltchov? Au fost salvate datorită țăranilor ucraineni care i-au pus pe fugă.

— Și cei din Hashomer Hatzair nu dădeau foc cărților sfinte? a întrebat Irena.

— Cei din Hashomer Hatzair organizau focuri de tabără și mese vesele de Yom Kippur, dar nu ardeau cărți sfinte.

— Ernest regretă, a sărit Irena în apărarea lui.

— Chiar trebuie să regrete, a spus tatăl ei ridicându-se de pe locul lui. Irena știe că tatăl ei nu poate ierta astfel de păcate ale tinereții. L-a auzit deseori zicând: „Ne-am îndurerat părinții fără ca ei să aibă vreo vină. Ce-am vrut de la ei? Erau oameni cinstiți, muncitori, credincioși tradiției strămoșilor. Au respectat poruncile, de la cea mai neînsemnată la cea mai importantă, chiar și când se aflau în ghetou sau în lagăre”.

Pe când era doar o copilă, își auzise adesea părinții comparând Organizația Tineretului Comunist din orașul lor și Hashomer Hatzair, iar concluzia lor era că ambele grupări loviseră cu grosolănie în credința părinților. Comuniștii merseseră însă prea departe.

— Ernest e scriitor, nu comunist, a încercat Irena să-i împace.

— Despre ce scrie?

— Despre viața lui.

— Să sperăm că nu scrie împotriva evreilor.

Irena își amintea acum limpede cum se comemora Ziua Holocaustului în casa lor. În bucătărie erau aprinse douăzeci și șapte de lumânări de pomenire. Părinții posteau și păstrau o tăcere totală. Mama stătea culcată pe canapea și lăsa să-i scape din când în când câte un suspin. În ultimul ei an de viață, tatăl o implora să renunțe la post

și să bea măcar un pahar cu apă. Mama îi răspundea printr-un gest ciudat din cap, fără să deschidă ochii. Spunea: „N-o să mi se întâmple nimic”.

În general, părinții pleacă după o oră sau două și o lasă singură. Dispar dintr-odată, fără niciun fel de avertisment, lucru care o sperie pentru o clipă pe Irena. La început credea că așa își exprimau nemulțumirea față de felul în care avea grijă de casă. Bineînțeles că nu are niciun motiv de îngrijorare. N-au avut niciodată nici cea mai mică observație de făcut. De fiecare dată se scuza că n-au adus flori.

Când părinții dispar, Irena îl vede din nou pe Ernest dinaintea ochilor. Odată l-a văzut plutind pe fluviu și încercând să oprească barca în care se afla. Din mișcările sale se ghicea că făcea eforturi mari, însă barca nu se oprea. Degeaba încerca s-o îndrepte spre mal, curentul era mai puternic decât el. În cele din urmă a ridicat o vâslă într-un gest de protest și a început să strige. Dimineată, când i-a povestit visul, Ernest a zâmbit și a zis: „În adolescență obișnuiam să vâslim pe fluviu”.

De când Ernest s-a întors de la spital, pe Irena o mai preocupă ceva: medicamentele. La fiecare patru ore îi dă pastilele. De câteva ori a uitat și a avut muștrări de conștiință. Ernest le înghite și îi explică Irenei că scrisul lui a fost pervertit din cauza urii dinăuntru și a mentalității sale didactice, care i-au deformat gândirea, și că acum îi vine foarte greu să repare lucrul ăsta. „Noapte de noapte încerc să smulg rădăcinile otrăvitoare, dar mai sunt multe de făcut. Scriitorii ruși știau să-și iubească poporul, să-i iubească rănilor și durerile. De ce mie mi se pare atât de greu?”

Irena auzise nu numai o dată aceste argumente, dar de când Ernest s-a întors de la spital, ele au căpătat amploare. Irena ar vrea să-i spună: N-ai voie să te superi pe tine însuși, dar n-o face. Acum îi simte prezența tot mai intens și, de fiecare dată când îi atinge mâna sau când el îi atinge gâtul, nopțile ei devin agitate. Într-o seară a tras-o spre el și, fără niciun avertisment, i-a sărutat piciorul.

Ernest scrie acum cu înfrigurare și se cunoaște că e pierdut în lumi îndepărtate. De când s-a întors de la spital, și-a recăpătat privirea hotărâtă. Când Irena sosește dimineața, ridică ochii de la hârtii și întreabă: „Ce mi-ai adus?”. Irena îi povestește ce i s-a întâmplat pe drum, ce a văzut la brutărie și pe cine a întâlnit pe stradă.

Ieri a întrebat-o dacă tatăl ei se ruga. Asta a făcut-o să se simtă foarte prost. Tatăl ei nu se ruga zilnic, dar de câteva ori pe an se înfășură în șalul de rugăciune, își punea filacterele și se ruga plângând. Irena era foarte speriată văzându-și tatăl într-o asemenea stare, dar când o întreba pe maică-sa de ce se ruga în felul ăsta, nu primea un răspuns clar. Pe taică-su nu îndrăznea să-l întrebe. În adâncul ei, îi părea rău că adusese vorba despre acest secret. Sunt lucruri despre care nu trebuie să vorbești, își spunea când își revedea tatăl înfășurat în șalul de rugăciune, plângând și lamentându-se. Maică-sa stătea în bucătărie, cu fața în mâini, speriată. Când tatăl ei termina rugăciunea, nu se apropia de el și nu spunea nimic, de parcă ar fi fost vorba de un secret doar al lui, în care ea nu-și avea locul.

Într-o seară Ernest i-a mărturisit că i s-a luat o piatră mare de pe inimă și că poate acum contururile se vor limpezi. Irena cunoaște cuvântul „contur”, dar nu l-a folosit niciodată. Ce contururi? aproape că a fost tentată să întrebe. Știe însă că, dacă Ernest vrea să explice ceva, o face. Dacă nu dă nicio explicație, înseamnă că e în toiul lucrului și că gândurile nu i-o permit.

Când s-a întors seara acasă, a aprins o lumânare și s-a rugat fierbinte ca Ernest să se însănătoșească grabnic și să-și găsească drumul în literatură.

Irena știe că scrisul e domeniul lui. Ani de zile diavolul i-a stat în cale și i-a pus în drum tot felul de piedici. Nu demult Ernest i-a povestit în amănunt toate încercările sale de a găsi un început adânc îngropat. Fără acest început munca sa nu are rost.

Irena nu știe ce e acest început, dar simte că nu e o

durere, o vină sau un regret, ci o fântână cu apă vie și că în apa limpede ce urcă din adâncuri există ceva care deschide inima.

De când i-a mărturisit asta, Irena se roagă din tot sufletul ca Dumnezeu să-l conducă pe drumul cel bun, să pună în stiloul lui cuvintele potrivite. Simte că, din pricina slăbiciunii, are mai multă nevoie acum de acest ajutor.

Aprinderea lumânării și rugăciunea pecetluiesc sfârșitul fiecărei zile. După aceea, Irena se așază la locul ei la masă, răsfoiește o carte sau somnolează.

Într-o dimineață, Ernest i-a mărturisit:

— M-am întors în Carpați.

— Cum a fost acolo? l-a întrebat ea.

— Exact ca înainte, nimic nu s-a schimbat.

— Când ai fost acolo ultima oară?

— La vârsta de opt ani.

Ce emoționant! a fost cât pe ce să spună, însă și-a amintit că lui Ernest nu-i plac cuvintele ca „emoționant”¹¹.

— Irena, de când datează amintirile tale? a întrebat-o direct.

— Nu știu.

— De ce?

— Părinții mi-au povestit multe despre lagărul de refugiați din Frankfurt. Uneori mi se pare că am amintiri de la vârsta de doi ani, însă e imposibil.

— Mie Carpații mi s-au șters din amintire. Mă întreb cum de s-a putut întâmpla așa ceva.

— Te bucuri!

— Nu știu ce să spun.

Ernest își exprimă de obicei părerile cu claritate, dar uneori îl cuprinde o uimire sau o slăbiciune și recunoaște deschis: „Nu știu ce să spun”. Irena ar vrea să-l ajute, dar nu știe cum. Uneori i se pare că e mai bine să nu se amestece. Prea multă vorbă poate să-i întrerupă firul gândurilor.

Alteori Irenei i se pare că, dacă ar citi mai mult, ar putea înțelege eforturile lui Ernest. Părinții i-au lăsat o etajeră cu albume memoriale, mărturii și jurnale. De când

ei s-au prăpădit, a mai cumpărat câteva cărți și seara stă uneori și citește din ele. Sunt cărți pe care le citește și le recitește, de pildă jurnalul Annei Frank și jurnalul tânărului Mozes.

Când citește, vede cu ochii minții orașele și satele în care au fost prinși evreii în capcană, se vede pe sine însăși și pe părinții ei încercând să scape. Când citește *Mai este oare acesta un om?*

de Primo Levi, își vede părinții înotând prin zăpada iernilor grele de la Auschwitz, cu picioarele umflate de foame. Ce nu i-au povestit părinții află din cărți. Dacă ar fi știut prin ce au trecut, i-ar fi iubit și mai mult. Oamenii care au fost la Auschwitz trebuie purtați pe palme și iubiți mereu, dimineața, la prânz și seara, s-a gândit cuprinsă de emoție.

34

Ernest a scris toată noaptea. Când a venit dimineață, Irena l-a găsit stând la birou, cu chipul transfigurat de inteligență și fruntea iradiind lumină. Pentru o clipă a vrut să-i spună: Nu trebuie să lucrezi toată noaptea, munca neîntreruptă te epuizează, dar văzându-i entuziasmul, și-a înghițit cuvintele.

Irena se teme de entuziasmul lui. După zile de efort susținut urmează zile de deprimare și tristețe. Uneori i se pare că e vina ei: nu are destule cuvinte de încurajare. Ce bâiguie ea abia dacă ajunge ca să alcătuiască o propoziție, câteodată doar câteva silabe trunchiate.

Irena s-a grăbit să-i aducă micul dejun. Ernest n-a întrebat-o ce mai face sau ce i s-a mai întâmplat pe drum încoace. S-a așezat și a mormăit câteva cuvinte, și acelea în grabă, și s-a întors la biroul lui. Când Ernest se adâncește în scris, i se pare că înoată într-o apă mare. Impresia asta îi vine de la poziția capului său, care parcă se scufundă și se ridică iar la suprafață, până îl cuprinde cu ambele mâini.

Cam la o oră după micul dejun Ernest i-a făcut o surpriză și a chemat-o să-i citească ce scrisese.

O mai chemase de câteva ori, dar în majoritatea

timpului erau fraze dispartate sau paragrafe. Acum i-a citit pagini întregi.

Dis-de-dimineată bunicul deschidea geamul dinspre răsărit, se înfășură în șalul de rugăciune și i se adresa direct lui Dumnezeu. Stăteam culcat în pat și îl vedeam pe Dumnezeu apropiindu-se de geam. Chipul bunicului era păros, ochii abia i se vedeau de sub sprâncenele stufoase. Se ruga când în șoaptă, când cu glas tare. În timpul rugăciunii bunica se oprea din treburile casei și se așeza la masă, închizând ochii. Dumnezeu cel atotputernic era un oaspete obișnuit în casa lor. După rugăciune bunicul își scotea încet filacterele. Între timp bunica rămânea nemișcată, cu ochii închiși, și abia după ce închidea el geamul se ridica în picioare. Apoi se așezau amândoi la masă și luau micul dejun împreună. Bunica pregătea din vreme pâine țărănească, lactate, legume și ouă ochiuri. Bunicul rupea pâinea și murmura o rugăciune. Mâncau amândoi din aceeași farfurie și nu vorbeau. Uneori bunica puneă o întrebare, iar bunicul îi răspundea scurt. Micul dejun era învăluit în tăcere. Când terminau, bunicul înclina capul și rostea o rugăciune de mulțumire.

Eu stăteam culcat în patul mare de lemn și priveam soarele care inunda bucătăria și odaia, temându-mă de sosirea îngerilor, căci în seara din ajun bunicul îmi povestise despre îngerii care veniseră să-l viziteze pe Avraam.

Îmi petreceam la ei vacanțele de vară. Eran vacanțe scurte, dar care se întindeau pe multe ore. Fiecare oră avea lumina ei. În munții Carpați e mai multă umbră decât lumină, dar vara lumina stăruie până noaptea târziu.

Bunica e ocupată cu fiertul magiunului. Două marmite de aramă sunt agățate de un drug de fier și focul le linge până devin cenușii. Bunicul se așază cu fața către asfințit și își fumează pipa. Seamănă cu un uriaș și, dacă s-ar ridica în picioare, ar face să tremure copacii înalți din pădurea ce înconjoară casa.

Într-una din vacanțe, când aveam nouă ani, bunicul a murit. Văzând că întârzie la prânz, bunica a ieșit la câmp și

l-a găsit întins pe pământ. Am văzut-o îngenunchind lângă el, lovindu-l peste față și strigând cu un glas disperat: „Mordechai, Mordechai!”. O urmăream de la distanță și nu îndrăzneam să mă apropiu. Văzând că eforturile ei nu dădeau niciun rezultat, l-a rugat pe unul din țărani să cheme vecinii.

N-a durat mult și oamenii au început să curgă spre casa noastră pe toate ulițele. Erau cu toții evrei aidoma bunicului: înalți și puternici. Hainele lor răspândeau miros de pământ și de rășină. Îl înconjurară pe mort și unii îngenuncheară lângă el.

Oamenii din Carpați nu mor în patul lor, ci la câmp, prin grădinile de zarzavat, printre brazdele ogorului, prin livezi, uneori lângă un copac pe care tocmai voiau să-l taie. Și tatăl bunicului, și bunicul lui au părăsit lumea asta pe câmp. Doliul se vedea în fiecare mișcare, dar nu se simțea niciun fel de panică. Bărbații au făcut ce era de datoria lor să facă în liniște și cu mișcări măsurate. Au scos apă din fântână și l-au spălat pe bunicul după cum cerea tradiția. Bunica ședea ghemuită pe pragul casei și nu scotea o vorbă.

Domnul a dat, Domnul a luat și nimeni nu trebuie să se plângă de Creator. Păcat numai că fiii și ficele nu-și pot însoți tatăl pe drumul spre lumea adevărului, ei locuiesc în orașe îndepărtate, iar unul din ei a emigrat în America. Nu-ți fie teamă, e adevărat că bunicul se va înălța la Ceruri, dar nu va sta degeaba acolo sus. Faptele sale bune se vor socoti în favoarea urmașilor săi și îi vor ajuta oricând se vor afla la strâmtoare.

Bărbații își făceau datoria cu grijă și fără grabă. Graba nu e potrivită la îndeplinirea unei datorii, mai ales când trebuie să faci un bine. Soarele, care dimineață fusese plin de strălucire, a dispărut dintr-odată și nori joși au întunecat pământul. În clipa aceea am văzut mâinile mari ale bunicului ținând cu delicatețe o carte de rugăciuni, ca și cum ar fi fost un bibelou fragil. Înălțimea și forța sa nu făceau decât să-i pună în evidență purtările blânde față de oameni, dar când tăia copaci în grădină,

forța lui se preschimba într-o furtună.

Între timp oamenii se strângeau din toate părțile și formau un cerc în jurul casei. Numai capii de familie și bătrânii au fost lăsați să intre. Ceilalți se înghesuiau primprejur. Țăranii ruteni se adunaseră pe lângă garduri. Ani de zile munciseră pe mica lui moșie. Știau că *reb*²⁹ Mordechai fusese un evreu cu frica lui Dumnezeu, care respecta cu strictețe tradiția și nu se amesteca în treburile altora. Numai violența reușea să-l scoată din fire. Dacă vedea vreun țăran rutean agitând toporul către vecinul său sau către femeia lui, intervenea. „Dumnezeu se află în noi și e interzis să te porți violent”, îi spunea pe un ton liniștit. Ca prin minune, țăranul certăreț lăsa imediat unealta ucigașă din mână.

Pietrele de mormânt din cimitir sunt scunde și cioplite din bazalt. Copacii înalți își aruncă umbrele dese peste morminte și peste buruienile care cresc printre ele. Dintr-odată cerul s-a deschis și o lumină de vară puternică a împrăștiat umbrele. Cei care purtau sicriul s-au oprit și l-au așezat pe pământ.

Unul dintre bătrâni s-a apropiat și a vorbit despre răposat. „Un slujitor de nădejde al lui Dumnezeu, care și-a muncit toată viața pământul și a avut grijă întotdeauna să dea nevoiașilor a zecea parte”, a spus el despre bunicul lui Ernest. „Dumnezeule din ceruri, a urmat bătrânul, primește-l pe *reb* Mordechai cu bunăvoință. Așa cum a fost legat de pământ, a fost legat și de ceruri și avea grijă să vorbească cu Dumnezeu de trei ori pe zi³⁰. Amintește-ți, *reb* Mordechai, de soția ta Reizel și de copii tăi și ajută-i de acolo de sus”, încheie bătrânul și vocea i se frânse.

În câteva clipe groapa a fost săpată. Bunicul a fost pus în mormânt și pământul reavăn a acoperit sicriul. Cu toate că ne aflăm în toiul verii, oamenii au rămas multă vreme tăcuți în ierburile înalte dintre pietrele de mormânt. Iar eu i-am văzut pe Îngerii Domnului, cu chipuri ca de copii, ridicându-l pe bunicul din movilă și purtându-l spre

²⁹ Apelativ cu sensul de „domnul” sau „domnule”.

³⁰ Aluzie la cele trei rugăciuni zilnice ale evreului.

ceruri. Nimeni n-a observat această minune care a avut loc sub ochii noștri. Toți stăteau tăcuți și îndurerați, orbi la ceea ce văzusem eu.

Irena a fost șocată de ultimele fraze care ieșiseră din gura lui Ernest și lacrimile au început să-i curgă pe obraji. Nu Ernest pe care îl cunoștea ea îi citise aceste pagini, ci un Ernest legat de alte imagini. Cuvintele aveau un sunet clar, erau rupte din sufletul lui.

Cititul îl obosise. Irena i-a făcut un ceai cu lămâie. De data asta n-a mai întrebat-o: „Ce părere ai?”

Stătea la masă fără să scoată un cuvânt. Irena i-a servit o prăjitură cu mere și s-a retras în bucătărie.

35

Ernest se așază la birou în fiecare dimineată. După curbura spatelui, Irena își dă seama cât e de adâncit în scris. Uneori se concentrează asupra foii albe, însă nu scrie. „Irena!”, strigă pe neașteptate. Irena ascultă atent. Dar el nu cere nimic, vrea doar să se asigure că e lângă el.

În ultima săptămână a vorbit cu durere despre faptul că ani la rând și-a desconsiderat limba maternă. „Limba evreilor este sufletul lor”, i-a spus. Pe birou e un carnet în care notează cuvinte, expresii și proverbe în idiș. De câte ori își amintește vreun cuvânt sau vreun proverb se grăbește să-l noteze în carnet.

Ernest luptă cu uitarea, temându-se ca nu cumva vreuna din vorbele acestea dragi pe care le-a auzit în copilărie să se piardă. Uneori o întreabă dacă a auzit acasă vreun cuvânt de care tocmai și-a amintit. Irena își forțează memoria și, când își aduce aminte, pe buze îi înfloreste un zâmbet fericit.

Uneori i se pare că Ernest a ieșit din grota neagră în care trăiește de ani de zile și că acum pășește cu grijă, încercând să se obișnuiască din nou cu lumina. Nu se poate spune chiar că e vesel, dar tristețea care îi întuneca fruntea s-a risipit. Scrie zilnic câte o pagină sau două. Șlefuieste fiecare propoziție și câteodată o copiază de mai multe ori. Mormăie pentru sine, fredonează sau lasă să-i scape câte un cuvânt care exprimă îndoiala.

Ieri i-a destăinuit că drumul spre casă, care era blocat, a fost deschis de la întoarcerea sa din spital. S-a dovedit că vorbea despre prima lui casă, care nu era cea a părinților, ci cea a bunicilor. În adâncul lui era conștient de asta, dar numeroase obstacole i-au întârziat întoarcerea.

— Și tu simți aceeași duioșie pentru buncii tăi? a întrebat-o.

— Buncii mei au murit înainte ca eu să mă nasc.

— Ai dreptate, iartă-mă, a spus lovindu-și fruntea cu palma.

Înainte de-a pleca acasă, Ernest a rugat-o să asculte un capitol scurt. Fragmentele scurte pe care i le citește o poartă departe de-aici, în satul natal al părinților și al bunicilor ei. Părinții i-au povestit multe despre satul acela, dar abia acum îl vede clar în fața ochilor. Ernest e un vrăjitor. Cu doar câteva cuvinte, câteodată chiar unul singur, o transportă altundeva, într-un loc nou.

Imediat după moartea bunicului, unchii și mătușile s-au adunat pentru prima săptămână de doliu³¹, iar căsuța care cunoscuse ani de tăcere s-a umplut de voci vioaie. Agitația n-a durat multă vreme. Carpații nu suportă zgomotul și frământarea. După o zi sau două totul s-a liniștit și numai murmurele ușoare ale rugăciunilor mai umpleau odăile.

Îndoliații se roagă de trei ori pe zi, iar uneori li se alătură vecinii apropiați și chiar rutenii, care rostesc numele bunicului cu venerație. Cunosc obiceiurile de doliu ale evreilor și spun în idiș: „Domnul să vă aline durerea”.

Tot ce văzuse atunci capătă formă, chiar și detaliile mărunte, cum ar fi rogojina țărănească lungă și colorată, împletită de țărâncile din sat, pe care șed acum îndoliații. Printre aceștia se remarcă obrazul plăcut și rotund al mătușii Maica, sora mamei, ai cărei ochi sunt măriți de uimire din cauza celor ce se povestesc despre tatăl ei și

³¹ Referire la shiva, prima săptămână de doliu, când rudele de gradul întâi ale decedatului locuiesc de obicei în casa acestuia, stau pe jos, primesc vizite de condoleanțe și țin rugăciunile rituale.

despre cât era de important.

În sat, evreii își băteau și ei copiii, însă nu și tatăl ei. El le vorbea copiilor lui îmbrățișându-i sau purtându-i în brațe, iar când au crescut, li se adresa ca unor oameni maturi. Nu bătea nici animalele. Un cal care fugea nu era pedepsit. Dacă vaca lovea cu piciorul și răsturna găleata, vărsând laptele, era muștrată, dar nu bătută. Nu e de mirare că era mereu înconjurat de păsărele. Acestea se așezau pe umerii lui, îi ciuguleau din palmă, îl însoțeau când pleca la câmp și când se întorcea seara acasă. Bunicul era apropiat de mulți oameni și de multe animale. După moartea lui, câinele a scheunat toată săptămâna, n-a mâncat și n-a băut nimic, iar la sfârșitul doliului s-a retras în cușca lui să moară.

Acum câinele și cușca au devenit una cu copacii înalți care înconjurau casă, cu fântâna în adâncul căreia apa abia se vedea, dar în ale cărei găleți ce se ridicau picurând se ascundea tot ce se găsea în ea - întunericul tainic, lichidul strălucitor și rece care astâmpăra setea mai bine decât orice pe lume.

Toată săptămâna de doliu n-au mâncat într-adevăr, doar au gustat din ce li se oferea. Două rutence tinere serveau cafea și plăcintă cu prune sau colțunași cu brânză. Aproape tot timpul vorbeau în șoaptă, dar unii bătrâni ridicau capul și binecuvântau cu voce tare.

Bătrânii sunt o specie aparte. Bătrânul Efraim e cel mai respectat dintre toți. Poartă o cămașă țărănească lungă, un chimir la brâu și pantofi mari din pânză. Când spune ceva din Biblie, închide ochii și toți îi ascultă cuvintele cu încordare.

„Domnul a dat, Domnul a luat, nu avem voie să-i punem la îndoială hotărârea. Prea multe gânduri sunt o otravă pentru trup și pentru suflet. Trebuie să ne înmulțim faptele, căci numai în faptă ne e izbăvirea”. Așa a vorbit bătrânul Efraim, amuțind toate cârtelile și îndoielile care veneau dinspre bănuțele joase pe care stăteau îndoliații. „Trebuie să mulțumim pentru ce este bine și pentru ce ar putea fi mai bine, căci toate vin de la El. Nimic pe lumea

asta nu e întâmplător. Hazardul e o născocire a Satanei”.

Părinții lui Ernest se află și ei printre îndoliați. Au venit noaptea cu o căruță și de atunci stau pe podea. În mod ciudat, tăcerea lor a găsit aici o porțiță de scăpare: se roagă, vorbesc cu frații și cu unchii, rostesc cuvinte și fraze întregi. Chipul mamei e complet schimbat, fruntea ei e luminoasă. Tatăl care s-a ridicat la ceruri i-a lăsat moștenire câteva din trăsăturile lui. Tata nu s-a schimbat, pe fața lui e întipărită aceeași tristețe. E adevărat, se roagă împreună cu cei îndoliați, dar rugăciunea nu-i risipește nici măcar o clipă umbrele întunecate de pe frunte.

Zilele de doliu sunt lungi și pline, întinzându-se de la trezire până noaptea târziu. Între o rugăciune și alta se studiază capitole din Mishna³², se cercetează texte sacre. La aceste discuții iau parte și tinerii. Noaptea un oftat greu se ridică din casă. Nu se poate ști dacă e vorba de resemnare sau de o durere care refuză să se lase alinată.

Rugăciunea și studiul continuă până după miezul nopții. Apoi efortul pare să slăbească. Toți adorm pe locurile lor, chiar pe rogojină.

Dumnezeu n-a dispărut nici acum din casă. Se dezvăluie în alte chipuri. Dis-de-dimineată, bucăți de întuneric se desprind din pădure și îi învăluie într-o pătură neagră pe cei care se roagă. Pentru o clipă mi se pare că Dumnezeu nu se află numai în lumină, ci că se ascunde de asemenea în întunericul umed și rece. Sunt aici, anunță El, iar cei care se roagă îi simt prezența umedă și diferită, sunt zguduiți și recunosc că mai au mult până să ajungă la bine și la puritate, ridică vocile și plâng.

Însă la asfințit, în toiul rugăciunii, Dumnezeu apare ca o lumină neașteptată, orbindu-i pe cei care se roagă. Îndoliații pleacă repede capetele, pentru ca acest foc să nu-i ardă. Lumina se revarsă, curge, dar nu slăbește. Totuși sufletul știe că nu mai e vorba de supărare, ci de

³² Culegere de comentarii ale legilor biblice cuprinse în Talmud și redactate definitiv, după o îndelungată circulație orală, în jurul anului 200 d.H.

iertare și compasiune.

Ajungând acasă, Irena simte că ziua petrecută alături de Ernest a coplesit-o. Uneori se așază la masă și plânge de emoție. Abia mai târziu înțelege că, citindu-i paginile acelea, i-a dezvăluit taine pe care le păstrase îngropate în adâncul lui vreme de mulți ani.

Odată l-a auzit întrebându-l pe doctor:

— Trupul se ofilește și moare. La fel se întâmplă și cu sufletul?

Medicul a rămas uluit și i-a răspuns:

— Eu nu sunt decât doctor, dumneavoastră ce profesie aveți, dacă-mi permiteți să întreb?

— Am fost consilier financiar.

— Și acum?

— Încerc să scriu.

— Tot respectul!

— Și pentru ce atâta respect?

— Pentru încercarea de a descrie sufletul...

— Domnule doctor, a spus Ernest întorcându-se spre el, nici nu vă puteți imagina cât de mare e incompetența mea.

36

La sfârșitul săptămânii de doliu unchii și mătușile s-au întors la casele lor din oraș, iar bunica Reizel a rămas singură pe moșia ei de la țară. Părinții lui Ernest au plecat la rândul lor. El a avut impresia stranie că se bucurau să-și lase unicul fiu la bunica sa. Oricum, Ernest nu ceruse să se întoarcă acasă. Casa de la oraș îl apăsase întotdeauna. Aici tăcerea e limpede, liniștea copacilor înalți revărsă asupra lui o senzație de frumusețe și de spațiu. Când merge, umbrele copacilor îl însoțesc pretutindeni și, cu cât se adâncește mai mult printre copaci, cu atât se înmulțesc minunile: aici o tufă de zmeură și, nu departe de ea, o creangă care se apleacă sub greutatea afinelor. Poți să găsești chiar și un cireș pitic care face fructe negre ca niște cărbuni. Pe neașteptate se ivește din frunzișul des un corb uriaș, care umple pădurea cu croncăniturile lui.

Dacă merge mai departe, poate să dea peste un lac

ascuns în inima munților. Fusese de multe ori acolo cu bunicul, care stătea pe mal și privea apa cenușie. Uneori se descălțau și își muiau picioarele în apă. Bunicul știa să înoate bine, dar n-o făcea. „Înotul și tot ce e legat de el nu sunt potrivite pentru un evreu. Un evreu trebuie să privească și să cugete. Cugetarea îi aduce în minte imagini care i-au dispărut din vedere. Imaginile noi sunt un reazem pentru credință”.

De când a plecat dintre cei vii, prezența bunicului s-a amplificat. De câte ori iese la plimbare, Ernest simte că bunicul e lângă el. Se ducea împreună cu bunicul să verifice cât de coapte sunt holdele sau cât de îmbujorate sunt fructele din livadă și, desigur, în ce stare se află paiele pentru hrana animalelor. Bunicul mergea încet.

„Mersul grăbit nu-i stă bine evreului”, spunea și un zâmbet îi înviora fața păroasă. Bunicul zâmbea mult, cu un zâmbet care îi lumina chipul, dar nu râdea niciodată în hohote.

Ernest hoinărește aproape toată ziua și, când se întoarce, o găsește pe bunica Reizel gătind. La masă bunica se comportă de parcă bunicul ar ședea în capul mesei. De la dispariția sa i-a adoptat gesturile. Face întocmai tot ce făcea bunicul. Odată, într-o zi caldă de vineri, a adormit după-amiază și, când s-a trezit, se însera deja. Nu și-a putut ierta această neglijență. De atunci postește în fiecare luni. Dar nu se lasă niciodată cuprinsă de disperare. Se trezește dimineața devreme, se roagă, bea o ceașcă de cafea și pleacă la câmp. La fel ca bunicul, cunoaște câmpurile ca pe propria palmă, știe ce s-a copt în grădină și ce legumă trebuie culeasă, care parcelă trebuie arată și care lăsată să se odihnească până la toamnă. Țărâncile rutene o ascultă cu supunere și zic: „O să facem precum spui”.

Pe înserat, când se întoarce de la câmp, se așază cu ochii închiși lângă locul pe care obișnuia să șadă bunicul. E greu de aflat dacă se roagă sau își adună gândurile. Față de Ernest e exigentă numai în două privințe: rugăciunea de

mulțumire³³ dimineața și rugăciunea „Ascultă”³⁴ înainte de culcare. Câteodată și mama sa îi amintea că trebuia să se roage. Bunica Reizel era fermă, nu se purta cu el așa cum te porți de obicei cu un copil unic.

Nici după pomenirea de treizeci de zile bunicul n-a dispărut din casă. Se ivea în locuri neașteptate. În Carpați omul nu pleacă pe cealaltă lume fără să lase în urmă fărâme din existența sa pământească. Bunica, în orice caz, nu vorbea despre el la trecut.

Între timp Ernest a observat că fereastra închisă ce dădea spre răsărit are o nouă prilește. La orele de rugăciune ale bunicului, bunica o deschide și se așază lângă ea. Stă acolo exact atât cât ar fi durat rugăciunea, apoi o închide. De când a murit bunicul, fereastra are o existență nouă. Bunica se ferește să se apropie de ea în afara orelor de rugăciune. Propriile ei rugăciuni le face în camera mică de lângă dormitor.

Vineri seara bunica iese în grădină, culege flori și le pune în două vase de ceramică, pe care le așază pe pervazul ferestrei. Geamul închis capătă dintr-odată înfățișarea unui portal.

Sâmbăta Ernest se duce cu bunica la sinagogă. Merg pe același drum și pe aceleași cărări pe care mergea cu bunicul. Nici bunica nu vorbește. În munții Carpați oamenii învață tăcerea de la copaci și de la stâncile de bazalt. Când trăia bunicul, nu se ducea în fiecare sâmbătă la sinagogă, dar acum, că el nu mai e, are grijă să se ducă în fiecare săptămână. Atunci mersul ei, spre deosebire de cel pe care îl are acasă, este încet și îngândurat.

Sinagoga e o clădire mică din lemn. Oamenii intră îndoindu-se de spate. Pe locul bunicului nu stă nimeni. Lipsa lui îi face și mai simțită prezența. La sinagogă lumea păstrează nu numai amintirea bunicului, ci și pe a tatălui său, ba chiar și pe a bunicului său. Tatălui bunicului i se

³³ *Mode Ani* („îți mulțumesc”) - prima rugăciune a zilei, în care evreii îi aduc mulțumiri lui Dumnezeu.

³⁴ *Shema Yisrael* („Ascultă, Israele!”) - rugăciunea și crezul central al iudaismului, în care se exprimă unicitatea lui Dumnezeu.

atribuie zicala: „Să nu-ți închipui că, dacă vei tăia copacul, îi va dispărea și umbra”. Zicala e luată în sensul literal, dar unii spun că se referă la om.

Sâmbătă seara bunica lui coboară în pivniță să pregătească produsele din lapte. Subsolul întunecat, luminat de două lămpi, face și el parte dintre minunile locului. În pivniță bunica bate untul, face brânzeturi și păstrează merele pentru iarnă.

Să ridice chepengul pivniței, să coboare scările, să aprindă lămpile, toate lucrurile pe care le făcea împreună cu bunicul, le face acum singură. Nu se plânge, face totul repede și foarte concentrată. Uneori lasă să-i scape câte un cuvânt sau o jumătate de propoziție pe care Ernest nu le înțelege. Nu cere explicații. Aici înveți să nu pui întrebări decât dacă e absolut necesar.

Sâmbătă seara a venit o vecină ruteancă și a adus un buchet de flori. Bunica a primit-o cu bucurie, i-a povestit ce făcuse în cursul săptămânii și ce o aștepta încă. Ruteanca i-a istorisit cu o durere reținută ce i-a făcut fiicăsa din prima căsătorie. Bunica a ascultat-o cu capul plecat, iar la urmă a sfătuit-o să se roage. „Nimic nu poate schimba lucrurile mai mult decât rugăciunea. Rugăciunea face minuni”, a spus cu vocea bunicului.

În fiecare seară, înainte de plecare, Ernest îi citește Irenei un fragment sau un capitol. Capitolele sunt scurte și fără vreo legătură între ele. Ernest ar vrea foarte mult să audă din gura ei

O părere sau o observație, dar Irena nu știe ce să spună, abia în drum spre casă sau când stă în sufragerie simte că scenele evocate de Ernest

1 s-au gravat în memorie. Uneori își imaginează copacii din munții Carpați. Sunt atât de înalți, încât numai gândindu-se la înălțimea lor o cuprinde amețeala.

Cu câteva zile în urmă a avut un vis lung. Se făcea că mergea împreună cu Ernest pe potecile care străbat munții Carpați. Amândoi aveau nouă ani. Ea purta o rochiță din dantelă pe care i-o cususe maică-sa, iar Ernest era îmbrăcat în pantaloni scurți și într-o cămașă albastră,

asemenea celor purtate de tinerii din Hashomer Hatzair. Mergeau mână-n mână. Simțea strânsoarea mâinii lui și îi venea să-l sărute, dar nu îndrăznea. Ernest, mai curajos, i-a pus mâna pe umăr și a strâns-o la piept. A fost atât de fericită că a uitat până și puținele cuvinte de care dispune.

— Totul ți se datorează, i-a spus Ernest într-una din seri.

Complimentele pe care i le face o stânjenesc. Irena nu acordă prea multă importanță nici gândurilor, nici faptelor sale, dar în inima ei se bucură că Ernest scrie fără odihnă și că în fiecare zi încă o pagină sau două se adaugă celorlalte.

37

Într-o seară îi spuse Irenei:

— Cred că sunt pe drumul cel bun.

Ea se ridică și se apropie de pat, zicând:

— Nu te înțeleg.

— Mă întorc în locul din care am plecat.

— Slavă Domnului! îi scăpară cuvintele întocmai ca înainte.

— Irena, draga mea, dacă mi se întâmplă ceva, arde totul în afara acestui caiet.

De fiecare dată când Ernest îi spune lămurit sau îi dă de înțeles ce să facă cu manuscrisele sale, Irena se apropie de patul lui și privirea ei spune: Nu ți-ai încheiat datoria pe lumea asta. Nu sunt o femeie cultă, dar inima îmi spune că acum, când ești la mijlocul operei, nu ți se va întâmpla nimic rău. Ernest îi prinde privirea și intensitatea ei îl copleșește.

Ernest scrie asiduu. Uneori se miră de memoria sa, iar alteori de ce așterne pe hârtie stiloul lui. Acesta scoate la iveală lucruri de multă vreme îngropate în adâncul lui, cum ar fi lunga plimbare nocturnă pe care a făcut-o împreună cu bunicul și în timpul căreia n-au scos un cuvânt. Noptile în Carpați sunt limpezi și diafane, cu albastrul pătat de nori subțiri. În anii aceia Ernest se simțea foarte apropiat de Dumnezeu, dar nu știa să-și exprime sentimentele. Bunicul era tăcut și nu vorbea

despre Dumnezeu, dar toată ființa sa spunea că pământul pe care pășim e sfânt, că nu avem voie să ne purtăm brutal sau să abuzăm de el și că în animale există de asemenea ceva din Creator. În casa bunicului nimeni nu se atingea de carne, se mânca numai ce rodea pământul. Bunica era o adevărată specialistă în prepararea supelor, a budincilor și a diferitelor feluri de compot. Spre sfârșitul verii acoperea rogojina cu prune, mere și pere. Fructele se uscau la soare și prindeau o coajă aurie.

Săptămânile în care a stat cu bunica i s-au întipărit bine în minte, și nu datorită vreunor discuții sau evenimente deosebite. Bunica era ocupată din zori până-n noapte, niciun fel de muncă n-o dezgusta. În grădina de zarzavat muncea la un loc cu țărâncile rutene, iar în livadă își punea un sac pe umăr și culegea fructele. Nu păstra pentru ea tot acest belșug. A zecea parte o dona pentru săraci, vindea cam jumătate din recoltă, iar restul îl trimitea copiilor care locuiau departe, în orașele aglomerate.

Copiii și nepoții nu și-o aminteau întotdeauna, dar ea ținea minte numele fiecăruia. Seara scria scrisori, iar dimineața se ducea în sat, la oficiul poștal din centru, și trimitea cu mâna ei pachetele și scrisorile. Drumul până la oficiul poștal și înapoi avea și el farmecul lui. Femei rutene opreau căruța, o întrebau de sănătate și o rugau să le binecuvânteze. Bunica nu ezita. Punea mâna pe capetele femeilor și le binecuvânta.

Își mai amintește că bunica lui controla cu atenție spălatul mâinilor dimineața, căci noaptea lăsa impurități pe mâini și ele trebuiau spălate.

— Noptile pângăresc? întreabă Ernest cu inocență.

— Din cauza spiritelor rele, răspunde bunica pe un ton practic, de parcă ar fi fost întrebată despre recoltă sau despre prețul unei lăzi cu castraveți.

— Putem vedea spiritele rele? se interesează Ernest cu o curiozitate crescândă.

— În general nu le vedem, răspunde bunica fără tragere de inimă. Există lucruri despre care nu se

vorbește.

Ernest știe asta, dar mai încearcă totuși o întrebare:

— Sunt mici?

— Așa se spune.

— Tu le-ai văzut?

— O singură dată, a răspuns ea și un surâs i s-a ivit pe buze.

Nu se vorbește despre spiritele rele, dar nu încapе îndoială că ele există. O mezuză³⁵ corect scrisă păzește intrarea în casă, iar cărțile sfinte – toată casa. Spiritele rele nu îndrăznesc să intre într-o casă în care sunt cărți sfinte.

Lucrurile din casa bunicilor nu i se păreau niște obiecte neînsuflețite, ci niște ființe care respirau și ascundeau o viață tainică, de pildă butoaiele de lemn pline cu apă de ploaie din spatele bucătăriei sau ciocanul mare de lemn, cu care bunicul înfigea în pământ stâlpii gardului.

În casa bunicului nu se ascuțeau cuțite și nu se tăiau vite sau păsări. Toamna se culegeau fructele și legumele și se păstrau în pivniță. De fiecare dată când bunica ridica chepengul, un miros de umezeală urca din întuneric. În pivniță mai erau oale de lut acoperite cu năframe albe, în care covăsea laptele. În fiecare sâmbătă seara bunica scotea de pe aceste entități mute năframele de o albeață imaculată, strângea smântână de pe lapte, apoi punea laptele acru în pungi albe pe care le agita cu putere și aproape imediat acesta se încheaga, preschimbându-se într-o brânză aromată.

Bunica Reizel nu se plângea. Era o femeie foarte reținută. Dacă primea vești proaste de la copii sau de la nepoți, își acoperea chipul cu o basma sau stătea nemișcată, fără să vorbească.

Moartea are mulți mesageri, dar încetul cu încetul învățăm să-i cunoaștem. „Moartea e o iluzie și o înșelătorie, spunea lumea repetând cuvintele bunicului.

³⁵ Cutiuță din metal sau lemn care conține texte biblice și care se fixează pe tocul ușii caselor evreiești, fiind sărutată, conform tradiției, la intrarea și la ieșirea din casă.

Numai proștii sau ignoranții cred că moartea e sfârșitul”.

Ernest citește Biblia și îi admiră pe strămoși, care erau legați de pământul și de vitele lor, dar totodată vorbeau cu Dumnezeu așa cum vorbesc fiii cu tatăl lor, iar El le răspundea cu glas omenesc. Nu pluteau deasupra lor nori de îndoială. La fel trăiseră și bunicii lui din munții Carpați, cu multe generații după aceea.

Uitase lucrul ăsta vreme de mulți ani. Dar Irena nu l-a uitat. Părinții i-au transmis în mod discret credința strămoșească. Atunci când Irena spune: „Mă rog în inima mea”, lui Ernest i se pare că știe despre ce vorbește. La el credința e alcătuită doar din pâlpâiri sau licăriri care se aprind și se sting. Irena, ar vrea s-o întrebe, cum ai reușit să păstrezi toată această știință tainică? Dar bineînțeles că n-o face. De fiecare dată descoperă la ea un gest sau o atitudine pe care nu le văzuse înainte. De pildă, felul în care privirea care i se umple de mirare dimineata, când deschide fereastra și pune pe pervaz un ghiveci cu flori.

Acum îi e clar: convingerile ei nu sunt dematerializate, ci strâns legate de obiectele din jurul ei, și de fiecare dată când atinge niște flori sau niște lumânări, parcă ar fi gata să îngenuncheze. Uneori i se pare că a ajuns la el dintr-o lume a începuturilor, unde dragostea de pământ se contopește cu dragostea de Cer. Odată a simțit asta atât de puternic, încât a îmbrățișat-o și a sărutat-o. Irena nu s-a mișcat din loc, de parcă ar fi fost vrăjită.

38

Ernest scrie și rupe paginile, însă într-un fel cu totul diferit de cel dinainte, observă Irena. Nu mai e furios, ci doar nemulțumit de sine. Cuvintele pur și simplu nu se potrivesc cu intențiile sale. Toată ziua va căuta alte cuvinte, uneori va aștepta mai multe zile până când acestea vor veni. Depresia încearcă să-l cuprindă, însă Ernest e decis să progreseze.

Uneori arată ca un om care a fost exilat și a rătăcit ani îndelungați, ca până la urmă drumul către casă să-i fie dezvăluit în vis. Acum îi e frică să nu piardă calea. Scrie cu înfrigurare, de parcă s-ar lua la întrecere cu timpul. Din

când în când își schimbă poziția capului, ca pentru a vedea cât a înaintat și dacă nu cumva s-a abătut din drum.

Ieri i-a povestit Irenei că pe moșia bunicilor săi erau câțiva cai în grajd și trei vaci în staul. Cum de i-au ieșit până acum din minte? Când una din vaci s-a îmbolnăvit și exista pericolul să le molipsească și pe celelalte două, doi țărani voinici au venit s-o ia și să-i facă felul. Se punea întrebarea dacă s-o taie sau s-o împuște. Bunica iubise mult vaca și era descumpănită. În cele din urmă a cerut să fie adus veterinarul, ca să-i facă o injecție și să-i ușureze moartea. Țăranii s-au mirat de cererea ei, iar unul a zis:

— E o vacă, în fiecare zi se taie o vacă în sat!

— Noi suntem datori să avem milă față de animale, s-a încăpățânat bunica.

— Cum vreți, s-au resemnat ei.

Veterinarul a venit. Un bărbat mărunțel, pe jumătate evreu, care s-a achitat de datoria lui. Vaca a fost scoasă imediat din staul și dusă unde trebuia. Bunica a însoțit-o din ochi tot drumul. Când a dispărut printre copaci, a plecat capul, a intrat în casă și s-a așezat pe locul ei fără să scoată un sunet.

Scrisul revigorează memoria lui Ernest și îl poartă de fiecare dată către alt tărâm.

Casa țărănească era înfiptă în mijlocul copacilor, ca și când ar fi făcut parte dintre ei. Însă de la distanța anilor, părea un templu din lemn în pragul căruia trebuia să te descălți. Obiectele din casă erau puține și toate erau făcute din lemn. Mesele, scrinurile, pervazurile ferestrelor erau împodobite cu flori de toate culorile, uscate sau proaspete, iar oaspetele care intra în casă era amețit de parfumul lor. Liniștea plutea peste spațiul umbros și umplea sufletul de viziuni. Când bunica întreba ceva, bunicul nu se grăbea să răspundă. Nu e politicos să răspunzi imediat. Rămânea pe locul lui sau ieșea afară și abia când se întorcea îi răspundea la întrebare. Afară se vorbea puțin, iar în casă se tăcea. Ziua era împărțită în felii lungi de tăcere sau de emoție. Ca și cum s-ar fi decis undeva că vorbele sunt mai scumpe decât aurul și nu avem

voie să le risipim.

Mai erau și zile în care țineau un fel de post al vorbelor. Un vis urât, o senzație tulbure sau o presimțire rea le impuneau dintr-odată tăcerea. Continuau să lucreze, să se ocupe de animale, să-i asculte pe țăranii care munceau pe pământul lor, dar niciun cuvânt nu le ieșea din gură. De obicei acest post dura o zi întreagă, dar uneori îl prelungeau. Țăranii știau că se abțineau să vorbească și căutau să-i deranjeze cât mai puțin.

În aceste zile mâncau pe sponci și în grabă, parcă numai pentru a îndeplini o datorie. Postul se impregna în mișcărilor lor, în felul în care ridicau un obiect sau o unealtă, dar cel mai mult se cunoștea pe frunțile lor, care căpătau o culoare mai închisă.

Irena ascultă și sufletul i se deschide către el. Revelațiile lui Ernest îi mișcă inima, căci satul mamei și al bunicilor ei, despre care maică-sa îi povestise atâtea serile, înainte de-a adormi, satul acela e înrădăcinat în sufletul ei, iar acum, datorită descrierilor lui Ernest, îl simte mai aproape și mai ușor de înțeles, de parcă ar fi dezbrăcat hainele pământești și ar fi îmbrăcat în hainele veșniciei.

Ce sat minunat ai! ar vrea să-i spună, dar n-o face. Știe că lui Ernest nu-i place când folosește cuvinte ca „minunat”, „splendid” sau orice termen care exprimă admirație.

Irena se bucură de dezvoltările lui încântătoare, dar temerile nu i se risipesc. Îi e frică de o nouă cădere. În fiecare seară aprinde câte o lumânare și se roagă ca depresia să nu pună din nou stăpânire pe Ernest, ca inima lui să reziste efortului și ca dorința de distrugere să nu-l cuprindă din nou.

Depresia nu revine, dar dă semne de slăbiciune. Îi este greu să stea pe scaun. Doctorul e de părere că ar fi bine să se interneze în spital și să-și facă niște analize.

— Tocmai acum, spune Ernest, tocmai acum când în sfârșit imaginile și cuvintele se leagă.

— Numai o săptămână, încearcă doctorul să-l convingă.

— Peste o săptămână, cere Ernest o amânare și medicul i-o acordă.

În ciuda slăbiciunii, Ernest continuă să scrie, întins în pat sau așezat în fotoliu. Irena se străduiește să nu-l deranjeze și se apropie de el doar ca să-l anunțe că masa e gata. În ultimele zile pofta de mâncare i-a cam scăzut, dar ca să n-o necăjească pe Irena, se silește să mănânce puțin.

Imaginile revin noapte de noapte. Câteodată sunt atât de limpezi și de viguroase, că refuză să se lase îmbrăcate în cuvinte. Ernest știe că, dacă nu găsește cuvintele potrivite, imaginile vor dispărea ca și cum n-ar fi existat niciodată. Se străduiește din răsuferință să le prindă.

În munții Carpați, Dumnezeu avea nenumărate înfățișări. Salcâmul înalt din curtea casei, care își întindea coroana spre cer, era una dintre ele. Țăranul Vasil, care căra în spinare un sac cu orz și îl punea lângă troacă, era alta. Vasil e un om nevoiaș, care a plecat de acasă din cauza nenorocirilor ce l-au lovit. Nevasta și cele trei fiice i-au ars de vii în timp ce dormeau, în ziua când el era plecat la oraș să vândă recolta de pe ogoarele sale. Au trecut deja ani de la nenorocire, dar urmele ei nu i s-au șters de pe chip. În fiecare din mișcările sale se simte blestemul cu care l-a afurisit Dumnezeu. Nu vorbește și nu pune întrebări. Muncește de dimineață până noaptea târziu. Când bunica îi spune: „Ajunge, Vasil, du-te și te odihnește”, îi răspunde: „Am să mă odihnesc, am să mă odihnesc” și continuă să muncească. Uneori mi se pare că seamănă cu unul din uriașii care au îndrăznit să-l înfrunte pe Dumnezeu și pe care Dumnezeu i-a pedepsit cu asprime.

Alteori arată ca unul din trimișii tainici ai Domnului, cu chipuri cenușii, cu stări de spirit neschimbate, de parcă ar fi sclavi și nu trimiși ai Domnului; cine îl privește însă de aproape, vede că în tot ceea ce face există o intenție ascunsă, un scop suprem. Lucrul ăsta se vede din ritmul lui de lucru regulat și sare în ochi mai ales când stă pe câmp pe înserat și își avântă coasa prin trifoi.

De când bunicul i-a destăinuit că Dumnezeu se află

pretutindeni, Ernest are grijă să nu rănească animalele mici și pășește cu atenție. Ascultarea și atenția sunt oricând lăudabile. În munții Carpați omul stă uneori și ascultă ore în șir, pentru ca sunetele pe care le aude să prindă viață înăuntrul lui.

Bunica spunea: „Apa de ploaie este bună pentru trup vineri seara”. A auzit expresia asta nu numai o dată, dar atunci, desigur, nu i-a înțeles semnificația. Bunica exprima numai ce era necesar, folositor și mângâietor, toate cu glas scăzut. Numai dacă amenința vreo primejdie ridica vocea.

„Lui Dumnezeu nu-i place să vorbești tare”, spunea. Cuvântul „eu” era interzis, existau multe cuvinte indirecte ca să eviți să spui „eu”. Pe când avea cinci sau șase ani și se simțea încă străin acolo, îl întrebase pe bunicul:

— De ce nu e voie să spui „eu”?

— Pentru că omul nu e Dumnezeu, îi răspunsese bunicul cu vocea sa groasă, care nu lăsa loc de îndoială.

Cu trecerea timpului a aflat: în munții Carpați sunt două feluri de a-l sluji pe Dumnezeu, discret sau adorându-l în văzul tuturor. Slujirea discretă e tainică, se petrece în șoaptă, lângă fereastra care dă spre răsărit. Idolatria o vezi pretutindeni – pe câmp, sub copaci, oriunde.

Marginile drumurilor și ale ulițelor erau împânzite de cruci și troițe, iar țăranii înalți și voinici stăteau lângă cruci ca niște copii dojeniți. Se uita la ei ore întregi. Bunica îi amintea că nu avea voie să-i privească, pentru ca nu cumva să deprindă gesturile lor idolatre. Un evreu trebuie să-și supravegheze gesturile, să nu se grăbească și să nu imite animalele. Dacă un neevreu strânge în brațe o femeie și o trânteste în iarbă, trebuie să pleci repede de acolo.

39

Amânarea s-a terminat și Ernest a fost internat. Irena nu se dezlipește de lângă patul lui. Îi pare rău că și-a întrerupt lucrul. Viața și scrisul lui sunt strâns împletite acum. O pagină ale cărei cuvinte iau forma povestirii și ale cărei fraze curgătoare îi luminează chipul.

Odată i-a spus: „Adevărul nu este de-ajuns. Dacă nu e îmbrăcat în cuvintele potrivite, pare fals, ba chiar mai rău,

pare o prefăcătorie sau o ipocrizie”.

În ultimele săptămâni simte că nu mai are nevoie de descrieri, taie fără milă cuvintele care nu sunt utile povestirii, alege cu grijă detaliile, păstrându-le doar pe cele neapărat necesare.

Ernest se bucură că zilele pe care și le-a petrecut citind povestirile biblice n-au fost în zadar. Traiul în munții Carpați nu curgea ca un fluviu liniștit, dar cuprindea tot ce era descris în Biblie: simplitate, consistență și credința că viața are un scop. Nu suntem un mănunchi de ființe disparate, apărute de nicăieri pentru ca apoi să dispară. Copacii din pădure, calul din grajd și omul de pe câmp – toate formează un întreg.

Deocamdată pe Ernest îl sâcâie durerile. Irena încearcă să-i distragă atenția și îi povestește tot felul de lucruri pe care le-a auzit sau care i s-au mai întâmplat ei. Ernest ascultă și pune întrebări. Are un talent aparte de-a se interesa de amănunte.

— Părinții nu ți-au povestit despre război? revine Ernest asupra subiectului.

— Nu prea multe.

— Și nici n-ai întrebat?

— Am întrebat, dar spuneau că e mai bine să nu vorbești despre o suferință fără sens.

— Despre ce îți vorbeau atunci?

— Despre viața dinainte de război.

La miezul nopții, când el adoarme, Irena se întoarce la el acasă. Apartamentul lui Ernest e în perfectă ordine, dar înăuntru nu se găsesc nici sfeșnice, nici flori uscate, nicio carte de rugăciuni. Irena a eliberat un colț al bucătăriei, a aprins o lumânare, a presărat ici și colo flori uscate și a adus de acasă o carte de rugăciuni. Pentru ca părinții lui Ernest să știe că sunt bineveniți în casa fiului lor. De când a aranjat colțul acesta, întreaga casă și-a schimbat înfățișarea.

Analizele nu sunt ușoare, dar Ernest nu se plânge. Dorința de-a se întoarce acasă și de-a se dedica scrisului îi insuflă fermitate și hotărâre. Irena e îngrijorată, dar n-o

arată, ca să nu-l alarmeze. Într-o zi a întrebat-o dacă a mai trecut pe la casa lui.

— Am trecut zilnic, i-a mărturisit ea.

— Ce se mai întâmplă pe-acolo?

— Nimic, a răspuns Irena speriată de întrebarea lui.

În ultimele zile Ernest pune întrebări neobișnuite. Irena a observat deja că e sfâșiat între imaginile din casa părinților și cele din căsuța bunicilor. A înțeles de curând că suferea mai mult din pricina tăcerii mamei decât celei a tatălui. Tatăl fuma țigară de la țigară, de parcă ar fi vrut să se rupă de locul care îl ținea captiv. Odată l-a auzit spunând: „Îmi vine să dau foc băcăniei”. Maică-sa a încremenit, dar n-a spus nimic.

Cu mulți ani în urmă, când era foarte implicat în activitățile partidului, a auzit un comisar-șef zicând: „Propaganda este esența esențialului ideologiei noastre”. Era un evreu mărunțel, fiul unui misit din oraș, care vorbea întotdeauna tare, de parcă voia să le acopere cu vocea sa pe toate celelalte. Dar nu numai asta îi dădea autoritate. Cuvintele îi curgeau din gură ca dintr-o mașină și era limpede că poseda o forță hipnotică și că vocea sa tunătoare era doar unul din mijloacele de care se folosea ca să-și controleze ascultătorii. Și atunci, în mod nelămurit, a înțeles tăcerea părinților săi și a știut că era tăcerea adevărului. A știut, dar a refuzat s-o accepte. Încă nu-și dădea seama că tăcerea lor era un instrument cumplit de tortură, pe care îl construiseră singuri, ca să-și provoace suferință.

În Carpați oamenii trăiau tăcerea cu toată ființa lor. După ce citea dintr-o carte, bunicul stătea multă vreme pe scaun fără să scoată o vorbă. Era în tăcerea lui un fel de cult tainic. Filtra în minte imaginile zilei pentru a pătrunde în somnul nopții curățat de miraje și confuzii.

— Erau miraje în munții Carpați? întreabă Irena cu naivitate.

— Încercau să se scuture de ele, ca să nu le ia cu ei noaptea în somn. Mirajele provoacă coșmaruri. Rugăciunea dinainte de culcare alungă coșmarurile.

Ernest extrage imagini și frânturi de imagini din adâncul memoriei. Uneori se miră că i-a rămas în minte vreun amănunt anume. De pildă, mama sa șezând pe rogojina îndoliaților, alături de frații și surorile ei, cu obraji din nou îmbujorați. E adevărat, nu vorbește prea mult, dar răspunde la întrebările care i se adresează, se roagă la fel ca mama și surorile ei, puritatea omului credincios i-a revenit în mișcări.

Într-o seară maică-sa i-a vorbit cu un soi de înfrigurare în glas și l-a întrebat: „Nu-i așa că e un loc fermecător?”. Ernest a amuțit de uimire și n-a știut ce să-i răspundă. Mult mai târziu a înțeles că cuvântul „fermecător” nu era unul folosit în Carpați, doar un om care venea din afară spunea „fermecător” sau „minunat” sau altele de acest gen, cuvinte al căror scop este să ascundă lipsa de conținut sau teama. L-a durut faptul că maică-sa, credincioasă toată viața tăcerii ei, a folosit un cuvânt împrumutat de la alții.

Irena veghează toată noaptea somnul lui Ernest și, odată cu prima rază de soare, se ridică din scaun și stă în picioare lângă patul lui. Asistă la luarea temperaturii și a sângelui, iar mai târziu trage cu urechea la discuția doctorilor de după vizită. De câte ori întreabă care sunt rezultatele analizelor de sânge, Ernest primește un răspuns ezitant.

— Cum vă simțiți? e întrebat iar și iar.

— Mă doare spatele. Mă simt slăbit.

Fiecare medic luat în parte e o persoană plăcută, care se interesează cu bunăvoință de sănătatea lui, dar luați împreună seamănă, nu se știe de ce, cu o instanță judecătorească severă. E adevărat că îi ascultă întrebările, dar atenția le este îndreptată spre cifrele și radiografiile pe care le trec din mână în mână. Atitudinea lor o neliniștește pe Irena. „Nu e niciun motiv de îngrijorare¹⁴, spune Ernest când aceștia ies din salon, mai mult ca s-o liniștească pe ea.

După aceea Ernest închide ochii și adoarme. Fruntea îi e asudată, iar țepii albi care i-au crescut pe obraji îi dau

aerul unui om care și-a depășit suferința. Moartea îl sperie probabil, dar nu vorbește despre ea.

Când se trezește din somn, e bucuros s-o vadă pe Irena. Ea îi cojește un măr sau o pară sau, dacă lui Ernest îi e sete, îi întinde un pahar cu apă. De când a fost internat, îl urmărește cu mai multă atenție, îi ascultă respirația și se grăbește să-i ofere tot ce are nevoie. Cu câteva zile în urmă i-a spus:

— Păcat că n-am terminat liceul. Dacă l-aș fi dus până la capăt, m-ar fi primit la școala de surori medicale.

— Mie îmi ești dragă și fără diplomă de bacalaureat, s-a grăbit Ernest să-i răspundă.

Noaptea, când Ernest și ceilalți bolnavi dorm, Irena stă într-un colț și citește. I-a plăcut întotdeauna să citească, dar de când lucrează pentru Ernest, a învățat să extragă mai mult din ce citește. În principal îi plac cărțile despre cel de-al Doilea Război Mondial.

Războiul e un capitol misterios în sufletul Irenei. De când a citit cărțile lui Leib Rochman³⁶ și ale lui Primo Levi, înțelege de ce părinții nu i-au povestit mai multe. În vis o vede uneori pe maică-sa târându-se cu ultimul strop de putere care i-a mai rămas de la muncă spre barăci, sorbind supa chioară și încercând să-și prindă talpa bocancului cu două fire de sârmă. Ciudat, își spune Irena, a trebuit să-l citesc pe Primo Levi ca să înțeleg prin ce au trecut mama și tata. Acest evreu italian mi-a dezvăluit ceea ce părinții mei mi-au ascuns.

Maică-sa nu i-a spus nimic, nici măcar numele unui singur lagăr. De fiecare dată când Irena întreba ceva despre lagăre, chipul ei devenea de nepătruns. Nu-i de mirare că în copilărie crezuse că maică-sa a trăit în timpul războiului o poveste de dragoste pe care a ascuns-o de soțul ei și de ea, iar acesta era un motiv în plus pentru care își iubea mai mult tatăl. Cu el ieșea în lungi plimbări nocturne și tot cu el mergea la cinema. Era înalt și frumos, iar femeile îl urmăreau din priviri. Cu timpul a învățat să-și

³⁶ Leib Rochman (1918-1978) - scriitor și poet evreu de limbă idiș născut în Polonia.

iubească și mama, dar nu chiar ca pe tatăl ei.

40

După zece zile de analize și controale, medicii au ajuns la concluzia următoare: nu era nimic de făcut. Se putea încerca, desigur, chimioterapia, însă în acest caz nu avea să fie de niciun folos. Mai existau câteva tratamente noi, dar eficacitatea lor era îndoielnică. Medicina nu se dădea bătută, dar deocamdată nu prea avea ce oferi. Dacă pacientul dorea să încerce, aveau să-i respecte alegerea.

Medicul mărunțel care a dat verdictul a făcut-o cu oarecare emoție, însă fără a lăsa să planeze vreo îndoială cu privire la părerea majorității. Colegii săi lăsau decizia în mâinile pacientului. Pentru o clipă lui Ernest i s-a părut că urma să scoată din buzunarul halatului un pistol și să i-l întindă zicând: Decizia îți aparține, poți să te împuști sau să-ți continui viața în chinuri permanente.

Ernest a alungat acest gând. L-a întrebat pe medic direct câte luni sau săptămâni îi mai rămâneau de trăit. Răspunsul a fost lung, amănunțit, înțesat de nume și expresii latinești pe care în majoritate Ernest nu le-a înțeles, dar din spusele doctorului reieșea că durata vieții nu se putea aprecia, că depindea de individ și că existau excepții. El a cunoscut personal un pacient în aceeași situație ca Ernest care a trăit mult și până la urmă a murit de cu totul altă boală. Ultima frază a doctorului n-a sunat însă ca o apreciere medicală, ci mai degrabă ca o încercare inutilă de încurajare. Vorbea cu o voce tăragănată, lungind parcă un subiect care putea fi explicat în două propoziții.

Chiar în aceeași zi Ernest s-a întors acasă și imediat s-a simțit mai bine.

Irena iese din casă numai ca să cumpere medicamente și provizii. Toată viața ei e acum Ernest, numai Ernest.

A aranjat patul pliant într-un colț al salonului și noaptea, când Ernest adoarme, îl apropie de patul lui. După miezul nopții se trezește să-i vegheze somnul. Ernest doarme până la ora patru, uneori până la cinci. Irena îi

pregătește micul dejun și se așază lângă el.

De când s-a întors de la spital, a început să-i povestească iar despre serviciul lui militar, despre lagărele eliberate și despre soldații din unitatea lui. Avea încă de pe-atunci îndoieli legate de calea adoptată și de puritatea intențiilor comuniștilor, dar războiul unise inimile. Fiecare înaintare, fiecare sat cucerit, le dădea soldaților senzația că străpungeau cu baionetele ascuțite solzii duri ai monstrului. Senzația aceasta îi făcea să bea mai mult și le întărea inimile.

Eliberau un lagăr după altul. Ar fi vrut să-și iubească frații chinuiți, însă nu-și permitea lucrul ăsta. Era convins că omenirea se îndrepta spre unitate și că într-o zi nu va mai fi nicio deosebire între evrei și neevrei. Realitatea i-a dovedit contrarul. Peste tot se lovea de antisemitism, atât în unitate, cât și în afara ei. Lagărele au fost eliberate, dar nimeni nu s-a grăbit să le acorde foștilor deținuți nici măcar o primă asistență. Când au început să sosească cutiile cu conserve trimise de Joint³⁷, a auzit un ofițer care spunea: „Toată lumea are grija evreilor. Poporul rus a suferit mai mult”. Ernest l-a ascultat scrâșnind din dinți.

Soldații simpli alături de care lupta îl schimbaseră. Îl transformaseră pe comisarul delator într-un luptător, într-un ofițer devotat. Când și-a văzut pentru prima oară frații chinuiți agățați de gardurile de sârmă ghimpată, a înțeles cât de mare era distanța dintre el și ei, cât de înstrăinat de ei era. Și în timp ce stătea în picioare și se gândea la toate astea, a auzit un ofițer rus șoptind: „Seamănă cu Iisus Hristos. Fiecare dintre ei seamănă cu Iisus”. Emoția tânărului ofițer la vederea scheletelor umane agățate de gardurile de sârmă ghimpată l-a scârbit pe Ernest.

— De unde știi că seamănă cu Iisus? a întrebat.

Ofițerul a rămas o clipă împietrit, apoi și-a revenit și a zis:

— De la biserică. În biserica noastră e atârnată o icoană a lui Iisus, slab și chinuit, iar coroana de spini de pe

³⁷ Organizație caritabilă evreiască înființată în 1914, la New York, care activează în prezent în peste șaptezeci de țări.

fruntea lui e întocmai ca sârma asta ghimpată.

— Aștia sunt evrei, a vrut Ernest să-l pună la încercare.

— Știu, Iisus era și el evreu.

În clipa aceea Ernest s-a simțit de parcă primise o palmă peste obraz. S-a retras murmurând:

„Așa e, așa e”.

Întâlnirea cu tânărul ofițer rus lângă gardurile de sârmă ghimpată i s-a întipărit în minte ca o acuzație. Din acel moment Ernest a luptat pe două fronturi. Împotriva nemților, bineînțeles, și împotriva antisemitismului. De fiecare dată când izbutea să fure un camion cu alimente, îl conducea către unul din lagărele de eliberați.

Într-o noapte a intrat într-un lagăr. Nenorociții nu dormeau, stăteau ghemuiți lângă un foc prăpădit. Măinile lor, mai bine zis oasele lor, erau întinse spre flăcări. Când li s-a adresat în idiș au amuțit, de parcă nu le venea să-și creadă ochilor. După ce și-au revenit din uimire, s-au târât spre el, i-au îmbrățișat picioarele și mâinile, l-au sărutat și l-au implorat: „Scoate-ne de aici, nu ne lăsa!”

Ernest s-a cutremurat și a încercat să se desprindă din strânsoarea lor. Chiar în acea noapte a chemat medicul regimentului și câțiva felceri. Aceștia au adus cu ei medicamente și câni cu lapte. Supraviețuitorii erau atât de slăbiți, că nici măcar nu se puteau ține pe picioare.

Imaginile din lagăr nu-l părăseau. De multe ori, la apelul de seară, stătea drept în fața regimentului său și spunea: „Noi luptăm împotriva dușmanului care a creat lagărele de concentrare și a torturat în ele oameni nevinovați”. Știa că nu toți erau de acord cu el, dar majoritatea, soldați tineri și curați la suflet, înțelegeau despre ce vorbea.

Unul dintre soldați s-a apropiat de el și l-a întrebat:

— Ce rău au făcut evreii pentru ca nemții să se înverșuneze așa împotriva lor?

— E greu de știut, a răspuns Ernest ca să nu se trădeze prea mult.

— Nu-l poartă pe Dumnezeu în inimă, a spus tânărul

soldat și toată inocența i s-a citit pe chip.

Când povestește despre soldații de pe front, pe fața lui Ernest reînvie ceva din ofițerul de altă dată. Vorbește hotărât, lăsând deoparte slăbiciunea și diagnosticele doctorilor, și face loc forțelor vii care palpită în trupul lui robust. Dacă am învins monstrul fascist, vom învinge și slăbiciunea asta, spune chipul lui. Irena e atât de bucuroasă, că nu știe ce să mai facă pentru a-i menține buna dispoziție.

41

Ernest nu vorbește despre boala lui. Stă ore în șir în fotoliu și scrie. Vrea să îmbine între ele toate verigile vieții sale. Simte că perioada petrecută în armată e o verigă importantă, însă capitolele copilăriei sale sunt mult mai importante. E o călătorie în timp care va dura multă vreme. Trebuie să persevereze și să nu se surmeneze. Irena înțelege ce simte și încearcă să nu-l deranjeze. Gătește meniuri variate, face ordine prin medicamente, iar dacă Ernest vrea să-i citească vreun capitol, stă lângă el și ascultă. Își dă seama că felul lui de-a scrie s-a simplificat mult, înțelege aproape fiecare cuvânt. Uneori i se pare că face asta de dragul ei și ar vrea să-i spună: Nu te osteni pentru mine, cultura mea e limitată, trebuie să scrii pentru oameni cultivați.

Carpații revin în povestirile sale, de fiecare dată într-o lumină nouă. Când avea opt ani, părinții l-au trimis să petreacă sărbătorile de toamnă la bunici. A rămas la ei o lună întreagă, dinainte de începerea sărbătorilor până după terminarea lor.

De ce îl trimiseseră acolo? s-a întrebat adesea. Era adevărat că se evidențiasse la învățătură, dar de ce să-l ia de la școală și să-l trimită atât de departe de casă? La început a crezut că era din pricina firii lor capricioase. Mai târziu i s-a părut că voiau să-l apropie de strămoși. Acum toate explicațiile care îi trecuseră prin minte i se păreau neîntemeiate.

Asta era tot ce ținea minte: a doua zi după sosire a fost cu ei la culesul fructelor în livadă. Bunicul stătea lângă

un pom încărcat, bunica - alături de el și amândoi aveau câte o traistă petrecută peste umăr. Bunicul întindea brațele lungi către crengile mai înalte, culegea merele și le pune în traistă. Bunica strângea fructele de pe ramurile mai joase. După ce traistele s-au umplut, le-au golit într-un coș enorm din nuiele. Merele din coș nu și-au pierdut strălucirea, ba mai mult: culoarea lor a devenit mai intensă, de parcă ar fi căpătat o viață nouă, mai tumultuoasă.

Când a ajuns la bunici, zile se scurgeau încă în ritmul obișnuit, dar încetul cu încetul curgerea lor s-a încetinit. Asta se vedea din mersul bunicului. Se întorcea de la câmp cu pași mărunți, de parcă timpul stătea să-și oprească roțile, și pe-ale lui odată cu ele. Când ajungea acasă, bunica îi umplea un lighean cu apă de ploaie în care își spăla picioarele. Până și puținele cuvinte pe care le rosteau se împrăștau. După masa de prânz bunicul citea din cărțile lui sau aștea. Cartea nu-i cădea din mâini nici măcar în timp ce dormea. Când se trezea, se apuca din nou de citit, îngânând o melodie. Bunicul avea două voci: una șoptită, care aproape că nu se auzea, și alta plină de implorare, când se ruga.

Citea și din când în când închidea ochii. Cititul dura o oră întreagă, la prima vedere îl puteai confunda cu studiul. Era, bineînțeles, o greșală. Bunicul făcea o nouă încercare de-a se apropia și de-a atinge ceea ce se ascundea în spatele literelor. Nu-i venea ușor. La sfârșit, într-un ultim efort, cuprindea cartea mare cu brațele, se ridica în picioare, o lipea de piept, înălța fruntea și închidea ochii.

Bunica nu lua parte la acest ritual. Era ocupată cu pregătirea bucatelor specifice pentru Rosh Hashana. Dulci și arome, acestea străluceau pe farfuriile de ceramică, îmbiindu-i parcă pe îngerii sărbătorii să vină și să guste din ele.

În perioada dinainte de Zilele Cumplite³⁸ bunicul nu lucra după-amiaza la câmp, nu încheia niciun târg și nu

³⁸ Perioada de zece zile dintre Rosh Hashana și Yom Kippur.

repara nimic în casă. Până la rugăciunea de după-amiază stătea și citea din aceeași carte. Când venea vremea rugăciunii, se ridica, se apropia de geam, îl deschidea și rămânea în picioare în fața cerului liber.

Între rugăciunea de după-amiază și cea de seară veneau țăranii să-i ceară binecuvântarea. Bunicul își așeza palmele pe creștetele creștinilor, închidea ochii și îi blagoslovea. Să îngenunchezi era interzis. Dacă vreun țăran cădea în genunchi, era rugat să se ridice. Veneau și țărânci. Bunicul nu le atingea, le rostea doar numele și le binecuvânta de la depărtare. Când îi binecuvânta pe țărani, bunicul semăna cu un *cohen*³⁹ și chiar era un *cohen*. Ernest îl văzuse de câteva ori înfășurându-se într-un șal de rugăciune galben și binecuvântând lumea din sinagogă. Nu îndrăznise să-i urmărească gesturile.

Bunicul stătea cu el câte o oră în fiecare zi și citeau din cartea de rugăciuni. Știa că la oraș Ernest nu mergea la școala evreiască, nu se ruga și nu învăța pericopa săptămânii. Bunicul încerca să facă imposibilul în timpul scurt pe care îl avea la dispoziție. Pe lângă cartea de rugăciuni, citea cu el pericopa săptămânii, îi povestea despre patriarhi, despre judecători și despre profeți. Când Ernest îl însoțea în drumurile sale, îi arăta că Dumnezeu se află în fiecare fir de iarbă și că doar orbii nu văd ceea ce e limpede ca lumina zilei. Bunicul vorbea serios, dar nu cu asprime, iar uneori glumea pe seama celor care uitau că exista un Dumnezeu în ceruri și care se închinau altor dumnezei.

Cina se lua pe verandă. Mereu aceeași: cartofi fierți în coajă și borș cu smântână. În serile dinaintea Zilelor Cumplite, bunica servea cam la o oră după cină un compot de prune. Nici ea nu cunoștea originea acestui obicei.

În casă erau multe lucruri tainice care se perindau prin fața ochilor lui Ernest sau care îl atingeau. Odată bunicul i-a spus: „Nu fiecare lucru are o cauză. Există

³⁹ *Cohen* - membru al clasei preotești iudaice, descendent al preoților care îngrijeau Templul, la rândul lor descendenți ai lui Aaron, fratele lui Moise.

lucruri pe care Dumnezeu ni le-a ascuns, dar ceea ce vedem și simțim ne e de-ajuns. Vorbăria multă nu ni le lămurește, e mai bine să facem ce ni s-a poruncit. Gândurile bune nu se nasc din vorbărie, ci dintr-o observare corectă. Omul trebuie să fie atent ca să audă ce îi cere Dumnezeu”. De obicei bunicul nu rostea mai multe propoziții lungi una după alta. Ernest lega o propoziție de alta și își spunea: Acum nu-i înțeleg cuvintele, dar la timpul potrivit Dumnezeu îmi va destăinui ce voia să spună bunicul.

Într-o după-amiază bunicul și bunica au dispărut. Ernest a încercat să alunge gândurile negre care îi treceau prin minte. Văzând că nu se întorceau, i-a căutat din odaie în odaie și în cele din urmă a ieșit în curte și l-a întrebat cu spaimă pe unul dintre argați unde erau bunicii. Acesta l-a ascultat și a zis:

— Înainte de Rosh Hashana evreii se duc să se reculeagă la mormintele părinților lor.

— Ce fac acolo? a întrebat Ernest în ignoranța lui.

— Se roagă, i-a răspuns creștinul și un zâmbet larg i s-a întins pe față.

Observase deja că creștinii care locuiau în vecinătatea moșiei bunicului și cei care lucrau pentru el știau mai multe despre evrei și despre obiceiurile lor decât el. Ei îi explicau ceea ce nu-i spunea bunicul, de pildă că în ajun de Rosh Hashana sau de Yom Kippur nu se folosesc lumânări de seu, ci numai din ceară. Acestea nu sunt cumpărate de la băcănie, bunica le face cu mâinile ei, închisă cu cheia în odăița sa. I-au mai spus că de Rosh Hashana oamenii merg la râu și aruncă în apă toate păcatele care s-au adunat.

Creștinii din vecinătate i se păreau lui Ernest niște rude îndepărtate care căutau să se apropie de bunicul și de bunica, dar dintr-un motiv sau altul nu le era permis. Atunci iscodeau și pândeau, legau un amănunt de altul și le spuneau în taină copiilor lor toată povestea.

Taine erau peste tot, de pildă piscurile uriașe de bazalt care se ridica din munți. Fiecare pisc avea un

nume și de fiecare nume era legată o legendă. Bunicul le cunoștea numele și legendele. Lui Ernest i se păreau niște ființe preistorice care împietriseră și înghețaseră în toiul nopții. Nu degeaba se degaja o furie reținută din siluetele lor înălțate spre cer.

Cu câteva zile înainte de Rosh Hashana bunica îi pregătea bunicului hainele pentru sărbătoare. Le spăla în albia mare de lemn. Avea o legătură aparte cu aceste veșminte și lucrul ăsta se vedea din felul în care le atârna la uscat pe frânghiile din curte. Mirosul de leșie și de apret, amestecat cu mirosul cărbunilor din fierul de călcat, se împrăștia prin curte și o parfuma.

Cu două zile înainte de Rosh Hashana bunicul nu mai ieșea din casă. Țăranii care lucrau pe pământurile lui veneau să-i ceară îndrumări. Le spunea pe scurt ce aveau de făcut și se întorcea imediat în camera lui. Aceste două zile erau dedicate preparativelor. Acum avea pe masă trei cărți. Bunicul citea neconținut și reflecta asupra lor. În aceste două zile semăna cu un soldat chemat pe front care se desparte de locul său natal și de cei dragi. I se adresa bunicii de parcă o instruia ce să facă în caz că va pieri în război. Bunica, o femeie solidă, care avea deja deprinderile ei, îi făcea pe voie fără să pună întrebări. Până și eu știam că de Rosh Hashana cei răi sunt judecați și condamnați la lovituri și la muncă silnică, iar asta mă întrista foarte mult. În seara de Rosh Hashana bunicul și bunica plecau împreună spre sinagogă, bunicul în hainele lui albe și bunica într-o rochie din dantelă albastră. În mica sinagogă bărbații se rugau în haine albe și doar oaspeții de la oraș se distingeau prin costumele lor închise la culoare. Bunicul era înfășurat în șalul lui de rugăciune și la sfârșitul slujbei, când îl dădea jos de pe cap, fruntea sa radia o lumină strălucitoare.

De obicei Ernest obosește după două sau trei ore de scris, se prăbușește în pat și nu mai are putere nici măcar să se acopere cu pătura. Irena nu mai ezită acum să-i scoată pantofii, să-i ridice capul pe pernă, să-i sărute fruntea și pieptul. Îi ia mâna într-a ei și stă lângă el până

când deschide ochii.

În ultima vreme e convinsă că, dacă se va apropia și mai mult de el, va reuși să alunge boala din trupul lui, cu totul sau măcar în parte, așa cum făcuse mama ei în copilărie, când Irena era bolnavă și avea febră foarte mare.

42

Ernest se scoală în fiecare dimineață ca un soldat. De când doctorii și-au dat verdictul, a devenit și mai perseverent. Așezat la birou sau în fotoliu, scrie și șterge. Lupta pentru găsirea cuvintelor potrivite se vede clar pe pagină, dar nu e o luptă înverșunată, șterge și caută alternative. Perseverența lui face să încolțească în inima Irenei speranța că se va însănătoși curând și va începe din nou să iasă din casă.

Ca să-i ridice moralul și să-l încurajeze, se îmbracă frumos, se machiază și își pune la gât medalioanele pe care i le-a cumpărat el. „Ești o femeie fermecătoare”, spune Ernest luându-i mâna ca să i-o sărute. Gesturile acestea cavalierești o emoționează.

Irena se bucură că diagnosticul medicilor nu-l împinge la deznădejde. La primele ore ale dimineții mișcările îi sunt hotărâte și se ține drept ca un ofițer care merge în fruntea soldaților săi să cucerească o redută fortificată. Din cauza asta Irena are impresia că scrie tot timpul despre perioada petrecută în Armata Roșie. Se înșală. După ani îndelungați de conflicte interioare, a ajuns în sfârșit la acea „geneză tainică”, cum o numește el.

Ernest știe că și pe acest tărâm vrăjit sunt capcane și obstacole. Memoria nu păstrează întotdeauna detaliile corecte, tendința de a înfrumuseța e omenească și nu e ușor să scapi de ea, dar cu toate acestea are senzația că atinge același aer și același pământ care i-au adus pe lume pe evreii muntelui.

Când a împlinit șaptezeci și unu de ani, Irena i-a pregătit o tartă cu brânză și a ornat-o cu căpșuni. De data asta Ernest s-a bucurat și i-a spus: „Mulțumesc, Irena”. S-a ridicat imediat din pat și s-a pus la masă. Irena s-a așezat lângă el. A slăbit în ultimele luni, dar ochii îi strălucesc ca

de obicei. Scrie câteva ore în fiecare zi, iar a doua zi dimineața recitește ce-a scris și continuă. Uneori o roagă pe Irena să-i aducă un dosar din dulap. De multe ori a condamnat câte un dosar la distrugere. Însă acum pare să-i fi trecut mânia. Îl frunzărește zâmbind și o roagă să-l ducă înapoi la locul lui.

Lucrul avansează. În fiecare zi noi pagini se adaugă celor de pe birou. Irena e bucuroasă că scrisul îi e din ce în ce mai curgător și că rupe tot mai puține foi.

— Totul și se datorează ție, Irena, spune prinzându-i privirea.

— Mie?

Îi place uimirea aceasta bruscă, ce îi scoate în evidență gâtul alb, urechile mici și obraji. A păstrat în adâncul ei ceva adolescentin și, de fiecare dată când zâmbește, nările îi freacă ușor.

Aproape toată ziua se gândește la Ernest, la meniurile lui, la medicamentele lui și la cum să creeze o atmosferă plăcută. O dată pe săptămână vine doctorul să-l vadă. E un bărbat înalt și încet la vorbă. Ernest îi pune întrebări, oferindu-i astfel unele cuvinte de care să se servească. Doctorul îi e recunoscător și nu ezită să le folosească.

— A apărut vreo schimbare în rău? întreabă Ernest.

— Încă n-am văzut ultimele analize.

— Minunat! exclamă Ernest tare.

— Vor sosi cu siguranță mâine, spune doctorul fără să-și dea seama că scurta astfel răgazul.

Misterele vieții care iau forma bolilor îi provoacă și medicului suferință. Recunoaște că deocamdată nimeni nu poate opri înmulțirea celulelor canceroase, însă va veni o zi, poate chiar foarte curând, când vom avea la dispoziție mijloacele necesare. Ernest știe că omul acesta înalt, în a cărui privire se citesc onestitatea și bunătatea, vrea să-l încurajeze și îi acceptă încurajarea fără să protesteze.

— Despre ce scrieți? întreabă doctorul învingându-și inhibițiile.

— Despre evreii din munții Carpați, se bucură Ernest

să-i răspundă.

— Și eu vin de acolo, mărturisește doctorul, parcă prins cu vreun secret.

— Unde v-ați născut, dacă îmi este permis să întreb?

— În Vijnița, răspunde medicul, fericit că poate da un răspuns complet într-un singur cuvânt.

— În acest caz, suntem fiii aceluiasi ținut.

— Dar eu am plecat de acolo la vârsta de cinci ani. Nu-mi mai amintesc nimic, încearcă doctorul să retracteze.

— Și încotro ați plecat, dacă îmi dați voie să întreb?

— La Viena.

— Păcat, spune Ernest din cine știe ce motiv.

Doctorul lasă capul în pământ de parcă îi fuseseră atinse secretele.

— De curând m-am întâlnit cu un văr care mi-a povestit despre evreii din Carpați, a ieșit în cele din urmă din rezerva sa.

— Evrei ai cerului, nu-i așa? se înflăcărează Ernest.

— Eu am rămas cu impresia că munceau pământul.

— Nu există cer fără pământ, replică Ernest punându-l pe doctor în încurcătură.

L-a simpatizat de la prima întâlnire. Spre deosebire de ceilalți medici specialiști, care erau foarte aroganți, acesta nu inspiră teamă, îi pune întrebări pacientului și îi vine imediat în întâmpinare. E un bărbat înalt, dar statura lui trece neobservată în casă. Spatele încovoiat îl face să semene cu un preot creștin venit să-și viziteze un enoriaș care suferă cumplit.

Într-o noapte, când durerile lui Ernest erau foarte puternice, Irena s-a dat jos din pat și s-a strecurat într-al lui. I-a îmbrățișat trupul mare cu amândouă mâinile și s-a lipit de el. Fiindcă durerile tot nu-l lăsau, s-a ridicat, i-a masat trupul cu ulei și apoi s-a ghemuit din nou lângă el. A simțit că mâinile ei făcuseră ce era necesar și că era mai bine să se abțină de la întrebări. Ernest i-a mulțumit mângâindu-i mâna și a întors fața spre ea. Apropierea lui era atât de intensă, încât a amețit-o.

Mai târziu și-a dat seama că durerile îi dispăruseră

complet. Ernest era liniștit, își lipise capul de gâtul ei și adormise.

Acum Irena nu lasă durerile să-l cuprindă. Se strecoară imediat în patul lui și se lipește de el. Atingerea ei pare să-l aline. Ernest întoarce fața spre ea și o sărută pe frunte, iar când o îmbrățișează, îi simte toată forța tandră.

43

O dată pe lună Ernest se duce la spital pentru analize. Uneori e internat pentru câteva zile. Ernest nu se plânge nici de dureri, nici de tratament. Irena are senzația că medicii care îl tratează vor tot timpul să se lepede de responsabilitate și s-o arunce asupra lui Ernest. El nu se emoționează, pune mâna pe piept și spune: „Iau toată responsabilitatea asupra mea”.

Când Ernest e bine dispus și scrie fără întrerupere, ea trece pe-acasă pentru o oră, șterge praful și aprinde două lumânări. De când locuiește la Ernest a pierdut legătura cu părinții ei. Știe că părinții sunt obișnuiți să vină în casa lor, dar că nu vor îndrăzni să vină într-o casă care nu e a lor. De aceea se așază pe locul ei și-i așteaptă. Această așteptare încordată o obosește.

Dimineața îl spală, iar dacă pielea îi e uscată, îi unge brațele și picioarele cu cremă hidratantă, îl bărbiereste cu mașina de ras și îl parfumează cu apă de trandafiri. Ernest nu se împotrivește. Are încredere totală în mâinile Irenei.

Timpul presează, dar Ernest nu e tensionat. Irena îl înconjoară cu liniște și blândețe. În cea mai mare parte a timpului stă în colțul ei sau în bucătărie, iar când apare, chipul ei reflectă hotărârea de a-i îndeplini dorințele.

Ernest e din ce în ce mai absorbit de munții Carpați. Știe că ce i-a fost dezvăluit atunci s-a scufundat tot mai adânc în decursul anilor și a fost îngropat. Dar datorită Irenei are cheia care deschide ușile masive. Uneori i se pare că ea e de acolo, că e una din nepoatele tinere ale bunicii, sau poate o strănepoată care a trăit în preajma ei câțiva ani și a învățat de la ea legile și tradițiile adorației divine, precum și toate micile finețuri legate de ele: cum și

cât să mergi, ce să spui și în ce moment, când să taci și în ce fel, când să te rogi în șoaptă și când cu voce tare.

Într-o zi a întrebat-o pe Irena:

— Ai fost vreodată acolo?

— Nu, m-am născut într-o tabără de refugiați, în drum spre țară.

Irena s-a schimbat, s-a făcut mai frumoasă, gesturile ei reținute s-au deschis, până și vocabularul i s-a modificat. Continuă să vorbească același amestec de limbi pe care l-au vorbit părinții ei, dar acum are un farmec special în voce. Irena se străduiește să-l înconjoare cu lucruri care să-i facă plăcere: flori proaspete și trandafiri uscați. Acum câteva zile a cumpărat un paravan chinezesc pictat cu flori, pentru ca lumina prea puternică să nu-l deranjeze.

Noaptea, când Ernest adoarme, e bucuroasă că stă lângă el și poate să-i vegheze somnul. Citește pe chipul lui dacă somnul îi e liniștit sau dacă visele îl înspăimântă. Odată l-a auzit vorbind rusește în somn și suna de parcă ar fi citit o poezie.

El o visa pe Irena. Era îmbrăcată într-o le brodată și o fustă largă, cum purtau rutencele din Carpați. Încea să se elibereze din chingile somnului, dar trupul îi era greu, iar chingile strânse. De disperare le-a rupt cu dinții și a alergat spre ea.

Când s-a trezit, i-a destăinuit:

— Am fost împreună în Carpați.

44

Durerile revin tot mai des, dar Ernest continuă să scrie zilnic. După cină o invită pe Irena lângă el la birou și îi citește ce a scris. De multe ori a vrut să-l întrebe cum de a reușit un copil atât de mic să rețină atât de multe amănunte. Ernest i-a citit gândurile și a spus:

— Mi-am iubit bunicii. Era o dragoste ascunsă, de care nu eram conștient atunci. Abia când am început să scriu mi s-a dezvăluit.

— Să scrii înseamnă să readuci lucruri din uitare? s-a mirat Irena.

— Așa se pare.

— Ce mai e înăuntrul nostru despre care nu suntem conștienți?

— Cine știe?

Irena recitește jurnalul lui Leib Rochman. Leib Rochman, soția sa Ester, cumnata Țipora și cumnatul Efraim au petrecut împreună anii războiului într-o ascunzătoare. Au simțit toate spaimele lumii. Rochman descrie amănunțit fiecare spaimă.

O dată pe săptămână doctorul cel înalt vine să-l consulte pe Ernest și îi mai prescrie un medicament sau două. De obicei Ernest nu se interesează cât i-a mai rămas de trăit, dar de astă dată întrebă. Medicul cade o clipă pe gânduri, apoi spune:

— De ce întrebați?

— Sunt în mijlocul unui proiect important.

Contrar obiceiului său, Ernest îi destăinuie că a încercat ani de-a rândul să scrie, dar nu a ajuns niciodată la un rezultat mulțumitor. În acest an a găsit un tunel care duce la tezaurul depozitat în sufletul lui.

— Slavă Domnului! spune doctorul pe un ton nepotrivit pentru un medic.

— Sunt în toiul săpăturilor. Mai am nevoie de ceva timp.

Din vocea lui Ernest răzbate o încordare ciudată, de parcă i-ar cere medicului o prelungire, iar acesta, oarecum stânjenit de rugămintea lui, răspunde:

— Fără îndoială că o să aveți timp destul. Dacă îl veți dori, lucrul acesta nu va fi o legendă⁴⁰. Cine a spus asta? a încercat să-și amintească.

Cuvintele neutre ale doctorului i-au insuflat lui Ernest puteri noi și toată dimineața a scris fără întrerupere.

Nu e întotdeauna liniște în Carpați. Sunt zile când din inima pădurilor izbucnesc brusc furtuni care smulg în drumul lor copaci și acoperișuri, distrug recoltele și livezile șiucid animale pașnice. Mai primejdioase decât ele

⁴⁰ Aluzie la celebrul citat al lui Theodor Herzl referitor la crearea unui stat evreiesc în Palestina.

sunt furtunile sufletești. Un țăran se întoarce acasă convins din cine știe ce motiv că nevasta l-a înșelat. Fără să verifice sau să întrebe, îi trânteste un topor în cap și o ucide. Zvonul se împrășteie ca un fulger, femeile și copiii îngheață de frică, dar ucigașul nu. Acesta se așază pe o bancă în curtea lui, cu toporul însângerat lângă el, ca o fiară sălbatică sătulă.

Apar imediat preotul, sanitarul și doi jandarmi. Ucigașul este întrebat dacă el e ucigașul și clatină din cap a încuviințare. Jandarmii îi pun cătușe la mâini, ucigașul se ridică și merge, iar ei se țin pe urmele lui. Ernest n-a fost martor la crimă, dar i-a văzut pe ucigaș și pe oamenii care stăteau lângă gardurile casei sale și priveau uluiți la ce se petrecea.

Ernest e zguduit, însă bunicul și bunica nu vorbesc deloc despre grozăvia asta. Sunt ocupați cu preparativele pentru Yom Kippur. Bunicul se pregătește să meargă din casă-n casă ca să ceară iertare și Ernest îl însoțește. Are de gând să-i ceară iertare și creștinului. îl cheamă Nikolai și a lucrat pe pământul bunicului vreme îndelungată. Cu un an în urmă l-a lovit un cal și de atunci sănătatea lui s-a înrăutățit. Bunicul l-a despăgubit pentru accident și continuă să-i plătească jumătate din leafă. Țăranul știe că e o dovadă de mare generozitate din partea lui și îl primește pe bunicul cu bunăvoință. Bunicul îi spune că peste două zile este Yom Kippur și că e important ca oamenii să accepte sentințele divine fără împotrivire. Țăranul e de acord și zice: „Fără Dumnezeu viața noastră nu e viață”. Vorbesc și tac pe rând. La urmă bunicul îi spune: „Te-am supărat, Nikolai, iartă-mă”. Auzind cuvintele bunicului, țăranul pleacă privirea și zice: „Nu m-ai supărat, domnule, nici cu vorba, nici cu fapta, iar Dumnezeu o să ne judece pe toți cu îngăduință”.

Bunicul merge din casă-n casă. La porți stau evrei ca și el, înalți și voinici, îmbrăcați în cămăși lungi. Bunicul se apropie de fiecare și îi cere iertare. Pomenesc numele Domnului, își iartă unul celuilalt păcatele și se roagă pentru mântuirea poporului lui Israel.

Într-o singură casă bunicul nu intră. Cea a lui Gumbrovici. Bunicul lui Gumbrovici, mai bine zis tatăl bunicului său, s-a lăsat ademenit de înșelătoriile apostatului Jacob Frank, s-a lepădat de religia strămoșilor săi și a început să împrăstie zvonuri calomnioase despre evrei. De atunci evreii se feresc să se apropie de urmașii lui. Ernest l-a văzut odată și a fost foarte impresionat: un bătrân înalt, cu plete lungi care îi cădeau pe umeri. Mergea liniștit pe cărare, cu pași măsurați. Dintr-odată s-a oprit și a întors capul. Ernest i-a simțit privirea tăioasă sfredelindu-l și a înghețat pe loc.

În ajun de Yom Kippur bunicul nu iese din casă. E adâncit în sine sau în vreo carte. De trei ori pe zi deschide geamul și se roagă dinaintea cerului. Bolta e senină, străbătută din când în când de câte un norișor alb. Nu numai oamenii se pregătesc pentru Ziua Ispășirii, ci și animalele și copacii.

Cu câteva ore înainte de începutul sărbătorii de Yom Kippur, intră în curte un țăran beat care începe să cânte și să înjure. Bunicul iese la el și îi spune câteva verde-n față. Țăranul amuțește la auzul cuvintelor bunicului și pune întrebări nedumerite. Bunicul își dă osteneala să-i răspundă și în cele din urmă îl trimite pe drumul lui.

În ajun de Yom Kippur trebuie să mâncăm. Bunica a gătit mâncăruri din legume și fructe.

În casa bunicului se mănâncă puțin și fără grabă, dar se dă zor când e vorba de plecarea la sinagogă. Mergem pe cărarea pe care au mers înaintea noastră tatăl bunicului și bunicul lui. În seara de Yom Kippur bunicul le pomeneste numele și rostește cuvinte în numele lor.

45

Durerile lui Ernest se întetesc, dar încearcă să le ignore. Irena aduce din piață fructe, legume și flori. E convinsă că sucurile proaspete și devotamentul sunt importante pentru sănătate.

Nu demult se îmbrăca și ieșea la cafenea. Mersul până la cafenea și înapoi acasă îi accelera ritmul gândurilor, dar scrisul nu progresa, rămânea pierdut într-

un labirint fără ieșire. Acum durerile îl conduc spre locuri la care a sperat ani de zile să ajungă. Deocamdată se află în Carpați, alături de bunici, dar nu e departe ziua când se va întoarce la părinții săi, la Tina și la Helga, care trăiesc cu toții în adâncurile fluviului Bug. Toți au fost uciși în timpul marșului forțat spre fluviul acela blestemat. Chiar și bunica lui, care se afla la sfârșitul vieții, a fost smulsă din sanctuarul ei și a mărșăluit împreună cu ceilalți, până când s-a prăbușit și nu s-a mai ridicat.

— Irena, spune Ernest, noaptea trecută am visat că eram amândoi în munții Carpați. Tu m-ai întrebat de ce în Carpați totul e făcut din lemn. Mă pregăteam să-ți dau un răspuns lung și detaliat, dar nu știu de ce cuvintele întârziiau să-mi iasă din gură și dintr-odată mi-ai cerut iertare pentru întrebare și mi-ai spus cu o voce clară: „Toate templele adevărate sunt făcute din lemn, *căci omul este arborele câmpului*⁴¹”.

— Am spus eu asta? Imposibil!

— Tu, am auzit cu urechile mele.

Irena se întoarce acasă la ea o dată pe săptămână. Face curățenie, aranjează lucrurile și aprinde o lumânare. De când locuiește la Ernest, în casa ei s-a instalat tristețea. Irena încearcă să o alunge. Aduce un buchet de flori pe care le răsfiră pe podeaua bucătăriei și pe masă. Credința îi spune că trebuie să-și mobilizeze părinții în acest moment.

Dar spre părerea ei de rău, părinții nu se ostenesc să vină. Irena simte că absența lor e legată de o dorință a lor mai veche de-a se desprinde de ea. În anii petrecuți împreună îi spuneau tot timpul: „Trebuie să ieși. Trebuie să-ți faci o viață a ta”.

Greșiți, ar vrea să le spună, acum am un tovarăș de viață de care sunt legată trup și suflet. Nu o dată și-a spus: Ce păcat că părinții mei nu l-au cunoscut pe Ernest, sunt convinsă că le-ar fi plăcut.

Uneori gătește acasă și duce mâncarea la

⁴¹ Verset din Biblie, care apare și într-un cunoscut cântec legat de sărbătoarea Tu Bishvat, numită și Anul Nou al Copacilor.

apartamentul lui Ernest. Lucrul ăsta n-are nicio logică, însă Irenei i se pare că mâncarea gătită în casa părinților e mai sănătoasă. Când se întoarce, Ernest o întreabă: „Ce mai face casa?”. De fiecare dată aduce de acasă un cuvânt nou sau o expresie emoționantă. Astăzi i-a povestit că florile pe care le-a presărat săptămâna trecută s-au uscat frumos și casa e plină de parfumul lor.

Dar durerile nu-l lasă. La ora două noaptea, uneori chiar mai devreme, durerile îl trezesc din somn. De când boala a avansat, durerile s-au intensificat și s-au diversificat. Există dureri înțepătoare, dureri usturătoare și dureri care îi frământă trupul de parcă cineva sau ceva l-ar strânge cu putere. Irena are tot felul de trucuri pentru a-i alina suferința. Nu reușește întotdeauna, dar sunt numeroase nopțile când îi adoarme în brațe și e în întregime al ei.

Într-o noapte a visat că Irena era îmbrăcată în uniforma Armatei Roșii și goneau împreună într-un jeep. Goana s-a oprit brusc, Irena a coborât din jeep, și-a scos cizmele și a întins un picior mic și perfect. Ernest a fost atât de mișcat, încât a îngenuncheat și a spus: „Căpitanul Ernest Blumenfeld cere permisiunea să vă sărute talpa piciorului” și, fără a aștepta un răspuns, a plecat capul și s-a executat.

46

— Irena, strigă Ernest.

— Cu ce pot să te-ajut?

— Nimic special, vreau doar să-ți citesc un capitol.

— Cu plăcere.

Irena a remarcat un lucru: pregătirile dinainte de-a scrie constau în a găsi o înclinare a trupului care îți permite să fii numai ochi și urechi. Când atenția e bine pregătită, vede întâmplări din copilărie, dar și imagini unde apar oameni pe care nu i-a văzut cu ochii lui, cum ar fi părinții bunicilor. Familia trăia de mulți ani în munții Carpați. Toate cărările din jurul casei, toate câmpurile, toate livezile făceau parte din sanctuarul lor. La fel și barăcile, magaziile și hambarele din jur. Pădurile

aparțineau și ele templului lor, ca și steiurile de piatră neagră care tâșneau din pământ. Și mai erau în Carpați piscuri înalte și maiestuoase, care te amețeau dacă îndrăzneai să ridici privirea spre ele.

Uneori intră în curte câte un vecin, un obișnuit al casei, care arată parcă altfel decât ieri sau alaltăieri.

— Ce s-a întâmplat? se grăbește bunicul să-l întrebe.

— Evreii l-au răstignit pe Iisus și răstignirea lui mă doare. De ani de zile mă doare, spune țăranul aproape plângând.

— Și tu crezi că evreii l-au răstignit pe Iisus? întreabă bunicul cu o voce liniștită.

— Toți spun asta.

— Ei bine, atunci îți spun eu că nu ei l-au răstignit. E doar o minciună răspândită de oameni. Nu tot ce spun oamenii e adevărat. Tu ești un om deștept și știi lucrul ăsta.

— Și preotul o spune.

— Și preotul greșeste uneori, preotul e om, nu Dumnezeu. Mă cunoști de când ai venit pe lume și ai deschis ochii. M-ai văzut tu vreodată ridicând mâna asupra altcuiva, ai văzut-o vreodată pe nevasta mea Reizel țipând sau ocărând?

— Nu, recunoaște țăranul rușinat.

— Atunci de ce să zici „toți spun”? „Toți spun” nu e o dovadă.

Stăpânirea de sine a bunicului își face efectul asupra țăranului. Continuă să bombăne, dar fără însuflețire. Se pare că vorbele bunicului au avut oarecare înrâurire. Bunicul se apropie de el și îi spune:

— Ai uitat că munceam împreună la câmp. A trecut ceva vreme de-atunci. Câți ani aveai?

— Eram tânăr, răspunde țăranul revenindu-și din nedumerire.

— Am arat împreună câmpul de porumb.

— Așa e. Atunci de ce l-au răstignit evreii pe Iisus? repetă țăranul de parcă ar fi uitat ce îi spusese bunicul.

— Și atunci vorbeam despre asta. Nu mai ții minte?

— Nu.

— Am să-ți aduc aminte. Dumnezeu e unul pentru toți. Voi mergeți la biserică și noi mergem la sinagogă, dar ne rugăm la același Dumnezeu. Dumnezeul care ne-a creat și ne-a dat cele zece porunci.

— Așa e, spune țăranul.

Bunicul se duce la fereastră și, în semn de împăcare, scoate sticla de șliboviță din dulăpior și toarnă în două pahare. Amândoi spun „noroc” și dau băutura peste cap. Bunicul, după cum se obișnuiește aici, toarnă încă un rând, îl ia de braț și îi mărturisește că anul acesta, din cauza ploilor, recolta nu va fi la fel de bogată ca în anii dinainte. Uneori o binecuvântare exagerată se prefăce în blestem. Țăranul e de acord cu el, nici lui nu i-a ieșit cine știe ce recoltă.

Casa țăranului e aproape de a lor și bunicul îl conduce. Înainte să deschidă poarta, țăranul îi destăinuie că fiică-sa a fugit de-acasă și a ajuns femeie ușoară, iar el are de gând s-o omoare cu prima ocazie.

— N-o omorî, o să revină pe drumul cel drept, spune bunicul cu voce blândă.

— Nu cred.

— Ai să vezi, ai să vezi. Uneori omul se rătăcește și trebuie să-ți fie milă de el. Cel care își recunoaște greșeala și se căiește are dreptul la iertare, așa ne învață cărțile sfinte.

Țăranul rămâne puțin pe gânduri, apoi spune: „Cine știe?” și intră în casă.

După sărbători munții se umplu de un alt fel de liniște. Bunicul se trezește, se roagă și pleacă la câmp. Bunica rămâne și pregătește casa pentru sezonul ploilor. Prezența lui Dumnezeu slăbește. Poate din cauza norilor joși care nu se îndepărtează de geamuri. Lui Ernest îi vine greu să și-l închipuie pe Dumnezeu într-o formă obscură sau deprimantă.

Bunicul nu se întoarce la prânz. Bunica îi duce merinde în trei oale de ceramică.

Atunci când bunicul se întoarce, spre seară, nu i se

citește nicio bucurie în ochi. Deschide geamul și se roagă stăruitor, însă rugăciunea nu-i risipește tristețea. Bunica îi toarnă un păhărel, apoi încă unul. Cele două păhărele de votcă își fac efectul: pe frunte îi apar pete roșii și pe chip îi mijește un surâs tăcut, de parcă și-ar zâmbi lui însuși. Bunica nu-l întreabă cum se simte sau ce vrea să mănânce. Îi pune dinainte un castron de lemn cu borș de sfeclă, o farfurioară cu smântână și o oală cu cartofi fierți în coajă.

47

Durerile sunt puternice, dar Ernest nu se dă ușor bătut. Se trezește în fiecare dimineață și luptă împotriva slăbiciunii și a imaginilor care se ridică din adâncurile sale. I se pare foarte important ca scrisul lui să fie ordonat și detaliile verificate cu grijă. O propoziție care șchioapătă îl scoate din fire. Cu ani în urmă împodobeia fiecare fragment cu metafore. Acum tinde spre propoziția scurtă, faptică, dezbrăcată de epitete. A declarat război epitetelor, le taie oriunde le găsește.

În fiecare zi vine o asistentă și îi face o injecție pentru calmarea durerilor. Ernest nu mai întreabă cât i-a mai rămas de trăit sau alte lucruri care nu-și au rostul. Asistenta, o femeie tăcută și devotată, îi amintește de fica lui. Dacă ar fi trăit, fica lui i-ar fi semănat, era sigur de asta, fără să știe de ce. În ultima lună le vede pe Tina și pe Helga ridicându-se din valurile lacome ale fluviului Bug. Se contopesc atât de tare cu alunecarea apei, de parcă s-ar fi reîncarnat în sirene, îi pare rău că și-au schimbat înfățișarea și că nu se poate apropia de ele. Încearcă totuși, dar apa strălucitoare îl orbește.

Într-o noapte se trezi din somn și îi spuse Irenei:

— De ce oare scriitorii ruși și-au iubit poporul, iar noi nu reușim să facem la fel? Nu există nimic mai simplu și mai firesc decât să iubești. Dar artiștii evrei sunt probabil infirmi. Întâi i-au urât pe tradiționaliști și i-au acuzat că sunt primitivi și intoxicați. Apoi l-au urât pe negustorul evreu și au spus că e un exploatator lacom și asocial, iar când au venit supraviețuitorii Holocaustului au zis că ei sunt pleava omenirii. De ce Tolstoi, Dostoievski, Cehov și

Turgheniev și-au iubit poporul, iar noi nu suntem în stare să iubim ca ei?

Se pare că ideea aceasta îi tulbura nopțile de multă vreme. Când termină de vorbit, capul îi căzu pe pernă și adormi din nou. În nopțile din urmă bâiguia prin somn cuvinte sau frânturi de propoziții. Irena înțelegea o parte din ele, dar restul era întretăiat și neclar.

Scrisul e acum o luptă împotriva slăbiciunii. Ernest nu e deloc îngăduitor cu el însuși. În fiecare dimineață își adună puterile, se scoală, se bărbiereste, ia micul dejun împreună cu Irena și se așază imediat la birou. Irena e uimită de hotărârea lui. O convingere ascunsă îi șoptește că aceste conflicte îl întăresc și că la timpul potrivit se va ridica, se va îmbrăca, își va pune paltonul și îi va spune: Ies la plimbare. Deocamdată se străduiește să se lege de el pe toate căile posibile. Stă lângă el și îi privește capul culcat pe pernă, îi ia mâna și îi pune o batistă pe frunte.

Cu câteva zile în urmă i-a spus:

— Irena, draga mea, dacă ajung o legumă sedată, nu mă închide într-un azil.

Irena s-a îngrozit, i-a luat mâna într-a ei, a sărutat-o și i-a zis:

— Ce-ți trece prin minte! Ai să fii mereu cu mine.

Moartea e acum un oaspete în casă. Uneori apare sub chipul medicului înalt, care seamănă cu un preot creștin venit să asculte spovedania unui muribund, iar alteori împrumută trăsăturile pensionarului Leiman, care vine să facă exerciții de fizioterapie cu Ernest. De multe ori a fost cât pe ce să-i spună doctorului: De la medic așteptăm medicamente eficiente, nu consolări de rabin. Pensionarul Leiman e un bătrân cinic, cinismul îi răzbate din fiecare cuvânt. Odată l-a auzit spunându-i lui Ernest:

— Omul e o creatură ciudată, atât de lacomă de viață. Ce are viața asta de ne agățăm așa de ea?

În clipa aceea nu s-a mai putut abține, s-a apropiat de el și a zis:

— Nu e nevoie să le împărtășiți ideile acestea pacienților dumneavoastră.

— Și ce să le împărtășesc atunci, cântece de dragoste?

— Păstrați-vă ideile pentru dumneavoastră și nu le mai predicați altora, i-a răspuns ea cu o voce tăioasă.

Ernest a remarcat că Irena s-a schimbat în ultimele săptămâni. Îl apără ca o gardă de corp, mereu vigilentă, mereu trează, iar când îngerul morții se apropie de fereastră, sare în picioare și îl alungă. Îngerul morții apreciază probabil promptitudinea ei și bate în retragere, însă uneori prezența ei fermă îi stârnește mânia și îl face să se agațe de pervazul ferestrei. Irena nu renunță: închide obloanele. Sunt nopți în care Ernest doarme în brațele ei și dimineața se trezește plin de viață și dornic de treabă. Nimeni nu e mai fericit atunci decât Irena. Pregătește micul dejun și întârzie în preajma lui. Spre seară îl spală și îi masează mâinile și picioarele cu cremă hidratantă. Cu câteva zile în urmă i-a povestit că în regimentul lui era o infirmieră o rusoaică de vreo douăzeci și cinci de ani, care îi îngrijea pe soldații răniți ca o mamă. Nu se gândea la somn, stătea trează toată noaptea, cântându-le și povestindu-le despre viața din Caucaz. Spre sfârșitul războiului a lovit-o un obuz și a murit în chinuri groaznice. Soldații din regiment au mers în urma sicriului ei plângând ca niște copii.

48

Într-o dimineață deschise ochii, se dădu jos din pat și zise:

— În noaptea asta am visat că eram în casa părinților mei. Tata stătea culcat pe canapea, iar mama era la bucătărie. S-au bucurat de întoarcerea mea. Speram ca tata să-mi spună un cuvânt bun, dar din gură nu i-a ieșit niciun sunet. Ca de obicei, se uita la mine cu privirea lui ostenită, care nu se schimbase deloc, de parcă ar fi spus: Ce e de zis? Spre deosebire de el, mama nu mai știa ce să facă de bucurie, s-a apropiat de mine și mi-a spus: „Mă bucur atât de mult că te-ai întors acasă. Știam că într-o zi ai să te întorci, dar nu știam când. Taică-tu n-a crezut, dar eu am fost sigură. Păcat că n-am nimic în casă cu care să

te servesc". La auzul vorbelor ei, tata a zâmbit cu acel zâmbet sceptic care i se întindea pe chip după o zi de muncă istovitoare la băcănie. Până la urmă a reușit să-și învingă tăcerea și m-a întrebat: „Unde te duci?”. „Nu mă duc nicăieri”, i-am răspuns hotărât.

Dintr-odată expresia feței tatălui său a devenit pentru el o oglindă. Înțelegea acum cât de mult semănă expresia feței sale cu cea a tatălui său. Maică-sa știa probabil asta, fiindcă îi spunea mereu: „Semeni cu tatăl tău”. Ernest refuza să accepte. Scepticismul și amărăciunea nu erau în ochii lui niște trăsături de caracter demne de admirat. Însă visul a venit parcă să-l contrazică.

Irena l-a ascultat și i-a spus:

— E un vis bun.

— De unde știi?

— Părinții te apără.

Credința Irenei e simplă, ancora sa este Dumnezeuul părinților și Dumnezeuul bunicilor ei. Credința sa are un mod concret de exprimare: lumânările, florile uscate, colțul în care se reculege împreună cu părinții. Credința ei sau, mai bine zis, credințele sale sunt secretul ei, nu vorbește despre ele. Ernest le înțelege oarecum, dar dacă îi pune întrebări despre asta, se sperie, roșește și nu știe ce să-i răspundă. Acum credinței sale i s-a adăugat una nouă: scrisul lui Ernest. E convinsă că Ernest scrie lucruri importante, poate chiar reguli noi de viață. Așteaptă ca Ernest să-i povestească mai multe.

După-amiaza, dacă îl lasă durerile, stă în fotoliu și citește Biblia. Uneori extrage câte un cuvânt sau un verset și le comentează. Biblia nu desparte cerul de pământ. Patriarhii nomazi își iubeau femeile, spațiile deschise și turmele. Erau migratori curajoși, cruzi uneori, dar totodată cu frica lui Dumnezeu. Moartea nu îi înspăimânta. Când un om este încredințat că e adăugat părinților lui, moartea nu are putere asupra sa.

Carpații sunt acum templul lui. Uneori se vede că nu se află aici, ci sprijinit de trunchiul salcâmului sau lângă fereastra care dădea spre cer. Câteodată Irenei i se pare

că se roagă. Se înșală, desigur. E adevărat, Ernest răsfoiește uneori cartea de rugăciuni și se minunează de frumusețea textelor din ea, dar nu se roagă. „Mă îndoiesc că un evreu din vremurile noastre știe să se roage”, l-a auzit odată spunând.

Când sufletul i se umple de tot ce i-a povestit sau i-a citit Ernest, simte nevoia să le împărtășească trăirile sale părinților. Fuge acasă, face ordine, aprinde o lumânare și se așază pe locul ei.

Părinții s-au întors și se bucură de tot ce le povestește ea. Spre marea ei regret, nu reușește să exprime corect lucrurile. Are impresia că nu le-a povestit tocmai ce era mai important și că a transformat neesențialul în esențial. Adesea i s-a întâmplat chiar să plângă, în loc să povestească.

În somn îl însoțește pe Ernest în Carpați. De când îi citește despre viața din Carpați, imaginea munților nu-i pierе din ochi, se afundă în întunericul lor și se iese în lumina dimineții, care strălucește prin coroanele copacilor. Uneori i se pare că în adâncurile nopții Ernest le ține piept comisarilor care i-au îngrozit pe negustorii evrei. Chipul îi e încordat, de parcă a tras sabia din teacă și se pregătește pentru o luptă corp la corp. Odată i-a spus: „Cei mai răi erau comisarii evrei, nu aveau milă de frații lor”. Ea s-a speriat, fiindcă se includea și pe el în rândurile lor.

Viața lui Ernest e ascunsă acum în trupul ei. Într-un vis l-a văzut rugându-se împreună cu bunicul lui și a doua zi dimineață i-a povestit. Ernest a ascultat-o și a spus: „L-am iubit pe bunicul și îmi plăcea să-l ascult rugându-se, dar nu știam rugăciunile. Când am ajuns la bunicul, muștenia tatălui meu era deja imprimată în mine”.

Ernest deschide de fiecare dată câte o fereastră în sufletul său. Ceea ce la ea iese cu ușurință la suprafață, la Ernest e ca traversarea Mării Roșii⁴², în viața lui sunt multe puncte sensibile care îi stârnesc uimirea sau furia când le atinge.

⁴² Aluzie la episodul din Vechiul Testament în care evreii au traversat Marea Roșie pentru a scăpa din sclavia egipteană.

— Tu nu te enervezi niciodată? o întreabă el pe Irena.

— Pe cine să mă enervez? răspunde ea ridicând din umeri.

De unde îi vine această putere? se întreabă el, însă nu știe să-și răspundă. Din candoare, desigur, are o candoare care nu e deloc lipsită de inteligență practică. Inteligenței sale practice i se adaugă un fel de bucurie simplă. Nu exagerează niciodată, nu pune multe întrebări, iar când se află într-un moment de cumpănă, caută ajutor la părinții ei. Drumul ei spre Dumnezeu trece pe la părinți.

49

Îi vine deja greu să se scoale dimineața. Irena îl spală, îl șterge cu prosopul și îi întinde aparatul de ras. Ernest glumește și spune că a ajuns în stadiul unui bebeluș care trebuie îngrijit.

Programul lui s-a schimbat. Stă treaz aproape toată ziua, scrie două ore și citește. Face planuri de viitor: o carte despre evreii din Carpați. E încredințat că, dacă va reuși să prindă rădăcini în acest țărâm fermecat, acesta îi va dezvălui sufletul lui. A făcut deja o schiță, dar drumul e încă lung, căci Carpații nu lasă pe oricine să le pătrundă tainele. Trebuie să te pregătești pentru asta, să te scuturi de nelămuririle care s-au lipit de tine și abia atunci poți să începi cu începutul.

Ernest stă în pat, povestind frânturi din trecutul său în Ierusalim. Lucrurile despre care scria erau prea generale, nu se situau într-un timp și un spațiu bine determinate, erau rupte de viața sa reală. Cândva a discutat despre toate acestea cu Samuel Agnon⁴³. Și-a pus multe speranțe în el. Ernest aprecia loialitatea lui Agnon față de predecesori și de credința lor și era convins că va găsi în el un frate de idei. Dar Agnon n-a încurajat această apropiere, mai mult chiar, a criticat aspru orașul său, Cernăuți, și pe intelectualii, scriitorii și poeții săi, care au adoptat în majoritate germana, întocmai ca Ernest, au

⁴³ Samuel Josef Agnon (1888-1970) - scriitor israelian, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1966, figură importantă a literaturii ebraice moderne.

cultivat-o și au scris în această limbă. Și-a exprimat rezervele până și față de unii dintre reprezentanții de seamă ai hasidismului din orașul lui, sau mai curând față de fiii lor. Dar mai mult decât pe oricine altcineva l-a urât pe Jacob Frank, care susținea că mântuirea nu va fi acordată unei generații care o merită, pentru că nicio generație n-o merita îndeajuns, și că de aceea mântuirea trebuie făcută să vină acum, în timpul unei generații supuse în întregime greșelii. Păcatele trebuiau așadar înmulțite, căci cu cât erau mai multe, cu atât avea să fie mai bine. A contaminat regiuni întregi, dar cel mai mult rău a făcut în Galiția și în Bucovina.

Acum, când durerile nu-l lasă să doarmă, îi pare rău că nu a consacrat mai mult timp pentru studiul lui Jacob Frank. Cum a reușit acest șarlatan să ademenească femei și bărbați în ritualurile sale obscure? Cine știe ce s-a întâmplat cu aceste suflete și cu cele ale urmașilor lor? Cine a continuat în taină să-i dedice un cult lui Jacob Frank și cine a plătit pentru păcatele sale? Acum e de acord cu teoria lui Agnon, după care sufletele pierdute nu dispar, ci se reîncarnează sub forme diferite în altă generație. Însă nu e de acord cu ideea lui că fiecare evreu din împrejurimile Cernăuțiului trebuie să-și cerceteze temeinic sufletul, ca nu cumva să se fi strecurat în el vreo scânteie din focul străin al aceluia renegat. Pe Ernest îl deranjează și faptul că Agnon a exclus Buceaciul⁴⁴ din sfera de influență a ticălosului și a aruncat întreaga rușine asupra orașului său. Doar toată lumea știe că nu a fost loc din Bucovina sau din Galiția, inclusiv orașul Buceaci, pe care acel ticălos să nu-l fi otrăvit.

Jacob Frank a umbrit relația lor și Ernest a evitat să-l mai vadă. Odată l-a întâlnit din întâmplare la cafeneaua Hermon și i-a spus:

— Familia mea este din Zalko, din munții Carpați, acolo unde rabinul Baal Shem Tov⁴⁵ s-a izolat pentru mai multe zile.

⁴⁴ Orașel din Galiția, locul de naștere al scriitorului Samuel Josef Agnon.

— Și atunci cum de-ai ajuns tocmai în Cernăuți?
— Părinții mei au locuit acolo.
— Păcat! a pus Agnon capăt discuției, fără nicio explicație.

După întâlnirea aceea de la Hermon nu l-a mai văzut. Nu are la suflet oamenii egoiști. Iar egoismului lui Agnon e dublat aroganță, fapt care e absolut regretabil. A fost singurul din generația sa care a avut în mână cheia spre lumea străbunilor și e păcat că n-a transmis-o la rândul lui altcuiva.

Când se trezește dimineața, Ernest îl vede uneori în fața ochilor pe bunicul, dar nu cum îl vedea în fragedă copilărie. Acum e mai înalt, de parcă cerul l-ar fi tras spre el. La vederea bunicului ar vrea să spună: Irena, draga mea, dă-mi cartea de rugăciuni, vreau să-i ating coperta, dar imediat își dă seama că ar părea absurd în ochii ei.

Când oboseala i se accentuează, o roagă pe Irena să-i citească un capitol din Biblie. Vocea ei e tânără și versetele pe care i le citește îi sună plăcut în urechi. I-a citit deja câteva capitole din Geneză. Povestirile biblice i se potrivesc. Poate că nu are ascuțimea minții strămoșilor, dar păstrează în ea ceva din simplitatea lor.

Irena citește și nu pune întrebări. Când Ernest o întreabă ceva, ridică repede capul din carte, ca și cum s-ar mira de întrebare. Nu are rețineri și nu caută contradicții. Ceea ce povestesc scripturile se transformă înăuntrul ei în imagini.

— Irena, spune Ernest când ea termină de citit câte un capitol.

— Ce e? răspunde ea ridicând capul.

— Vreau numai să-ți spun că citești frumos.

În fiecare zi descoperă la ea ceva nou: de data asta, degetele. Sunt lungi și cu articulațiile cam prea pronunțate. Când mută un obiect sau o floare, le ridică ușor. Degetele ei nu strâng cu putere, de aceea se ajută

⁴⁵ Rabinul Israel ben Eliezer (1698-1760), mai cunoscut sub numele de Baal Shem Tov, este unul dintre întemeietorii hasidismului.

uneori și cu cealaltă mână. Când îl spală sau când îi unge corpul cu cremă hidratantă, atingerea lor e fermă, dar nu apăsătoare.

50

Ernest nu mai scrie regulat și nici în același ritm. Scrisul lui e întrerupt de pauze și puținul pe care îl așterne pe hârtie i-l citește Irenei. Ea îl ascultă cu religiozitate. Simte că îi transmite lucruri importante. Nu știe dacă sunt lucruri concrete sau taine. Simte că lumea ei se lărgeste cu fiecare zi.

Uneori i se pare că Ernest a fost pregătit încă din copilărie să scrie, la fel ca tânărul Samuel din sanctuarul preotului Eli⁴⁶. Ca și el, Ernest observa natura și oamenii și auzea voci, dar viața l-a abătut de la drumul strămoșilor și s-a lăsat ademenit de fascinația Partidului Comunist. Acum încearcă să înțeleagă de ce viața i-a fost deviată de la cursul ei, de ce i-a slujit atâția ani lui Moloh⁴⁷ și de ce nu l-au ajutat străbunii să scape din capcană. Străbunii sunt acum pentru el un pământ al făgăduinței, îi caută în Biblie. Nu se îndoiește că există o legătură directă între patriarhii din Biblie și strămoșii săi din Carpați, dar nu are niciun fel de dovezi.

Irena, la drept vorbind, nu e interesată de lucruri care o depășesc. Se gândește tot timpul la durerile lui Ernest și la ce poate face pentru a i le ușura. Durerile lui Ernest nu se văd din afară, fiindcă și le stăpânește, însă Irena știe cât sunt de puternice. Se străduiește să-i gătească mâncărurile care îi plac, să îi dea medicamentele la timpul potrivit, să îi așeze pernele când e nevoie și să-l distreze. Când îl cuprind durerile, se ghemuiește lângă el și simte că bariera dintre ei a dispărut și că e pregătită să pornească spre orice loc îi vor purta drumurile lor.

Irena e o femeie ca oricare alta și totuși diferită. Când stă lângă el, sau chiar mai departe, i se pare că îi atinge gândurile. În lumea ei nu există conflicte, rețineri,

⁴⁶ Personaje biblice din Cartea întâi a Regilor.

⁴⁷ Zeu al amoniților căruia i se aduceau drept jertfă copii, întruchipare a răului în textele biblice.

lamentări, învinovățiri și muștrări de conștiință. Ea vorbește despre ce e bine și frumos sau tace.

În vise o vede adesea plimbându-se printre copacii din munții Carpați sau muncind în grădina de zarzavat. Când se înserează, pune sapa pe umăr și se întoarce acasă.

Nu are nicio îndoială că bunicii lui ar fi fost bucuroși s-o cunoască și ar fi primit-o cu drag. Iar ea s-ar fi minunat de toate comorile din Carpați. Irenei îi plac lucrurile făcute din lemn, cerul albastru și câmpurile cu flori. E în stare să lăcrimeze la vederea unei flori. E sentimentală. Nu oricui îi șade bine să fie sentimental, dar Irenei lucrul ăsta i se potrivește. Cu siguranță că mama și tatăl lui Ernest s-ar fi bucurat și ei s-o cunoască și ar fi primit-o cu brațele deschise. O casă în care tăcerea și tristețea domnesc tot timpul așteaptă și ea o ființă al cărei chip e plin de viață.

— Irena, tu mă înțelegi? întreabă Ernest scuturându-se de gândurile sale.

Ea nu știe întotdeauna exact unde se află în acel moment și ce gânduri îi stârnește acel loc, dar de cele mai multe ori ghicește. Când îi povestește despre munții Carpați, imaginile nu-i sunt străine. De multe ori ar fi vrut să-i spună: Nu te teme, chiar dacă n-am fost acolo, nu mă simt străină pe cărările acelea. M-ai dus doar acolo de atâtea ori!

Când durerile care îl trezesc din somn și îmbrățișările ei nu sunt de niciun ajutor, nu ezită să-i facă o injecție care să le domolească. Injecția acționează imediat și Ernest îi e atât de recunoscător încât o îmbrățișează și o sărută.

Durerile îi schingiuesc carnea, însă Ernest nu e un om nenorocit. Prezența Irenei, apropierea ei îi deschid perspective spre universuri pe care nu le-a cunoscut sau le-a cunoscut, dar a fost orb la ele. Nu și-a putut imagina niciodată o asemenea dragoste.

În unele nopți rămâne treaz și îi povestește frânturi neștiute din viața lui. Când vorbește despre bunicul său, chipul lui împrumută imediat trăsăturile acestuia: un țăran mândru, în sufletul căruia e înrădăcinată credința în

Dumnezeul străbunilor, cu fruntea largă și hotărâtă. Însă când îi povestește despre părinții lui, chipul i se întunecă, tristețea lor îi ofilește obraji și se simte la fel de pierdut ca și ei. Dar nicio grijă, zilele petrecute în Armata Roșie îl readuc la viață.

51

Așa au trecut zilele și au ajuns în luna aprilie. Ernest stă aproape toată ziua în pat, dormitând, citind câte o carte sau privind-o pe Irena: trupul ei e plin, dar mișcările îi sunt rapide. Casa e aranjată și strălucește, în fiecare colț e o vază cu flori sau un tablou înfățișând un peisaj. Gusturile îi sunt la fel ca personalitatea: simple și fără multe podoabe. Nici în colțul unde se întâlnește cu părinții nu e nimic care să supere ochiul. Când termină cu treburile casei, se așază la masă sau în bucătărie. „O femeie devotată căminului ei”, spune doctorul, însă Ernest știe că în simplitatea ei există un mister. Nu a dezlegat încă misterul, dar îl simte pe tot parcursul zilei.

Când se înserează, ea îi transmite sentimentul că viața este o înlănțuire care se continuă și în necunoscut. Nu are rost să ascuți spiritele, nici vocea doctorului, care anunță de fiecare dată că despărțirea e iminentă. Irena, în tot cazul, nu-l va părăsi pe Ernest în niciuna din etapele care îl așteaptă. Îl vede acum pe Ernest sub înfățișarea acelui subofițer care a preluat comanda, după ce toți ofițerii superiori au fost uciși sau luați prizonieri, a organizat ce mai rămăsese din regiment și a lansat un contraatac umilitor pentru dușman. Drept răsplată a primit titlul de Erou al Uniunii Sovietice și a fost ridicat la gradul de colonel.

Ea lucrează la Ernest doar de trei ani. Acum nu-și mai poate imagina viața fără această casă și fără Ernest, iar propria ei casă s-a îndepărtat de ea și i se pare mai mult un loc unde viața a fost îmbălsămată. Ernest e un pacient exemplar. Seamănă cu un soldat care a fost grav rănit pe front, dar în adâncul căruia hotărârea de-a învinge dușmanul a rămas nestrămutată. Chiar și acum, dacă i s-ar da niște cârje, s-ar alătura regimentului său.

Când descoperă această hotărâre, Irena e și mai convinsă că Ernest va contrazice toate pronosticurile medicilor, va învinge boala și își va relua obiceiurile de dinainte. Mai are încă mult de lucru și va avea nevoie de un păhărel sau două în cursul zilei. Medicii i-au interzis să bea, dar pentru a-i ridica moralul, Irena i-a mai dat un păhărel pe ascuns. El a băut și i-a aruncat o privire de învingător.

Au fost zile când scrierile lui Kafka îl copleșeau și vocea i se stingea. Slavă Domnului că a ieșit de sub influența marelui scriitor. Kafka e total interiorizat, până și lumea exterioară devine la el interioritate. Nu e de mirare că i-a vrăjit pe contemporanii săi. Ernest îi explică Irenei de ce a fost atras de Kafka și ce pericole se ascundeau în această atracție. Irena înțelege acum aproape tot ce îi explică el și, ceea ce nu înțelege, ghicește.

După aceea i-a scris o scrisoare Irenei, anunțând-o că în zilele următoare intenționează să distrugă manuscrisele care s-au adunat în dulapul lui. Faceanta cu inima împăcată și dintr-un simț al datoriei. Nu vrea să păstreze decât ce a scris în ultimii doi ani. O roagă să nu fie supărată pe el și să nu se simtă vinovată. Mai mult, consideră că ultimele sale scrieri sunt realizate în colaborare cu ea, căci ea nu numai că l-a ajutat zi de zi și oră de oră, dar a fost spiritul viu a ceea ce a scris el. De aceea, dacă acest manuscris va fi vreodată publicat, pe copertă va trebui să scrie: „Ernest și Irena Blumenfeld”. Aceasta este dorința lui explicită.

După ce a terminat scrisoarea, a pus-o între hârtiile sale, a închis ochii și a ațipit.

Gândurile Irenei nu pot fi tulburate cu ușurință. Acum face clătite cu brânză și stafide. Știe că lui Ernest îi place desertul acesta. Pregătirile, prăjitul și așteptarea momentului în care el se va trezi îi ocupă gândurile și e convinsă că viața ei va continua în același ritm încă mulți ani de-acum încolo. Nu cere nimic altceva. Fiecare zi alături de Ernest este o deschidere a aripilor, un zbor către înalturi. Dacă i-ar putea lua asupra ei durerile, sau măcar

o parte din ele, ar face-o cu bucurie. De-a lungul timpului a născocit câteva trucuri care să-l bucure, de pildă să-i dea dimineața cămașa cărămizie proaspăt călcată. Știe că e cămașa lui preferată și că, dacă o îmbracă, dimineața îi e mult mai plăcută.

Cu fiecare lună care trece înțelege tot mai bine limba lui Ernest. El îi vorbește într-o germană presărată cu fraze în ebraică. Irenei îi place grozav amestecul acesta. În ultimele săptămâni frazele în ebraică s-au înmulțit, iar ea interpretează și lucrul ăsta ca pe un semn bun.

I s-a plâns de multe ori că nu știe suficient de bine limba ebraică pentru a scrie în ea. Cândva o invidia pe Lea Goldberg⁴⁸, care vorbea mai multe limbi, dar adoptase pentru creație limba ebraică. Trebuie să recunoască, ea nu l-a împins de la spate cu fraze de genul: „Când vei începe să scrii în ebraică?”. I-a citit manuscrisele și l-a considerat întotdeauna un scriitor care are vocea sa proprie. Se întâlneau deseori la cafeneaua Hermon sau la Atara. Dar acum, slavă Domnului, are o hartă pe care sunt trecute toate drumurile. Viața lui nu mai e îndoială și confuzie. Se scoală dimineață și, dacă trupul îl ține, pornește la drum. Carpații sunt un peisaj complex, dar se ajută de memorie și, ca prin minune, memoria îl duce spre piscurile negre care se înalță din pământ, iar de acolo drumul către sanctuarul bunicului e scurt.

Când ajunge în pragul sanctuarului, mirosul de lemn îi umple nările, dar mai intensă decât mirosul e tăcerea. O simte în tot trupul, îl învăluie și îl îndepărtează de toată agitația care îl stăpânește. Va rămâne aici câțiva ani și se va impregna de toate revelațiile și tainele ascunse în această liniște.

Zilele trec una după alta și Irena simte că devine mai puternică. Noptile fără somn nu lasă nicio urmă asupra ei. Dacă i s-ar cere să călătorească peste mări și țări ca să-i aducă leacul lui Ernest, ar porni imediat într-acolo. Simte

⁴⁸ Poetă israeliană (1911-1970) renumită atât pentru creațiile sale, cât și pentru traducerea în ebraică a multor opere străine din cele șapte limbi pe care le vorbea.

că a adunat multă forță în brațe și picioare și că poate depune eforturi și mai mari.

Medicul înalt vine de două ori pe săptămână, mai prescrie un medicament sau modifică dozele. De fapt, vine să discute cu Ernest despre artă. Încă din adolescență a vrut să se ocupe de literatură și de artă, dar părinții l-au îndemnat să studieze medicina. La început s-a împotrivit, însă apoi a acceptat părerea lor și a plecat să studieze medicina la Viena. Speră că într-o zi, probabil după ce va ieși la pensie, va începe să scrie. Pentru o clipă uită că e medic și îl întreabă pe pacient despre ritualurile scrisului și despre sursele de inspirație.

Ernest nu-i ascunde că a rătăcit ani de zile pe câmpuri care nu erau ale sale, dar în ultimii ani a descoperit un rezervor de apă vie ascuns chiar în adâncul lui.

52

Starea lui Ernest e gravă, dar stabilă. Doctorul care vine să-l vadă îi pune întrebări despre secretele scrisului, iar el îi răspunde. Când Ernest spune că tăcerea e preferabilă vorbitului, doctorul se miră:

— Ce aduce tăcerea și de ce e preferabilă vorbitului, care creează legături între oameni?

— Tăcerea este mijlocul desăvârșit de exprimare, îl lămurește Ernest.

— Dar rămâne mută, spune doctorul, bucuros că a găsit cuvintele potrivite.

Înaltă capul, îl privește pe Ernest și se gândește: Omul acesta e atât de bolnav și totuși nu se simte pierdut pe lume. Nu ține predici, nu cere nimic nimănui, n-o face pe eruditul, pur și simplu lucrează și e munca sa îl face fericit.

Irena are impresia că deocamdată starea lui Ernest e stabilă, iar gândurile îi sunt liniștite. Nu renunță să se așeze la birou. Când i se pare că îngerul morții fâlfâie lângă geam, Irena se ridică și îl alungă, așa cum alungi o pasăre de pradă.

Stau împreună ore întregi și tac aproape tot timpul.

Irena e mai sigură ca oricând că viața lui

Ernest se va prelungi mult după primăvara asta, cu cerul ei senin și căldura ei plăcută, care se va preface în vară, apoi în toamnă, în iarnă și se va întoarce iar.

Când scrie o frază, Ernest se străduiește din toate puterile să-i dea o formă desăvârșită. Când e mulțumit de un fragment sau de o pagină, fața i se luminează. Irena cunoaște toate semnele acestei bucurii care îl întinerește dintr-odată.

Lui Ernest i se pare mai important decât oricând ca scrisul lui să fie limpede, organizat, fără înflorituri inutile și fără niciun fel de exagerare. Dacă o frază are vreo urmă de cochetărie sau vreo înfloritură, o șterge imediat. A scos până și cuvântul „plăcere” dintr-o propoziție, pentru că i se părea prea molatic. Scrisul trebuie să fie direct și la subiect, fără întoarceri din condei. Numai scrierile oamenilor cu conflicte sufletești sunt întortocheate și încețoșate, dând mereu impresia că au ceva de ascuns.

Scriitura adevărată trebuie să fie precum cămașa țărănească a bunicului: o cămașă de pânză simplă, fără niciun fel de broderii, comodă la purtat. Odată bunicul i-a spus că în Biblie nu există niciun cuvânt în plus, fiecare cuvânt e calculat și se află la locul său.

Cu câteva zile în urmă le-a cerut iertare străbunilor, părinților, Tinei și Helgăi, însă apoi s-a răzgândit. Să ceri iertare fără să faci o faptă bună e o ipocrizie. Pe vremea bunicilor, când un om păcătuia, pleca în lume pentru a se îndrepta și a-i ajuta pe săraci și pe năpăstuiți.

Dacă ar fi avut credința înaintașilor, i-ar fi mulțumit lui Dumnezeu pentru că i-a arătat drumul spre sine, spre bunici și spre părinți. îi vine mai ușor să scrie despre bunici decât despre părinți, care i-au lăsat moștenire scepticismul și tristețea. Aceste trăsături de caracter l-au încătușat mulți ani și nu l-au lăsat să privească în adâncul lui. Ori de câte ori voia să se uite înăuntru, îndoiala îi șoptea: Ce-ai să găsești acolo?

Dar acum Irena e cu el. Prezența ei e poarta către viață. Alături de ea orice cuvânt căutat sau prețios pare

searbăd. Acum nu folosește decât cuvinte în adâncul cărora se poate vedea, cuvinte care nu au mai multe înțelesuri și care pot fi oferite întocmai ca o felie de pâine sau o cană cu lapte.

Când e plin de entuziasm, se vede stând și scriind un eseu despre proza biblică: despre alegerea cuvintelor, despre realismul aspru, despre economia de descrieri și înflorituri, despre abținerea de la interpretări și explicații, despre lipsa aluziilor legate de înfățișare, despre simplitate, directitudine, despre uimirea lipsită de îndoieli și tăcerea dintre fraze, dintre cuvinte.

Noaptea Irena a visat că mergeau împreună prin munții Carpați. Ernest era îmbrăcat în niște pantaloni kaki și o tunică militară, iar pe cap avea un chipiu. Era înalt și ușor. Irena se simțea și ea ușoară și se entuziasma în fața pajiștilor întinse.

— De unde cunosc atât de bine locul ăsta? Doar n-am fost niciodată aici, s-a mirat ea.

Ernest i-a răspuns zâmbind:

— Ne-am născut aici. Din cauza unei greșeli am fost alungați din acest paradis și exilați. Dar im uni mu corectat greșeala. Am corectat în sfârșit I; **n v** mi li i și ne-am întors în locul în care Dumnezeu și omul trăiesc împreună, iar în curând vom ajunge la templu.

— La templu? s-a mirat Irena.

— N-ai niciun motiv de teamă. Casa bunicului e templul lui. Nu există înăuntru niciun altar, nu se aduc jertfe, e numai poarta către cer.

Ernest o ridică pe Irena în brațe și o aruncă în sus, o prinde și o aruncă din nou. În brațele lui e ușoară ca o pasăre. Se agață de gâtul său. Părul lui răspândește un miros de brad care o îmbată.

— Am avut un vis, îi spune lui Ernest.

— Și ce-ai văzut?

— Am văzut Carpații, iar în mijlocul pajiștilor eram numai noi doi.

Ernest ar vrea să-i mulțumească pentru că l-a scos din prăpastia disperării și l-a îndrumat spre o viață

scăldată în lumina soarelui, dar nu știe cum să o spună fără s-o tulbure.

După-amiază Ernest s-a simțit mai întremat și s-a așezat să scrie. Cămașa cărămizie îi vine bine. Efortul i se vede pe mâini, dar nu și pe chip. Fruntea îi e scăldată în lumină și pentru o clipă e tentată să se apropie de el și să-i spună: Ernest, nici nu știi cât de fericită m-ai făcut când m-ai aruncat în sus, eram atât de ușoară în brațele tale!

Mai târziu i-a servit un pahar cu ceai. Ernest l-a băut și a continuat să scrie, iar Irena nu a avut nicio îndoială că așa va fi mereu. Ernest va scrie și în fiecare zi va descoperi un colț nou din Carpați. Iar ea îi va fi alături, îl va îngriji, îl va spăla, îi va pregăti felurile de mâncare preferate, îi va călca hainele care îi plac și va ședea lângă el. Doctorul va veni și vor vorbi despre literatură, iar ea va fortifica locuința din toate părțile și nicio făptură malefică nu va îndrăzni să se apropie de geam.

au apărut:

Chuck Palahniuk - *Supraviețuitor*

Naghīb Mahfuz - *Băieții de pe strada noastră*

Nick Cave - *Moartea lui Bunny Munro*

Truman Capote - *Muzică pentru cameleoni*

Michel Houellebecq, Bernard-Henri Lévy - *Inamici publici*

José Luis Peixoto - *Nicio privire*

Philip O Ceallaigh - *Și dulce e lumina*

A.P. Cehov - *Logodnica. Nuvele și povestiri*

Elif Shafak - *Sfântul nebuniilor incipiente*

Curtis Sittenfeld - *Soția președintelui*

François Mauriac - *Cuibul de vipere. Genitrix*

Jonathan Coe - *Ploaia înainte să cadă*

J.M.G. Le Clezio - *Cartea fugilor*

Ryu Murakami - *Audiția*

Bernhard Schlink - *Weekendul*

Paul Auster - *Un om în întuneric*

Irvine Welsh - *Acid House*

Camilo José Cela - *Familia lui Pascual Duarte*

Philip Roth - *Fantoma iese din scenă*

Naghib Mahfuz - Pălăvrăgeală pe Nil

Julio Cortázar - Un oarecare Lucas

Will Self - Cartea lui Dave

W. Somerset Maugham - *Pe muchie de cuțit* în pregătire:

Denis Johnson - *Arborele de fum* Joseph Heller - *Catch-22*

Redactor: Ada Tanasă Coperta: Laurențiu Midvichi
Tehnoredactor: Irina Lăcătușu

Bun de tipar: martie 2010. Apărut: 2010 Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 P.O. BOX 266 700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11; (0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: officepolirom.ro București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33.

O.P. 37 P.O. BOX 1 - 728, 030174 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucurestipolirom.ro

PRINT

multicolor

Str. Bucium nr. 34 Iași tel.: 0232/211225 fax: 0232/211252 officeprintmulticolor.ro

www.printmulticolor.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România Nr. R044RNCB5101000001710001 BCR UNIREA

PROZĂ XXI

„*Pe neașteptate, dragoste* este povestea unei întâlniri între două vieți luminate de un sentiment superior. O dragoste care nu ajunge să însemne distrugere, așa cum se întâmplă adesea, ci rămâne o formă de creație și meditație, în vreme ce narațiunea se deplasează într-o manieră subtilă pe diferite fronturi, înainte și înapoi, la suprafață și în profunzime... Însă este o carte în care se întâmplă multe lucruri grave – în același timp o lecție de înțelepciune și de literatură.”

L'Express

„Fiecare scrie după firea lui. Eu vorbesc despre violență într-o manieră nonviolentă pentru că nu sunt deloc o persoană violentă. Scriu lucrurile așa cum le resimt. Am întotdeauna sentimentul că literatura se înrudește cu muzica și că muzica dezvăluie ce e mai delicat în sufletul omului. Știm cu toții că viața are o anumită doză de violență. Dar unii, printre care și scriitorii, au tendința să o sanctifice, să se identifice cu ea. Acest sentiment nu face parte din ființa mea, fapt pentru care nu pot să scriu astfel. Ceea ce mă interesează pe mine este să dezvălui o formă de noblețe a omului.”

Aharon Appelfeld

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-1667-1

www.polirom.ro